

109650-8

**BİLGİSAYAR DESTEKLİ DİL ÖĞRETİMİNDE
YAZILIM DEĞERLENDİRME**

(Yüksek Lisans Tezi)

M. Canan ÖZTÜRK

Eskişehir, 1995

**BİLGİSAYAR DESTEKLİ DİL ÖĞRETİMİNDE
YAZILIM DEĞERLENDİRME.**

M. Canan ÖZTÜRK

**İletişim Bilimleri
Eğitim İletişimi ve Planlaması Bölümü
(Yüksek Lisans Tezi)**

Danışman: Prof. Dr. B. Fethi Şeniş

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
1995**

**Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

ÖZET

Yabancı dil eğitimi, Türkiye’de üzerinde önemle durulan eğitim alanlarından biridir. Yabancı dil eğitimini daha ileri seviyeye çıkarabilmek için pek çok çalışma yapılmaktadır. Bilgisayar destekli öğretim de bu çalışmalardan birisidir. Yabancı dil öğretiminin temel ilkeleri ele alındığında bilgisayar destekli öğretim tekniğinin kullanılmasında bir sakınca olmadığı tam tersine bu yaklaşımın yabancı dil öğretimine önemli katkılar sağlayabilecek potansiyele sahip olduğu görülmektedir.

Bilgisayar Destekli Dil Öğretimi (BDDÖ) çalışmaları yabancı dil eğitimi için destek sağlayacak nitelikte olmasına rağmen, bu çalışmaların yetersiz kaldığı ya da istenen düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Türkiye’de Bilgisayar Destekli Öğretim çalışmalarının henüz yeni olmasından kaynaklanan birtakım sorunların yaşanması doğaldır. Bu çalışmada BDDÖ sorunlarının çözümü için yapılan çalışmalara destek sağlanması amaçlanmıştır.

Türkiye’de BDDÖ programlarında, diğer ders yazılımlarında olduğu gibi bir standart sorunu yaşanmaktadır ve BDDÖ’ne yönelik kaliteli ders yazılımlarının üretilmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca piyasada satılmakta ve kullanılmakta olan BDDÖ programlarının seçiminde doğru karar verebilmek için programların değerlendirilmesine yönelik belirli kriterlerin saptanması gerekir. Üretilen programların ihtiyaca ve amaca yönelik olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Özellikle tasarım ve üretim sırasında yapılan değerlendirmeler, tasarımcıya, üretilen programdaki eksiklik ve hataları düzeltme şansı yaratacaktır. Yapılan değerlendirmeler, daha kaliteli bir yazılım üretme konusunda oldukça etkili olacaktır. Daha kaliteli yazılım üretme ve üretilmiş yazılımların seçimi ile ilgili çalışmaları desteklemek üzere yapılan

değerlendirmeler büyük ölçüde yarar sağlayacaktır. BDDÖ yazılımında bulunması gereken nitelikleri içeren bir formun oluşturulması BDDÖ yazılımı üretme konusunda çalışmak isteyenler için de bir kılavuz niteliği taşıyacaktır.

Bu çalışma kapsamında, BDDÖ konusunda bir standart oluşturmak üzere bir yazılım değerlendirme formu oluşturulmuştur. Form, yazılım geliştirme sürecinde tasarımcı tarafından kullanılabilmesi gibi üretilmiş yazılımlar arasından kaliteli olanı ve ihtiyacına cevap verecek nitelikte olanı seçmek amacıyla da kullanılabilir.

SUMMARY

Language Learning is an aspect of education on which great emphasis is given and considerable studies have been made to bring it to the desired level in Turkey. Computer-Assisted Instruction is one of this studies. CAI is found to be supportive rather than contradictory to the basic principles of foreign language learning.

Although Computer- Assisted Language Learning (CALL) studies are quite supportive, they are not yet satisfactory. Because CAI studies are quite new, problems naturally arise. In this study it intended to contribute to the studies to solve problems of CALL.

Standardization problems in CALL courseware are evident in Turkey and CALL oriented quality courseware is on strong demand. A criteria for selection and evaluation of the courseware in the market is also needed. It is needed to determine if a courseware meets the needs and aims of a user.

Espacially evaluation during instructional design and courseware development will give the designer an opportunity to see and corret his/her mistakes. Evaluation will be guiding for better courseware development. Evaluation to support studies for better quality courseware development and selection of courseware will be quite helpful. A form that includes the qualifications of a CALL courseware will serve as a guide for courseware developers as well.

To set up standarts for CALL, a courseware evaluation form has been developed. The form is expected to be useful for instructional designer during couseware development. It can also be used for selecting quality and need assessed couseware.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BÖLÜM I

YABANCI DİL ÖĞRETİMİ ve BİLGİSAYARDA DİL ÖĞRETİMİ	1
1.1. Yabancı Dil Öğretimi	2
1.1.1. Dilin Tanımı	2
1.1.2. Dil Öğretimi	3
1.1.3. Dil Öğrenme Amaçları	4
1.1.4. Yabancı Dil Öğretimin İlkeleri	5
1.1.5. Yabancı Dil Öğretim Teknikleri	6
1.1.5.1. Grupla Öğretim	6
1.1.5.2. Bireysel Öğretim	7
1.1.6. Yabancı Dil Eğitimi İlkeleri ve Bilgisayar Destekli Öğretim	7
1.2. Bilgisayarda Dil Öğretimi	10
1.2.1. Eğitim Teknolojisinin Gerekliliği	10
1.2.1.1. Eğitim Teknolojisi Ürünü Olarak Bilgisayar	12
1.2.1.2. Yabancı Dil Öğretiminde Eğitim Teknolojisinden Yararlanma	13
1.2.2. Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminin Tarihçesi	14
1.2.2.1. BDDÖ'nin Dünyadaki Gelişimi	14
1.2.2.2. BDDÖ'nin Türkiyedeki Gelişimi	15
1.2.3. Bilgisayarın Eğitimdeki Rolü ve Etkileri	17
1.2.3.1. Öğretici Rol (Instructor)	18

1.2.3.2. İşbirlikçi Rol (Collaborator)	19
1.2.3.3. Kolaylaştırıcı Rol (Facilitator)	19
1.2.4. Bilgisayarda Dil Öğretiminin Olumlu Yönleri	20
1.2.5. Bilgisayarda Dil Öğretiminin Dezavantajları	22
1.2.6. Bilgisayar Destekli Öğretim Türleri	23
1.2.6.1. Belleten (Tutorial) Programlar	24
1.2.6.2. Alıştırma ve Tekrar (Drill and Practice) Programları	24
1.2.6.3. Problem Çözme Programları	25
1.2.6.4. Benzeşim (Simulations) Programları	25
1.2.6.5. Eğitsel Oyun Programları	25
1.2.7. Bilgisayarda Dil Öğretiminin Gerçekleştirilmesi	26
1.2.7.1. Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminde Ders Tasarımı	26
1.2.7.1.1. Sunuş Tekniği.....	26
1.2.7.1.2. Kayıtların Saklanması	27
1.2.7.1.3. Dallanma	27
1.2.7.2. Ders İçeriğinin Sunumu	28
1.2.7.2.1. Sözcük Bilgisi	30
1.2.7.2.2. Yapı Bilgisi	31
1.2.7.2.3. Yazma	32
1.2.7.2.4. Okuma	32
1.2.7.2.5. Konuşma ve Dinleme	33
1.2.7.2.6. Kültür	33
1.2.8. Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminin Unsurları	34
1.2.8.1. Donanım	34
1.2.8.2. Yazılım	36
1.2.8.3. Ders Yazılımlarının Değerlendirilmesi	37

BÖLÜM II

YAZILIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	38
2.1. BDDÖ Yazılımlarının Değerlendirilmesinin Gereği	40
2.2. BDDÖ İle İlgili Kaynaklar ve BDDÖ Konusunda Yeterlilik	42
2.3. BDDÖ Yazılımlarını Değerlendirme Türleri	44
2.3.1. Biçimsel (Formal) ve Biçimsel Olmayan (Informal) Değerlendirmeler	46
2.3.2. Tasarım ve Üretim Sırasındaki(Formative) Değerlendirmeler	47
2.3.2.1. Tasarımın İncelenmesi	48
2.3.2.2. Uzman Görüşü	48
2.3.2.3. Kullanıcı Görüşleri.....	49
2.3.2.4. Sürekli Değerlendirme	52
2.3.3. Üretim Sonrası (Summative) Değerlendirmeler	52
2.4. BDDÖ Yazılımlarının Seçimi	53

BÖLÜM III

BDDÖ YAZILIMLARINDA DEĞERLENDİRİLMESİ GEREKLİ ÖZELLİKLER ve YAZILIM DEĞERLENDİRME ÖRNEĞİ	55
3.1. BDDÖ Yazılımlarının Değerlendirilmesinde Yer Alan Ölçütler	56
3.1.1. İçerik Özellikleri	56
3.1.1.1. Hedef Kitlenin Özellikleri	57
3.1.1.2. Programın Amaçları	57
3.1.1.3. İçeriğin Sunumu	58
3.1.2. Eğitsel Özellikler	60
3.1.2.1.Yabancı Dil Öğretiminin Temel İlkelerine Uygunluk	60
3.1.2.2. Alıştırmalar ve Geribildirim	63

3.1.2.3. Başarının Değerlendirilmesi	65
3.1.2.4. Eğitsel Bütünlük	65
3.1.3. Teknik Özellikler	67
3.1.3.1. Kullanım Kolaylığı	67
3.1.3.2. Yazılımın Güvenirliği	69
3.1.3.3. Destekleyici Gereçler	70
3.1.4. Estetik Özellikler	71
3.1.4.1. Metinlerin Niteliği	71
3.1.4.2. Ekran Tasarımı	73
3.1.4.3. Renk, Grafik ve Ses Unsurları	74
3.1.5. BDDÖ Programının Kalitesinin Değerlendirilmesi	75
3.2. BDDÖ Yazılımlarının Değerlendirilmesi Örneği	77
3.2.1. Örnek Yazılımın Tanıtımı	77
3.2.1.1. Üretim Amacı	78
3.2.1.2. Programın Kullanımı	79
3.2.1.3. Yazılım Geliştirme Sürecinde Yapılan Değerlendirme Çalışmaları	80
3.2.2. BDDÖ Yazılım Değerlendirme Formunun Örnek Yazılıma Uygulanması	81
3.2.2.1. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait Donanım Özellikleri	82
3.2.2.2. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait İçerik Özellikleri	82
3.2.2.3. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait Eğitsel Özellikler	84
3.2.2.4. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait Teknik Özellikler	88
3.2.2.5. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait Estetik Özellikler	89

BÖLÜM IV

SONUÇ	92
4.1. Yazılım Değerlendirmenin BDDE Yazılımları Açısından Önemi .	92
EK	97
KAYNAKÇA	103

BÖLÜM I

YABANCI DİL ÖĞRETİMİ ve BİLGİSAYARDA DİL ÖĞRETİMİ

Günümüzde Türkiye’de ve dünyanın pek çok ülkesinde yabancı dil, giderek daha büyük önem kazanmaktadır. Toplumlararası ilişkilerin gerçekleşmesinde yabancı dil bilmenin çok önemli olduğu kabul edilmiştir. Toplumlararası ilişkilerin giderek yoğunlaşması ve yaygınlaşması yabancı dil öğretimine önem verilmesine neden olmuştur. Bu nedenle gelişmiş ve gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de yabancı dil eğitimi konusunda bir takım çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Yabancı dil eğitimi konusunda çeşitli yöntemler kullanılmakta ve yabancı dilin daha etkili olarak nasıl öğretileceği konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Ancak yapılan çalışmalara rağmen Türkiye’de işlevsel değeri yüksek yabancı dil öğretiminin gerçekleştiği söylenemez ¹.

Bu nedenle Türkiye’de daha etkili yabancı dil öğretiminin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yabancı dil eğitimi ve öğretimini belli esaslara bağlamıştır. 14.09.1985 gün 18868 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan bu yönetmeliğin altıncı maddesine göre “her derece ve türdeki yabancı dil ders programlarının bilimsel ve teknolojik esaslara, yeniliklere, çevre ve ülke gereksinmelerine göre sürekli geliştirilmesi” gerekmektedir.

Öğrenciye işlevsel değeri yüksek bir dil kullanımı kazandırmaya çalışan eğitim kurumları, yabancı dil öğretiminde çağdaş program anlayışını benimsemekte ve

1 Şefik YAŞAR, “Yabancı Dil Öğretiminde Çağdaş Program Anlayışının Benimsenmesi”, **Eğitim Fakültesi Dergisi**. 3:1, (Eskişehir: 1990), s. 89-96.

program geliştirme çalışmalarına sürekli biçimde yer vermektedir.

Bu çalışmaların yanısıra ülkemizde özellikle 1990'dan sonra Bilgisayar Destekli Öğretim Tekniği kullanılarak daha etkili yabancı dil eğitimi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu tür çalışmaların dil öğretimine önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Ancak yabancı dil öğretiminin neden ve nasıl gerçekleştirildiğini ve yabancı dil öğretim ilkelerinin neler olduğunu bilmeden yabancı dil öğretiminde bilgisayar destekli eğitim tekniğinin kullanımı anlaşılabilir. Konunun daha açık ve net olarak anlaşılmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle aşağıda bu bilgilere kısaca yer verilmiştir.

1.1.Yabancı Dil Öğretimi

Bu bölümde yabancı dil öğretiminde Bilgisayar Destekli Öğretim Tekniğinin kullanımı konusuna değinilecektir. Öncelikle yabancı dil öğretiminin nasıl gerçekleştiğine gözatarak, yabancı dil öğretiminin bilgisayara neden aktarıldığı ve bunun dil öğretimini nasıl etkilediği gibi konuların daha anlaşılır olmasını sağlayacak bilgilere yer verilecektir.

1.1.1. Dilin Tanımı

Dili değişik şekillerde tanımlamak mümkündür². Bu tanımları şöyle sıralayabiliriz:

Dil bir sistemdir. Bir dil içindeki gerekli bazı parçalar sadece o dil içindeki diğer parçalarla ilişkilendirildiğinde anlam kazanır. Hatta o dildeki belli yapılar sadece diğer yapılarla karşılaştırıldığında anlaşılabilir. Bu noktalar dikkate alındığında dilin bir sistem olarak anlaşılması ve öğrenilmesi gerekmektedir.

Dil bir alışkanlıktır. Pek çok dil parçaları oldukça geniş kalıplar halinde öğrenilir.

2 Michael LEWIS ve Jimmie HILL. **Practical Techniques for Language Learning, Language Teaching**, Publications, (England: 1985), s. 22.

Örneğin İngilizce'de karşılaşma ve tanışmalarda kullanılacak sözcükler kalıplar halindedir. Burada anlaşılmanın yanısıra konuşmada vurguyu sağlama ve otomatik olarak cevap verme yeteneğinin kazanılması da oldukça önemlidir.

Dil bir anlaşmalar dizisidir. Her ülkede sosyal anlaşmalar için kullanılan farklı dil kalıpları vardır. Bunlar bir başka dilde anlam ifade etmeyebilir ya da yanlış anlaşılabilir. Farklı dil kalıpları, sadece sözlü dilde değil yazılı dilde de kendini göstermektedir. Bu farklılıkları hitap biçiminde ve tarih yazımında görebiliriz.

Dil bir iletişim aracıdır. Bir kişiden diğerine bir mesaj iletmek için dili kullanma gerekliliği gözardı edilemez.

Dil amaca ulaşmak için bir araçtır. Dilin kendisi amaç olarak kullanılamaz. Dil ancak bir amaç için bilgi, duygu ya da durumu anlatmak, not almaya yardımcı olmak, duyguları ifade etmek hatta bir şiiri, şarkıyı anlamak için kullanılır.

Dil doğal bir davranıştır. Dil karmaşık bir olaydır, dil öğretimi dilin değişik yönlerini yansıtmaktadır. Dil öğrenimi gören insanlar, davranış biçimleri ile de konuşurlar.

1.1.2. Dil Öğretimi

Dil öğretiminde, kelime ve yapıların, telaffuz, vurgu ve tonlamaların, fonksiyonların nasıl kullanıldığı önem taşımaktadır³.

Kelime ve yapılar sık sık birbirine karıştırılır. Ancak anlamlarında önemli bir fark vardır. Konuşma dilinde vurgu ve tonlama dilin gramer yapısının bir parçasıdır. Gramer yapıları genelde dilden dile farklılık gösterir. Aynı şey vurgu ve tonlama yapıları için de geçerlidir. Örneğin İngilizce'de "lütfen" kelimesi ricanın yanısıra değişik vurgu ve tonlamalarla farklı anlamlar ifade edebilir.

3 LEWIS, 1985, s. 33.

1.1.3. Dil Öğrenme Amaçları

“Neden dil öğrenmek istiyorsunuz?” sorusu sorulduğunda, yaşa ve ihtiyaca göre çok değişik cevaplar alınabilir. Devlet ya da özel okul sistemlerinde öğrenciler sistemin bir gereği olarak yabancı dil öğrenirler. Yetişkinler ise daha çok özel nedenlerden dolayı yabancı dil öğrenmek isterler: Yabancı bir ülkede eğitim görmek, bilimsel araştırmalarda kaynaklardan rahatça yararlanabilmek, uluslararası bir işletmede çalışanlar için iletişimi sağlayabilmek, yurtdışında bir geziye katılmak, yabancı dilde yazılan yayınları okuyabilmek... Burada daha pekçok neden sıralanabilir. Yabancı dilin niçin öğretileceği açık ve kesin bir biçimde amaçlarının belirlenmesiyle karşımıza çıkacaktır. Bu amaçları şu şekilde sıralayabiliriz⁴:

- Yabancı dilde konuşabilme,
- Yabancı dildeki bir metni okuduğunda anlayabilme,
- Yabancı dilde yazılı olarak kendini ifade edebilme,
- Yabancı dilde iletişim kurma isteği.

Öğretim amacının açık ve kesin bir biçimde saptanması yabancı dil öğretiminde gözönünde bulundurulması gereken önemli bir konudur. Ancak öğretim amacı ne olursa olsun yabancı dil öğretim ilkelerine öğretim sürecinde dikkat edilmesi gerekir.

Yabancı dil öğretiminin amaçları açık ve kesin bir biçimde belirlendikten sonra, öğretimde kullanılacak yöntem, teknik ve araç-gereçlerin seçimi yapılmalıdır. Öğretim sonucunda öğrencilerde ne ölçüde öğrenme gerçekleştiği de gözönünde bulundurulması gereken bir konudur. Bütün bunlara verilen önem, yabancı dilin daha etkili bir şekilde öğretilmesi ve daha işlevsel yabancı dil eğitim programlarının geliştirilebilmesini sağlayacaktır.

4 YAŞAR, 1990, s. 89-96.

1.1.4. Yabancı Dil Öğretiminin İlkeleri

Yabancı dil öğretimi çalışmalarının başarılı biçimde gerçekleşebilmesi, önceden belirlenmiş bir takım ilkelere bağlıdır⁵. Öğrenme ve öğretme sürecine ait bu ilkeler eğitimin niteliğini de etkilemektedir. Yabancı dil öğretiminde genel olarak kullanılan temel ilkeler aşağıda sıralanmıştır:

Dört Temel Beceriyi Geliştirme: Dil, dinleme - konuşma - okuma - yazma becerilerinin işlevsel bütünlüğünden oluşmaktadır. Bir iletişim aracı olarak dil öğretilirken bu dört temel becerinin birlikte öğretilmesi gerekmektedir. Verilecek olan eğitimin özelliğine göre ağırlık yüzdeleri ayarlanabilir.

Basitten Karmaşığa Doğru Öğretme: Öğretilecek konular zorluk derecesine göre bir sıraya konulmalı ve bir program dahilinde öğretilmelidir. Basit cümle yapılarından ve kalıplardan karmaşığa giden bir yol izlenmelidir. Örneğin, yeni sözcüklerin daha önce öğrenilmiş cümle kalıpları içinde verilmesi, yeni bir kalıp öğretirken bilinen sözcüklerin kullanılması gibi.

Görsel ve İşitsel Araçları Kullanma: Öğretimin daha etkili olmasını sağlamak amacıyla görsel ve işitsel araçlardan yararlanılmaktadır. Günümüzde eğitim teknolojisinin son ürünlerinden olan bilgisayar da öğretim araçları arasında yerini almıştır.

Ana Dili Gerekli Durumlarda Kullanma: Gerek duyulmadıkça ana dili kullanılmamalıdır. Ana dille yapılan açıklamalar kısa ve öz olmalıdır. Çünkü öğrenci yabancı dili ne kadar çok kullanırsa ne kadar pratik yaparsa öğrenimi kolaylaşır.

Bir Defada Bir Tek Yapıyı Sunma: Bir ders süresince her defasında bir tek sözcüğü, sorunu ya da cümle yapısını öğretmek ilke olmalıdır. Öğrenilen bilgiler birbirine karıştırıldığı takdirde etkili bir öğrenme sağlanamayacaktır.

5 Özcan DEMİREL, *Yabancı Dil Öğretimi: İlkeler-Yöntemler-Teknikler*. Usem Yayınları, (Ankara: 1987), s. 21.

Verilen Bilgilerin Günlük Yaşama Aktarılmasını Sağlama: Öğrencilere öğrendikleri bilgileri günlük iletişimde nasıl kullanacaklarının gösterilmesi gerekir. Bu amaçla günlük yaşamdan örnekler verilmelidir.

Öğrencilerin Derse Daha Etkin Katılmalarını Sağlama: Öğretimin etkin olarak gerçekleşmesi için öğrencinin derse aktif katılması sağlanmalıdır. Öğrencinin derse daha aktif olarak katılımını sağlamak için soru - cevap, tekrar ve test yöntemi uygulanabilir.

Bireysel Farklılıkları Dikkate Alma: Öğrencilerin ilgi, yetenek ve öğrenme hızlarının birbirinden farklı olduğunu dikkate alarak öğretim etkinlikleri çeşitlendirilmelidir.

Öğrencileri Güdüleme ve Cesaretlendirme: Güdüleme, başarıyı olumlu yönde etkilemektedir. Öğrenciler, öğrenmeye karşı güdülenmelidir. İyi bir ortam hazırlandığı takdirde öğrencinin öğrenme konusunda cesareti artacaktır. Bu amaçla ipuçları, pekiştiriciler, geribildirimler ve düzeltmeler yapılabilir.

1.1.5. Yabancı Dil Öğretim Teknikleri

Yabancı dil öğretiminde genel grup ve bireysel öğretim teknikleri kullanılmaktadır⁶.

1.1.5.1. Grupla Öğretim Tekniği

Grupla öğretim tekniği çoğunlukla öğretmenlerin sınıf içinde kullandıkları tekniklerdir. Yabancı dil öğretiminde sözlü ve yazılı iletişimin sağlanabilmesi için bu tür tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Gösteri, soru-cevap, drama ve rol yapma, benzetim, ikili ve grup çalışmaları, mikro öğretim ve eğitsel oyunlarla öğretim teknikleri grupla öğretim teknikleri olarak sıralanabilir.

6 DEMİREL, 1987, s. 51.

1.1.5.2. Bireysel Öğretim Tekniği

Bireysel öğretim teknikleri, daha çok sınıf dışı öğrenmeler için geliştirilmiştir. Bu teknikler aşağıda verilmiştir:

Bireyselleştirilmiş Öğretim: Bir sınıfı oluşturan öğrenciler arasında bireysel farklılıkların olması doğaldır. Öğrenme hızı bireyden bireye değişebilir. Öğrenme hızından doğan bu farklılık her öğrencinin öğrenme hızına uygun düşecek bir öğretimin yapılması yani öğretimin bireyselleştirilmesi ile mümkün olacaktır.

Programlı Öğretim: Programlı öğretim, temelde öğretimin bireyselleştirilmesi ve hatanın en aza indirilmesini içermektedir. Bu teknikte öğrenci, belirlenen hedef davranışlara kendi algı hızıyla bireysel bir çalışma sonucunda ulaşır.

Bilgisayar Destekli Öğretim: Bilgisayar destekli öğretim yabancı dil eğitiminde daha çok gramer, kelime bilgisi, okuma, yazma ve test konularında kendini yoğun bir şekilde göstermektedir. Son yıllarda bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler sayesinde bunlara dinleme becerisi de eklenmiştir.

1.1.6. Yabancı Dil Öğretimi İlkeleri ve Bilgisayar Destekli Öğretim

Bireysel öğretim teknikleri arasında yer alan bilgisayar destekli öğretim tekniği, yabancı dil öğretiminin ilkelerine uygunluğu açısından ele alınırsa olumlu bir sonuca ulaşılabilir.

Bilgisayar destekli öğretim, öncelikle yabancı dil eğitiminde konuşma dışında dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirme konusunda oldukça başarılı olduğu görülmektedir. 1990 sonrasında, bilgisayar teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, bilgisayar destekli dil öğretiminde okuma ve yazma becerisini geliştirmenin yanısıra, dinleme becerisini geliştirmeye yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Bilgisayar destekli öğretime ses unsurunun eklenmesi yabancı dili anlama konusunda yapılan çalışmalara büyük destek sağlamıştır.

Basitten karmaşığa doğru öğretme ilkesi, bilgisayara kolaylıkla yansıtılmaktadır. Ders tasarımı hazırlanırken konu geçişlerinde basitten karmaşığa doğru bir sıralama işlemi kolaylıkla gerçekleştirilebilir. Kullanıcının seviyesi tesbit edilip, programa uygun bir aşamadan başlaması sağlanabilir. Başarı oranına göre bir üst seviyeye otomatik geçiş olanağı verilebilir. Sadece aşamalar içinde değil bir aşama içinde verilen alıştırmalarda da kolaydan zora doğru sıralama yapılabilir. Bilgisayar destekli öğretimde böyle bir sıralama ve bölümlerarasında geçişler (dallanma) kolaylıkla verilebilir. Ancak sayılan özellikler yazılımlara bağlı olarak değişmektedir. Yazılımlar arasında tercih yapılırken ya da yazılımlar değerlendirilirken bu nitelikler gözönünde bulundurulmalıdır.

Bilgisayar destekli öğretimde yapıların tek tek verilmesi mümkündür. Program içinde açık ve anlaşılır bir menü hazırlanarak öğretilcek konular bölümlenebilir. Her bölümde tek bir yapı ele alınabilir.

Yabancı dili öğrenirken, yabancı dilin kullanılmasının öğrenmeyi kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Bilgisayar destekli öğretimde, sınıf ortamına göre sürekli yabancı dilin kullanımı daha zorunlu hale getirilebilir. Ders yazılımlarında, yönerge ve geribildirim verirken yine yabancı dil kullanılabilir. Ancak kullanılan kelime ya da cümlelerin öğretim seviyesine uygun olması gerekir. Aksi takdirde verilen mesajlar kullanıcı tarafından anlaşılamayacak ve öğretim işlevini yerine getiremeyecek ya da yerine getirmekte zorlanacaktır. Öğretim seviyesinin çok düşük olduğu durumlarda, verilecek mesajın çok detaylı olması durumunda ya da gerekli olduğu durumlarda ana dil kullanılabilir. Özellikle ders içeriğine ilişkin değil programın kullanımına ilişkin bilgiler, ana dilde verilebilir.

Öğretme sürecinde verilecek bilgilerin günlük yaşama aktarılması konusunda bilgisayar yazılımları büyük avantaja sahiptir. Çünkü bilgisayarda güncelleştirme işlemi, yeni bir eğitim filmi hazırlamak ya da yeni bir kitap yazmaktan çok daha kolay gerçekleşmektedir. Güncelleştirmenin yapılacağı bölümün yeniden düzenlenerek bilgisayara kaydedilmesi çok az bir zaman almaktadır. Üstelik güncelleştirmenin yapılacağı bilgisayarlar arasında bir network bağlantısı bulunuyorsa yapılan düzeltmenin çok kısa sürede bütün uç bilgisayarlara aktarılması mümkündür.

Ayrıca bilgisayar teknolojisinin sağladığı olanaklarla programlarda, gerçek resim ve animasyonlara yer verilerek, benzetim (simülasyon) programları kullanılarak gerçek hayatın bir benzeri kullanıcıya sunulabilir.

Bilgisayar destekli öğretimde ders yazılımı iyi tasarlandığında kullanıcı ile büyük ölçüde etkileşim olanağı sağlanabilir. Yönerge kullanımı, soru-cevap yöntemi, geribildirim sağlama, öğrencinin verdiği cevaplara ait kayıtların tutulması ve istendiğinde ekrana getirme gibi olanaklar, ders yazılımı ile kullanıcı arasındaki etkileşimi gerçekleştirmektedir.

Her öğrencinin ilgisi, yeteneği ve öğrenme hızı birbirinden farklı olabilir. Öğretimde sorun yaratan bu farklılıkların olumsuz etkileri, bireysel eğitim teknikleri ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bilgisayar destekli öğretim, öğrenciye bireyselleştirilmiş bir eğitim sunmaktadır. Öğrenci, bir ders yazılımını izlerken istediği konuyu çalışma, istediği kadar tekrar etme, istediği hızda ilerleme şansına sahiptir.

Bilgisayar diğer eğitim araçlarına göre günümüz teknolojisinin olanaklarına sahip, çok yeni bir araçtır. Bir dersi bilgisayar kullanarak çalışmak, ister benzetim programı, ister tekrar-alıştırma programı olsun her zaman ilgi çekmektedir. Teknolojinin yeni ürünü olan bu aracı kullanmak, ders çalışmak amacıyla olsa bile, öğrenciler üzerinde oldukça güdüleyici bir rol oynamaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği gibi bilgisayar destekli eğitim tekniğinin yabancı dil öğretimi ilkeleriyle bağdaştırılabilmesi mümkündür. Ancak üretilen her ders yazılımında, bu ilkelerin gözönünde bulundurulması hazırladığı söylenemez. Ders yazılımlarının, sayılan ilkeleri içerip içermediği incelenmeli, değerlendirilmeli ve elde edilen sonuca göre yabancı dil eğitimi için etkili bir öğrenme sağlayıp sağlamayacağına karar verilmelidir. Bir sonraki başlık altında bilgisayarda dil öğretimi konusunda öncelikle bilinmesi gereken bilgilere yer verilecektir. İzleyen bölümlerde ise bir ders yazılımının seçiminde değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve geliştirilen değerlendirme yöntemleri konusuna değinilecektir.

1.2. Bilgisayarda Dil Öğretimi

Bu başlık altında, Eğitim Teknolojisinin ürünü olan Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminin (BDDÖ'nin) dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimi ele alınacaktır⁷. Yabancı dil öğretimindeki BDDÖ'nin rolü ve etkilerinin neler olduğu olumlu ve olumsuz yönleriyle açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca BDDÖ'de ders tasarımının hazırlanması ve ders yazılımının gerçekleştirilmesine ait bilgiler yer alacaktır.

1.2.1. Eğitim Teknolojisinin Gerekliliği

Türkiye'yi eğitim sistemi açısından ele alacak olursak yıllardır geleneksel eğitim anlayışının süregeldiğini görebiliriz. Eğitim sistemlerinde temel amaç insanın eğitimidir. Eğitimin amacı insanı toplumda üzerine düşen toplumsal faaliyeti en verimli ve etkili olarak yerine getirecek biçimde yetiştirmektir. Bu amaçla Türkiye'de eğitim sistemi sürekli olarak geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak eğitim sistemindeki gelişme hızı, diğer toplumsal faaliyet alanlarındaki gelişme hızının altında kalmakta ve bunun sonucu olarak eğitimde verim düşüklüğü gözlenmektedir.

Bireysel özgürlük ve iyi yaşam için bilginin ve eğitimin giderek daha fazla önem kazanması; ileri düzeyde eğitim görmüş bireylerle, yeterince eğitilmemiş bireyler arasındaki boşluk; düşünen ve yapan insana olan gereksinimin artması; herkes için sürekli öğrenim ve kaliteli eğitim gereksiniminin giderek önem kazanması; nüfus patlaması ve bilgi patlaması olguları; eğitim kuram ve kavramlarındaki gelişmeler ve yeni teknolojik olanaklar gibi nedenler eğitimde, alışlagelmiş uygulamaların dışında yapısal ve işlevsel farklılaşmayı gerektirmektedir⁸.

Eğitim sorunlarının çözümünde teknolojinin olanaklarından yararlanılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bunun sonucunda bu konu üzerinde çalışmalar yapan "Eğitim

7 Bilgisayar Destekli Dil Öğretimi terimi İngilizce'deki Computer-Assisted Language Learning (CALL) teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır.

8 Cevat ALKAN, *Eğitim Teknolojisi. Kavram, Kapsam, Süreç, Ortam, İşgören, Uygulama. Aşama Matbaacılık Sanayii.* (Ankara: 1984), s. 1.

Teknolojisi Bilimi” doğmuştur. Bu bilim dalı, insanın öğrenmesi ve iletişim bilimleri alanındaki araştırma bulgularına dayalı olarak daha verimli bir öğrenme etkinliği gerçekleştirmek için insan gücü ve insan gücü dışı (araç ve gereç) kaynaklardan yararlanarak öğrenme-öğretme süreçlerini sistematik biçimde tasarlama, uygulama, değerlendirme ve geliştirmeyi esas alan yöntem ve teknikleri araştıran disiplinlerarası bir disiplin olarak tanımlanmaktadır ⁹.

Eğitim teknolojisi uygulamaları başlıca üç temel nedene dayanmaktadır ¹⁰:

- daha geniş kitlelere eğitim hizmeti götürmek,
- var olan eğitim kurumlarındaki öğretme-öğrenme süreçlerini verimli hale getirmek,
- öğretme-öğrenme etkinliklerini bireyselleştirmektir.

Eğitim teknolojisinin sağladığı veya sağlayabileceği tüm olanaklar bu temel nedenlere dayandırılmaktadır. Kısacası, eğitim teknolojisi, eğitimde kapasite yaratmak ve eğitimin verimliliğini artırmaya yönelik sistemler geliştirmeye çalışmak gibi konularla ilgilidir.

Eğitim teknolojisinin genel amaçları doğrultusunda Türkiye’deki eğitim sistemi incelendiğinde pek çok problemle karşılaşmaktadır. Eğitim hizmetleri konusunda aşırı bir talep söz konusudur. Okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar, eğitim isteyen herkes için olanak yaratılamamıştır. Aşırı kalabalık sınıflarda eğitim gerçekleştirilmek zorunda kalınmış bu da eğitimin niteliğini düşürmüştür. İlgili ve yetenekleri birbirinden farklı düzeyde bulunan öğrenciler için bireyselleştirme olanağı sağlanamamıştır ¹¹.

1970’li yıllardan itibaren Türkiye’de karşılaşılan bu tür eğitim sorunlarını çözmek

9 Alişan HIZAL, **Bilgisayar Eğitimi ve Bilgisayar Destekli Öğretime İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi**. (Eskişehir: 1989), s. 318.

10 Ayhan HAKAN, **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları. No: 444, Açıköğretim Fakültesi Yayınları. No: 208, (Eskişehir: 1993), s. 50.

11 HAKAN, 1993, s. 52.

üzere yönetici ve eğitimciler teknolojinin ürünü olarak ortaya çıkan araç-gereç ve kaynaklardan veya öğretme-öğrenme sistemlerinden yararlanılması gerektiği konusunda öneriler geliştirmeye başlamıştır. Milli Eğitim Temel Kanununun 13. maddesine göre: “her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metodları ile ders araç ve gereçleri bilimsel ve teknolojik esaslara, yeniliklere çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.”

Eğitimle ilgili sorunların geleneksel eğitim anlayışı ile bir çözüme kavuşturulamayacağı, eğitim sisteminde teknolojinin olanaklarından yararlanmanın zorunlu hale geldiği görülmektedir. Çağdaş eğitim teknolojisi esaslarına göre eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi çalışmaları hız kazanmıştır. Bireylerin yaş, cinsiyet, çalışma koşulları, sosyal konumları, sağlık durumları eğitim görmelerini engelleyici bir unsur olmaktan çıkarılıp isteyen herkesin eğitim talebinin karşılanması için gerekli çalışmalara başlanmıştır.

1.2.1.1. Eğitim Teknolojisi Ürünü Olarak Bilgisayar

Eğitim teknolojisi, eğitim programlarının en verimli biçimde uygulamaya konması veya uygun öğrenme - öğretme ortamlarının nasıl düzenlenmesi gerektiğiyle ilgilenen bir alandır. Eğitim konusundaki sorunların çözümü için eğitimciler teknolojinin olanaklarından yararlanılması konusu üzerinde önemle durmaktadırlar. Daha çok insana eğitim hizmeti sunma, eğitimi insanların gereksinimlerine uyarlama ve çağın gerektirdiği kültürel değerlere sahip olmak, teknolojinin olanaklarını eğitimde işe koşma gereğini doğurmuştur.

Günümüzde eğitim sistemlerinde yaygın olarak kullanılması düşünülen en gelişmiş teknoloji ürünü bilgisayardır. İnsanların giderek karmaşıklaşan toplumsal yaşama uyum sağlaması, öğrenme - öğretme etkinliklerinin bireylerin gereksinimlerine uyarlanması ve verimli hale getirilmesi için eğitimde bilgisayarlardan yararlanmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bilgisayar destekli öğretim, bilgisayarın ders içeriklerini doğrudan sunma, öğrenilenleri tekrar etme, problem çözme, alıştırmalar yapma vb. etkinliklerde öğrenme - öğretme aracı olarak kullanılmasıyla ilgili uygulamalardır ¹².

Bilgisayardan tüm öğrenim kademelerindeki bireylerin öğrenme - öğretme etkinliklerinde yararlanılmaktadır. Bilgisayar öğrenme - öğretme süreçlerini bireyselleştirme, öğrenmeye etkin katılma, istenildiği kadar tekrar etme, öğrenilenleri görselleştirme ve hareketlendirme olanağı yaratmakta ve öğrenme süresini kısaltmaktadır ya da en aza indirmektedir.

Bilgisayarla öğretim, psikologlar tarafından geliştirilmiş yeni öğrenme-öğretme ilkelerinin eğitimciler tarafından programlı öğretim yöntemleriyle elektronik araçlara uygulanması esasına dayanan bir öğretim yöntemidir ¹³.

1.2.1.2. Yabancı Dil Öğretiminde Eğitim Teknolojisinden Yararlanma

Dil öğrenme konusunda değişen gereksinimler, dil bilimcileri bu konu üzerinde eğilmeye, yeni tavır ve yöntemler geliştirmeye zorlamıştır. Yabancı dil öğretiminin gelişiminde yabancı dil öğretim yöntemlerinin de etkisiyle, eğitim teknolojisinin değişik uygulamaları da yer almıştır. Örneğin, düzvarım yönteminde sözcüklerin öğretiminde görsel araçlara fazlasıyla yer verilmiştir. Daha sonraları ortaya çıkan kulak-dil alışkanlığı yönteminde ise teyp ve dil laboratuvarlarının kullanımı önem kazanmıştır ¹⁴.

Dil bilimciler bir yandan geleneksel yabancı dil öğrenme yönteminin sınırlılıklarını gidermek, diğer yandan bu konuya karşı artan istekleri karşılayabilmek için psikolojik yönden mimikle iletişim ve alışkanlık yaratma ilkesine dayalı olarak işitsel dil öğretimi yöntemini geliştirmişlerdir. Dil öğrenme - öğretme süreçlerinde geliştirilen yeni bir yöntem olarak dil laboratuvarları, temel bir öğretim aracı olarak görsel işitsel bir

12 HIZAL, 1989, s. 16.

13 ALKAN, 1984, s. 148.

14 Ferhan ODABAŞI, "Yabancı Dilde Dilbilgisi Öğrenmede Bilgisayar Destekli Öğrenme Yönteminin Öğrenci Başarısına Etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi. (Eskişehir: 1994), s. 17.

yöntemdir. Sınıfa hazırlık ve sınıfın tamamlayıcısı niteliğindedir¹⁵.

Yabancı dil öğretiminde son yıllarda geçerliliğini koruyan iletişimci yaklaşımda ise öğrencilerin amaçlanan yabancı dili, grup çalışması, benzetimler ve eğitici oyunlarla öğrenmesi planlanmıştır. Bu gelişim açısından bakıldığında, bilgisayarların yabancı dil öğretiminde kullanılmaya başlanması kaçınılmaz olmuştur. Çünkü bilgisayarlar, göze ve kulağa hitap edebilen, grup çalışmasına ve bireysel öğretime olanak sağlayan araçlardır.

1.2.2. Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminin Tarihçesi

Bilgisayarların eğitim alanında kullanılmasıyla birlikte BDDÖ çalışmaları başlamıştır. BDDÖ konusunda yapılan ilk çalışmalar ABD'de görülmektedir. Türkiye de diğer ülkeler gibi bu çalışmalardan etkilenmiş ve BDÖ konusunda araştırmalara başlamıştır. Özellikle ABD'de yapılan BDÖ çalışmaları Türkiye'de yapılan çalışmalara öncülük etmiştir.

1.2.2.1. Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminin Dünyadaki Gelişimi

1950'lerde eğitim programcıları, programlı öğretim yoluyla davranış tekniklerini analiz ederek eğitim sorunlarına çözüm aramaya başlamışlardır. Bu dönemde bilgisayar, eğitim amacıyla kullanılmaya başlamadan önce yol gösterici nitelikteki BDÖ ilkeleri saptanmaya çalışılmıştır. 1950'lerin sonlarında ve 1960'ların başında ise bilgisayarların doğrudan eğitimde kullanımına ilişkin ilk çalışmalar görülmektedir¹⁶. Bu dönemde bilgisayarlar çok büyük ve pahalı olmalarına rağmen eğitim alanına girmeyi başarmıştır.

1960'ların başında Ohio State, Minesota, Illinois, Iowa ve Alberta üniversitesinde bilgisayar destekli eğitime yönelik ilk yabancı dil programları geliştirilmiştir. Bunlardan Illinois'de gerçekleştirilen PLOTÖ sistemi, ikinci bir dil olarak İngilizce ve diğer yabancı dil programlarını ulusal düzeyde geliştirmiştir. Ohio üniversitesinde de TUCO (Tutorial Computer) ve DECU (Deutscher Computerunterricht) adlı iki tutorial program

15 ALKAN, 1984, s. 154.

16 Robert PRICE, *Computer-Aided Instruction*, Brooks/Cole Publishing Company, (USA: 1991), s. 12.

gerçekleştirilmiştir¹⁷. Başlangıç düzeyinde gramer ve alıştırmaları içeren bu programlar 1973 - 74 yıllarında gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, hala bazı öğrenciler tarafından kullanılmaktadır¹⁸.

1970'lerde geliştirilen BDÖ projeleri daha çok bölgesel dil programlarını kapsamaktaydı. Konular, donanım özelliklerine, maliyetine, dil veya bilgisayar bölümünün kişisel ilgisine, bilgisayar programı geliştirme konusu üzerinde çalışanların uzmanlığına bağlı olarak gerçekleştirilmekteydi.

Yabancı dil öğretimine yönelik çok sayıda BDÖ programı 1960'ların başı ile 1970'lerin sonu arasında gerçekleştirilmiştir. Mikrobilgisayarın ortaya çıkışı ile çok daha iyi programlar üretilmeye başlanmıştır. Ancak 1980'lerde üretilen BDÖ programlarının fiyatları çok yüksek olduğu gibi önemli noktalarda kullanım kolaylığından yoksun olduğu gözlenmektedir. 1990'lara kadar hazır üretilmiş bilgisayar programı yoktur ve bireysel beceriler yetersiz kalmıştır. Günümüzde üretilen programlar ise kendi başına bağımsız olarak kullanılabilir. Bu programların, çok az hatta hiçbir ön bilgiye gereksinim duyulmayacak şekilde hazırlanması mümkün hale gelmiştir.

1.2.2.2. Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminin Türkiye'deki Gelişimi

Türkiye'de BDÖ uygulamaları, 1984'te o zamanki adıyla Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından bazı okullarda pilot çalışma olarak başlatılmıştır.

Pilot proje kapsamına BDÖ yazılımlarının geliştirilmesinin yanısıra bilgisayar üretimi ve ithalatı da girmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1989'da başlattığı bu çalışma, BDÖ ile ilgili yazılım ve donanın konusunda çalışmak isteyen çeşitli özel kuruluşlarla yapılmıştır. Ayrıca BDÖ projesi çerçevesinde bilgisayarlaştırılan okullardan seçilen öğretmenlerin eğitimi Bakanlık tarafından gerçekleştirilmiştir.

17 Tutorial programlar, Belleten olarak ele alınan bilgisayar destekli eğitim türlerinden biridir. Bu tür programlarla ilgili ayrıntılı bilgiler sonra ki bölümlerde verilecektir.

18 Geoffrey HOPE, Heimy TAYLOR ve James PUSACK, *Using Computers in Teaching Foreign Languages*, Prentice Hall, (USA: 1984), s. 6.

Ayrıca 1989 yılında İstanbul'da düzenlenen Avrupa Konseyi XVI. Eğitim Bakanları Konferansı BDÖ projesinin önem ve hız kazanmasını sağlamıştır.

Türkiye'de, yabancı dil öğretimine yönelik ilk yazılım üretme çalışmaları da bu projeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığının başlattığı bu proje çalışması için 1990 yılında Anadolu Üniversitesi Bilgisayar Destekli Eğitim Birimi de yabancı dil öğretimine yönelik programlar hazırlamıştır. MEB'na bağlı orta dereceli okullardaki laboratuvarlarda Orta I. , Orta II ve Orta III. Sınıflar için toplam 110 üniteyi kapsayan bir yazılım geliştirilmiştir. INGPRO adı verilen bu yazılım, tekrar ve alıştırmaya programıdır. Program, MEB tarafından belirlenen ders programına uygun olarak hazırlanmıştır.

Anadolu Üniversitesi Bilgisayar Destekli Eğitim Birimi'nde MEB projesi için hazırlanan Bilgisayar Destekli Dil Öğretimi (BDDÖ) yazılımından sonra da İngilizce öğretimine yönelik çalışmalar devam etmiştir. Bu çalışmalar ¹⁹;

RAINBOW İngilizce ders yazılımı, 1992 yılında yine Anadolu Üniversitesi BDE Birimi tarafından Anadolu Üniversitesine bağlı Özel Çağdaş Lisesi Hazırlık Sınıfı için bir deneme çalışması olarak hazırlanmış ve uygulanmıştır. Tekrar ve alıştırmaya yazılımı olarak tasarlanmış olan program, kelime bilgisi, gramer ve alıştırmaları içermektedir. INGPRO İngilizce ders yazılımına göre daha ileri bir teknolojik yapıya sahiptir. Bir anlamda, INGPRO yazılımının bir üst düzeyi olarak hazırlanmıştır.

READ & WRITE İngilizce ders yazılımı yine aynı amaçla üretilmiş bir deneme programıdır. Ancak bu program yapı itibarıyla her iki programdan da oldukça farklıdır. Küçük metinlerden oluşan program, öğrencinin okuma çalışması yapmasına ve okuduğunu anlamasına yönelik alıştırmaları içermektedir. Öğrenciden metin içindeki boşlukları doldurması, yanlışları bulup düzeltmesi istenerek, yabancı dil öğretilmeye çalışılmıştır. Her iki program da deneme programı olarak kalmış ve sadece bir kaç ünite gerçekleştirilebilmiştir.

AOFING İngilizce ders yazılımı 1994 yılında Açıköğretim Fakültesi Bilgisayar

19 Özellikle BDE Biriminde üretilen programlara yer verilmesinin nedeni, yapılan çalışmaya kaynak olan ders yazılımları hakkında bilgi vermek içindir.

Destekli Akademik Danışmanlık dersi olarak üretilmiştir. Özellikle teknik açıdan daha önce hazırlanan yabancı dil programlarından oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Bu program da tekrar ve alıştırma yazılımı olarak hazırlanmıştır. Ancak program sesli olarak hazırlandığı için telaffuz ve dinleme özelliğine de sahiptir.

Türkiye’de üretilen BDDÖ programları sadece bunlardan ibaret değildir. Gerek MEB’na bağlı gerekse özel olarak çok sayıda BDDÖ programı üretilmektedir. Ayrıca Türkiye dışındaki ülkelerde, özellikle ABD’de üretilen BDDÖ yazılımları da kullanılmaktadır. Ancak son teknik olanaklar sayesinde özellikle programların sesli olarak hazırlanması, kalite artışı sağlamıştır.

1.2.3. Bilgisayarın Eğitimdeki Rolü ve Etkileri

Bilgisayarın eğitim alanındaki potansiyeli konusundaki tartışmalar 1940'lara kadar gitmektedir. Eğitimcilerin, öğretim ve ders programlarına nasıl uyum sağlayacağı ve bütünleştirileceği konusunda bilgisayarın eğitsel yapısını değerlendirmesi biraz zaman almıştır. Öğrenme çevresinin yaratılmasında diğer kaynakların bilgisayar ile birleştirilmesi gerekir. Dilbilim amaçları için bilgisayarın sahip olduğu potansiyelin adım adım kavranmasını ve değerlendirilmesini anlamaksızın modern BDDÖ'nin başarısını ve yapısını değerlendirmek mümkün değildir²⁰.

Bilgisayar kendi başına hareket gücünden yoksun bir araçtır. Yaradılıştan akıllı değildir, öğrenme ve öğretme yeteneğinden yoksundur. Bilgisayar, ancak büyük bir hızla, tamamen kullanıcı tarafından verilen komutları yerine getirebilir. Bu komutlar klavye aracılığı ile bilgisayara aktarılır ve bilgisayar programları verilen komutlarla bağlantılı bir şekilde çalışmaya başlar. Bilgisayarın donanım ve yazılım kapasitesi ne olursa olsun yapabileceği işlemler kullanıcının yetenekleri ile sınırlıdır. Bunun tersi de söz konusu olabilir. Örneğin yetersiz bir donanım ve yazılıma sahip olma durumunda kullanıcı ne kadar bilgili olursa olsun bilgisayarın kapasitesini gözönünde bulundurmamak zorundadır. Örneğin ses kayıt etmek ya da dinlemek için bilgisayarda mutlaka bir ses kartı ve bu

20 Khurshid AHMAD, Greville CORBET, Margaret ROGERS, Roland SUSSEX, **Computers, Language Learning and Language Teaching**, Cambridge University Press, (Cambridge: 1985), s. 2.

kartın çalışmasını sağlayan ses programının bulunması gerekir.

Buradan da anlaşılacağı gibi bilgisayar bir aracıdır. Verilen komutların işlenmesini sağlayan bir görevlidir. Önemli olan bilgisayarın teknik olanaklarını bilen ve kullanabilen kişilerin bulunmasıdır. Bilgisayar destekli öğretimde sadece bilgisayarı tanımak ve kullanmak yeterli değildir. Bilgisayarın eğitimde kullanılması konusunda uzman kişilerin varlığına da ihtiyaç vardır. Bunlar, hangi konuların bilgisayarda verilmesinin uygun olacağına, konuların bilgisayara nasıl aktarılacağına ve hazırlanan programın eğitime katkısını değerlendirebilecek kişilerdir. Kullanıcı ile bilgisayar arasındaki iletişimin gerçekleşmesi BDÖ konusunda çalışan kişilerce sağlanır. Eğitim uzmanları, bilgisayar ile kullanıcı arasındaki iletişimin nasıl olacağına karar verirken, bilgisayar uzmanları bunun gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Eğitimde bilgisayarlar ayrıca, yedekleme, yeniden düzenleme, pekiştirme, ekleme ve diğer amaçlar için de kullanılmaktadır. Bilgisayar hem görsel (yazı ve grafik - diyagram, çizgi resimler- görüntüleyerek, ekranda video görüntüsü vererek) hem de sözel (ses kullanarak, konuşma ya da müzik yoluyla) olarak öğrenci ile iletişim kurabilir. Bu da kullanıcı ile bilgisayar arasında bir diyalogun gerçekleşmesini sağlayabilir. Genel anlamda bilgisayarla iletişim kurmak, komutları ve tepkileri klavye yardımıyla yazmak ya da fareyi belirli konumlara getirerek tuşlarına basmaktır.

Özellikle ikinci bir dil olarak İngilizcenin öğrenilmesinde bilgisayarın değişik rolleri bulunmaktadır. Bunlar öğretici, işbirlikçi ve kolaylaştırıcı olarak üç grupta toplanabilirler²¹. Aşağıda İngilizce'nin öğretilmesinde bilgisayarın üstlendiği bu rollere değinilmiştir.

1.2.3.1. Öğretici Rol (Instructor)

Alıştırmalar ve belleten (tutorial) programlar bu sınıfta toplanabilir. Öğretici rolünde bilgisayar programı, otorite figürü olarak, araçları sunar ve alıştırmaya çalışmalarını yönlendirir. Bilgisayar öğrenciye önceden hazırlanmış konuları öğretir ve sadece

21 David WYAT, *Computers and ESL*. Prentice Hall, (USA: 1984), s. 11.

yönergeleri takip etmesini ister. Ayrıca dil biçimleri ve amaçları önceden belirterek çalışmasını sağlar. Öğrenciler, öğretim yöntemi içinde aktif olarak yerlerini alırlar ancak rolleri, yönlendirici olmaktan çok cevaplayıcı niteliğindedir. Bu çalışmalar daha çok çalışma ve test kitaplarına, sınıfta yapılan alıştırmalara benzetilmektedir.

Geçmişte, BDÖ'nin daha çok öğretici rolü oynadığı düşünölmekteydi. Alıştırma ve belleten (tutorial) programlarına daha çok bu gözle bakılıyordu. BDÖ ele alındığında öğretim özelliği yine başta gelmektedir. Ancak alıştırmalar daha dikkatli yapılandırılarak yeni gelişmeler tasarlanabilir.

1.2.3.2. İşbirlikçi Rol (Collaborator)

Bilgisayarın işbirlikçi rolü günümüzde daha az önemsenmektedir. Yabancı dili öğrenme isteği, öğrenci için oldukça büyük değer taşımaktadır. Soru bölümlerinde çalışırken oynadığı rol, sadece bilgisayarın sahip olduğu bazı bilgi parçalarını öğrencinin keşfetmeye çalışmasını sağlamaktır. Öğrenci sorular yoluyla bilgiye ulaşmaya çalışır. Genellikle birebir öğretim yöntemi kullanılmasına karşılık çok küçük gruplarla da bu tür bir çalışma gerçekleştirilebilir. Örneğin öğrenciler bilgisayarın hazırladığı geziye katılarak bir takım konuları, olayları keşfetmeye çalışırlar.

1.2.3.3. Kolaylaştırıcı Rol (Facilitator)

Kolaylaştırıcı rolünde bilgisayar, basit olarak diğer dil öğrenme çalışmalarındaki yardımcı araçları sunar. Programların eğitsel içeriği yoktur. Kelime işlemci olarak bilgisayarın kullanılması yazım yeteneğinin gelişmesini sağlar. Gerçekte bilgisayarın kullanılmasını gerektirmeyen, ancak, yapılan işlemleri son derece kolaylaştırdığı için tercih edilen durumlar sözkonusudur. Örneğin, bilgisayarın kelime işlemci olarak kullanımının, daktilo kullanımına göre daha çok avantaj sağlayacağı kesindir.

Bir metin yazarken yazım kontrolü yapan programlar, bu çalışmayı oldukça kolaylaştırmaktadır. Yazım kontrolünü çabuk ve hatasız olarak gerçekleştiren programlar, etkili ve verimli bir çalışma sağlayabilir.

Elektronik sözlükler, bir kitaba sığamayacak kadar çok sayıda kelimeye anında ulaşım sağlayabilmektedir. Ayrıca bir kelimenin birden fazla anlamını ve değişik kullanım biçimlerini içerenler de mevcuttur.

BDDÖ çalışmalarına katılımdaki güdülenme ve devamlılık, öğrenimin niceliği, öğrenme hızı ve öğrenilen dil beceri tipleri konusunda öğrencilerin olumlu tepkiler gösterdikleri gözlenmiştir. Öğrencilerin BDDÖ'ü olumlu bulmalarının nedeni, pek çok belirgin avantaja sahip olmasıdır.

1.2.4. Bilgisayarda Dil Öğretiminin Olumlu Yönleri

Bilgisayarda dil öğretiminin olumlu yönlerini birkaç başlık altında toplayabiliriz:

Bilgisayar öğrenciyi güdüler. Bilgisayarda iyi tasarlanmış yabancı dil dersleri öğrencileri güdüleyebilir²². Her şeyden önce öğrenciler bilgisayarları oldukça çekici bulmaktadır. Geleneksel eğitim ortamı ile karşılaştırılacak olursak bilgisayar ile daha başarılı bir öğrenme gerçekleştirebilirler ya da gerçekleştiremezler ama bu çalışma diğerlerine göre oldukça eğlenceli bir çalışma olacaktır.

Çoğu zaman bilgisayar programları ile verilen alıştırmalar, alıştırma kitaplarından daha farklı değildir. Ancak bir takım etkilerle, öğrenci cevaplarına verilen tepkilerle, program canlı bir hale gelmektedir. Yani alıştırma kitaplarındaki hareketsizlik bu tür etkilerle yok edilebilir. Bu açıdan dil öğretiminde, bu hareketlilik sayesinde ve özellikle iyi düzenlenmiş dinamik bir programla bilgisayarların kullanımı sağlanabilir.

Bilgisayar, yabancı dil öğretiminde tek taraflı sunuş, yazılı kaynak, grafik, sözel ve görsel araçlar gibi eğitim amacıyla kullanılabilir. Bilgisayar, soru-cevap alıştırmaları, konuşma örnekleri, hipotezlerin denenmesi ve diğer alıştırma türlerini kullanabilir. Alıştırmaların sonuçları verilerek öğrencinin çalışmasını değerlendirmesi sağlanabilir. Değerlendirme işlemini büyük bir güvenirlikle ve çok kısa sürede gerçekleştirebilir.

22 HOPE, 1984, s. 3.

Etkileşim olanağı sağlar. Bilgisayar etkileşim sağlayarak öğrenci ile her zaman bağlantı kurabilir. Programın içeriğine göre verilen cevapları değerlendirir. Mesajlar yoluyla sorunun cevaplanması işlemine yardımcı olabilir. Verilen cevaba göre öğrenciyi başka bölümlere gönderebilir.

Anında geribildirim sağlar. Öğrenci ekranda verdiği cevabın doğru olup olmadığını anında ekranda görebilir. Bu yolla öğrenci hatalarını görme şansına sahip olacaktır. Özellikle yabancı dil öğretiminde geribildirim sağlanması büyük önem taşımaktadır. Öğrencinin klavyeden giriş yaparak verdiği cevaplar için ayrıca yazım kontrolü de yapılabilir. Yanlış cevaplar ve hatalı yazımlar için farklı geribildirim sağlanabilir. Öğrenciye verilen geribildirim sonrasında cevabını düzeltme şansı tanınabilir ya da doğru cevap bildirilebilir.

Bilgisayar öğrenci kontrolüne imkan tanır. Çalışma sürecinde, kontrol, eşit olarak bilgisayar ve öğrencinin elindedir: Bilgisayar sorular sorar ve cevapları değerlendirir; öğrenci bilgisayarı kapatma veya açmaya, hangi konu üzerinde çalışacağına ve ne kadar süre çalışacağına karar verir. Öğrencilerin geleneksel eğitim ortamında bu tür kararlar alması mümkün değildir.

Sayırsız tekrar olanağı sunar. Bilgisayar asla yorulmaz ve dikkati dağılmaz. Aynı çalışmayı istediği kadar hatasız tekrar edebilir. Her öğrencinin öğrenme kapasitelerinin birbirinden farklı olduğu gözönünde bulundurulursa çok yararlı olacağı görülmektedir.

Bilgisayar, bireyselleştirilmiş öğretim olanağı sağlar. Öğrencinin hastalık, zaman çakışması ve diğer problemler nedeniyle yaptığı devamsızlık durumlarında bilgisayardan yararlanması mümkündür. Öğrenci istediği zaman, ihtiyacı olduğu kadar ve istediği sürede bilgisayarla çalışabilir. Bilgisayar, öğrencinin istediği konu üzerinde istediği kadar zaman harcamasına olanak verir.

1.2.5. Bilgisayarda Dil Öğretiminin Dezavantajarı

Bilgisayarın yukarıda saydığımız özellikleri, bilgisayar destekli öğretim çalışmalarının devamı için güdüleyici bir unsur olarak görülebilir. Ancak bu yeni teknolojinin kullanımı birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bilgisayarda dil öğretiminin olumsuz yönleri şu başlıklar altında toplanabilir:

Bilgisayar kullanımı bilgi ve deneyim gerektirebilir. Gerçekten de dil öğretiminde bilgisayar kullanımı bir takım sorunlar yaratmaktadır. Bilgisayar kullanma bilgi ve deneyimini geliştirme ihtiyacı duyulmaktadır. Bu da bir konu üzerinde çalışmak isteyenlerde çekingenlik yaratmaktadır. Bunlardan bazıları bilgisayar tarafından önlenebilecek şeylerdir. Üretilen yazılımlara ulaşımın ve bunların kullanımının kolay olması gerekmektedir. Günümüzde daha kullanışlı, araç açısından daha erişilebilir programların yapılması ile bu tür olumsuzlukların ortadan kalktığı görülmektedir.

Kaliteli yazılım bulmak zordur. BDDÖ hala değerlendirilmekte ve değerlendirme sonuçlarında bir takım sorunlar görülmektedir. Bunların içinde belki de en önemlisi iyi yazılımların gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmasıdır.

Türkiye’de 1980’lerin sonlarında başlayan ders yazılımı geliştirme çalışmalarında yaşanan deneyim eksikliği, geliştirme sürecinde nitelikli uzmanlara yer verilmemiş olması, yazılım kalitesini olumsuz yönde etkilemiştir²³.

Hazırlanan programların çoğu eğitsel amaçları yerine getirmemekte ya da öğrenim açısından önemsiz hatta zararlı olacağı düşünülmektedir. İyi programlar, sadece yazılım içeriği ve yöntem konusunda ciddi yansımaların yer alması ile oluşacaktır. BDDÖ programlarının diğer eğitim araçları gibi değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bilgisayar donanımının maliyeti yüksektir. Yüksek seviyedeki bilgisayarların kullanımı için öncelikle erişebilirliğinin sağlanması gerekir. Mikrobilgisayarların ortaya

23 B. Fethi ŞENİŞ, *Açıköğretimde Eğitsel İletişim Ortamı Olarak Bilgisayar*. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 684, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 333, (Eskişehir: 1993), s. 27.

çıkışı ile birlikte sadece bilgisayarların boyutlarında küçülme değil aynı zamanda fiyatlarında da azalma görülmüştür. Dolayısıyla, bilgisayarların donanım açısından erişebilirliği artmıştır. Ancak bazı yazılımlar için bir takım özelliklere sahip bilgisayar donanımlarına ihtiyaç duyulması maliyeti yükseltmektedir. Örneğin, sesli olarak hazırlanmış yabancı dil öğretim programı, ses kartı, kulaklık gibi donanım gereksinimleri yaratacaktır. Bunlar donanım için gereken maliyetin artmasına neden olacaktır. Bir tek bilgisayara sahip olmanın fazla maliyeti olmamasına rağmen bir okul için bilgisayar laboratuvarı kurmanın maliyeti oldukça yüksek olabilir. Yani her okul kendi bilgisayar laboratuvarını kuramayabilir. Bütün okullarda bilgisayar laboratuvarları kurulamayabilir ve eğitim eşitsizliği yaşanabilir.

Öğretmenler bilgisayara karşı olumsuz bir tutum içindedir. BDÖ yazılımlarının uygulayıcısı olan öğretmenler bilgisayarın kendi yerlerini alacağından korktukları için BDÖ'ü anlamaya ve gerçekleştirmeye karşı isteksizdirler. Öğretmenlerin bu tutumu, başarısı büyük ölçüde uygulamaya dayanan BDÖ çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Yukanda sayılan olumsuz niteliklerin çoğu maliyet ile ilgili sorunlardır. Bu sorunlar zamanla ve mali kaynakların yaratılması ile çözüme kavuşturulabilir. Öğretmenlerin bu olumsuz tutumlarının giderilmesi ancak eğitim ile çözülebilecek bir sorundur²⁴. Bu nedenle, hizmetiçi eğitim, konuyla ilgili açıklayıcı bilgiler içeren kaynakların hazırlanması ve bunların sürekli dağıtımı yoluyla öğretmenlerin bilgilendirilmesi gerekir. Bunun yanısıra eğitim personeli yetiştiren kurumlarda BDÖ ile ilgili derslere yer verilmesi de öğretmenlerin BDÖ konusunda daha bilinçli ve verimli çalışmasını sağlayabilir.

1.2.6. Bilgisayar Destekli Öğretim Türleri

Hedef kitle, öğretim amacı ve dersin içeriğine göre değişik yapılarda bilgisayar destekli öğretim programlarının kullanılması, bilgisayarın eğitim alanında daha başarılı

24 Cemalettin TAŞCI, "Bilgisayar Destekli Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Problemi", BDE Çalışma Raporları. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 680, (Eskişehir: 1993), s. 1-13.

olmasını sağlamaktadır. BDÖ programlarının hazırlanması sırasında uygun program türünün de seçimi oldukça önemlidir. Ders sunumu için etkili ve verimli bir öğretme sağlayacak, uygun bir program hazırlanacağı gibi, aynı konunun öğretimine yönelik farklı türde birkaç program oluşturulabilir²⁵. Aşağıda Bilgisayar Destekli Öğretim türlerinden başlıcaları, belleten, alıştırma ve tekrar, problem çözme, benzetim ve eğitsel oyunlar hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir:

1.2.6.1. Belleten (Tutorial) Programlar

Bu tür programlar öğrenciye yeni bilgiler sunar, kavram ve kuralları öğretir. Öğrencinin bilgisayarla etkileşimi oldukça fazladır. Bilgisayar soruyu sorar, öğrenci cevap verir. Bilgisayar verilen cevabı değerlendirir ve anında öğrenciye geribildirim sağlar, öğrenci sonucu ekranda görür. Bilgisayar öğrencinin verdiği cevaplara ilişkin kayıtları belleğinde tutar ve istendiğinde görüntüler.

1.2.6.2. Alıştırma ve Tekrar (Drill and Practice) Programları

Bu tür programlar önceden öğrenciye verilmiş olan temel kavramların yeniden ele alınmasını sağlar. Açıklamaları, kuralları, prensipleri, tabloları, terimleri, değişik yapıda ve çok sayıda alıştırma içerir.

Öğrencinin bilgisayarla etkileşimi yine oldukça yüksektir. Öğrenci kendisine sunulan seçenekler arasından zorluk düzeyini ve içeriği seçer. Öğrenci içeriğe ilişkin alıştırma yaparken bilgisayar soruyu sorar, öğrenciden cevaplamasını ister, verilen cevabı değerlendirir ve anında öğrenciye geribildirim sağlar. Bilgisayar öğrencinin gelişimin kaydını da tutabilir.

25 1992 yılında Özel Çağdaş Lisesi için aynı amaca yönelik iki ayrı program hazırlanmıştır. RAINBOW programı Kelime ve dilbilgisi öğretimine yönelik Belleten türü bir programdır. READ&WRITE programı ise okuma yazma becerisini geliştirmek üzere hazırlanmış Alıştırma programıdır.

1.2.6.3. Problem Çözme Programları

Alıştırmalardan daha yüksek düzeyde bir alıştırma imkanı sağlar. Çeşitli adımlar ve yöntemler içeren daha geniş işlemler öğrenciye verilir. Öncelikle problem tanımlanır, hipotez kurulur, eldeki veriler gözden geçirilerek çözüme ulaşılır. Burada konunun adım adım öğretilmesi söz konusudur.

Program öğrenciye problemi sunar. Öğrenci, problemi tanımlar ve çözümler geliştirir, değişkenlerle oynar. Bilgisayar da verileri işleyerek bir veri tabanı oluşturur. Öğrenci, deneme yanılma yoluyla sonuca ulaşmaya çalışır. Bilgisayar öğrencinin verdiği cevapları değerlendirerek geribildirim sağlar. Özellikle BDDÖ programlarında karmaşık yapılar bu yöntemle verilebilir.

1.2.6.4. Benzeşim (Simulations) Programları

Benzetmeler, BDÖ'in diğer uygulamalarına göre daha güçlü ve yüksek potansiyele sahiptir. BDÖ benzeşim programları, bazı gerçek yaşam olaylarının ya da hayali olay ve görüntülerden alınan bölümlerin sunulması, gösterilmesi şeklinde tasarlanır²⁶. Bir anlamda gerçeğe yakın modeller taklit edilir. Bu tür programlar bireysel ya da grup çalışmalarını desteklerler.

Bilgisayar rol ya da taklit yaparak öğrencinin karar vermesini ister. Yani öğrenci karar verme alıştırmaları yapar. Bilgisayar, öğrenci tarafından verilen kararların sonuçlarını aktarır. Öğrenci buna göre seçenekler geliştirir, karar sonuçlarını alır ve değerlendirir.

1.2.6.5. Eğitsel Oyun Programları

Bilgisayar oyunları, her yaştaki kullanıcı için son derece çekici programlardır. Eğitsel olarak tasarlanan oyunlar, belirli amaçlara hizmet etmek üzere geliştirilmişlerdir. Eğitsel oyun programları öğrenciye yarışma duygusu verir, alıştırma ve tekrar yapma

26 PRICE, 1991, s. 45.

konusunda oldukça güdüleyici bir rol oynar.

Bilgisayar, daha çok bir yargıç, bir yarışmacı ve skor tutucu görevini yerine getirir. Öğrenci ise becerisini ortaya koyar, stratejileri öğrenir ve seçenekleri değerlendirir.

1.2.7. Bilgisayarda Dil Öğretiminin Gerçekleştirilmesi

Bir BDÖ programının hazırlanması aşamasında, öncelikle hedef kitle, öğretim amaçları ve konunun içeriği gibi özellikler dikkate alınarak program türü saptanmalıdır. Program türü saptandıktan sonra yapılacak işlemler, ders tasarımını oluşturmak ve ders içeriğinin sunuşunu belirlemektir.

1.2.7.1. Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminde Ders Tasarımı

Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminde ders tasarımının doğru ve tam olarak geliştirilebilmesi için sunuş tekniği, kayıtların saklanması, dallanma gibi özelliklerin gözönünde bulundurulması gerekir²⁷.

1.2.7.1.1. Sunuş Tekniği

İyi tasarlanmış bilgisayar destekli dil eğitim programında, seçenek ve ilkeler kullanıcıya kolaylık sağlamak amacıyla küçük bölümler halinde sunulmalıdır.

Renkler, genellikle resimler ve animasyonlar için kullanılmaktadır. Ancak bu teknik akıllıca ve büyük bir dikkatle, daha çok aradaki ilişkinin belirlenmesi ve hatırlamaya yardımcı olmak amacıyla da kullanılmalıdır. Renkler ve resimler öğrencinin dikkatini konudan başka bir yöne çekmemelidir.

İyi bir program yabancı dilde kullanılan karakterleri içermelidir. Örneğin, Almanca ve Fransızca ele alınırsa Türk alfabesinde yer almayan karakterlere rastlanmaktadır. Böyle durumlarda ya bu karakterleri içeren bir klavye kullanılmalı ya da yazı girişleri için başka

27 HOPE, 1984, s. 53.

yöntemler geliştirilmelidir. İngilizce’de Türk alfabesinde yer almayan çok az sayıda karakter yer almaktadır. Bu karakterler hemen hemen tüm klavyelerde yer aldığı için bu konuda bir problemle karşılaşılmamaktadır. Ancak İngilizce’de büyük “İ” harfinin yerine “I” harfi, küçük “i” harfinin yerine de “ı” kullanılması gibi yazım hatalarına rastlanmaktadır.

Yabancı dil programlarında, büyük ölçüde doğru cevaplarda sadece harf tuşlarının kullanılması gerekmektedir. Gerekliyse, sayı ve noktalama tuşlarının işlememesi sağlanmalıdır. Böylece öğrencinin hatalı cevap vermesi engellenebilir ve klavye kullanımını kolaylaştırabilir.

Program, öğrencinin çalıştığı sırada teknik hata mesajı vermemelidir. Yani programlamaya ilişkin hatalar, öğrencinin çalışmasını kesmemelidir. Bunun için program hizmete sunulmadan önce çok detaylı bir kontrolden geçirilmeli, tüm seçenekler dikkate alınmalıdır. Program, sadece içerik açısından değil teknik açıdan da iyi bir değerlendirme sürecinden geçirilmelidir.

Pek çok program, kullanımına ilişkin bilgileri de içinde barındırır. Öğrenci sunulan açıklamalarla programı kontrol edebilir. Ancak yine de bir kullanım kılavuzuna yani programı açıklayan bir metnin hazırlanması gerekir.

1.2.7.1.2. Kayıtların Saklanması

Bilgisayar öğrencinin çalıştığı sırada yaptığı işlemleri daha sonra değerlendirmek üzere kayıt edebilir. Değerlendirme sonuçlarının verilmesi yani öğrencinin kendi durumu görmesi, seviyesi hakkında bir fikir vereceği için yararlı olabilir. Uzun dönemli kayıt programları ile öğrenci ya da eğitimci sonuçları değerlendirebilir.

1.2.7.1.3. Dallanma

Öğrencinin verdiği cevaplara göre programda dallanmalara gidilebilir. Eğer öğrenci doğru cevap verirse bir üst aşamaya geçebilir. Yanlış cevap verdiği durumlarda ise aynı

konu ile ilgili başka örneklere geçilebilir. Aynı şekilde öğrenci yanlış cevap verirse, yanlış cevabın niteliğine göre uygun bölümlere gönderilebilir.

1.2.7.2. Ders İçeriğinin Sunumu

Ders tasarımı oluşturulduktan sonra programın gerçekleştirilmesi sürecine geçilir. BDDÖ çalışmaları öğrenci, dil ve bilgisayardan oluşan üçlü yapı üzerine oturtulabilir²⁸.

Öğrenci ile bilgisayar arasında ergonomik bir ilişkinin kurulabilmesi için iki yol vardır. Fiziksel çevre ve program kullanımı. Fiziksel çevre, öğrencinin programı kullanırken zihinsel ve fiziksel uyumu ve rahatını sağlayacak biçimde düzenlenmelidir. Program kullanımı, öğrencinin ihtiyacına göre program tasarımını gerektirir. BDDÖ araçlarının tasarlanması ve değerlendirilmesi için bazı kurallar vardır:

Öğrenciye alıştırmaya yöntemi konusunda bilgi verilmelidir. Örneğin, çaprazlama, çoktan seçme, boşluk doldurma, listeleme gibi. Öğrencinin soruları nasıl cevaplayacağı konusunda kısa ama net açıklamalar yapılmalı ya da birer örnek verilmelidir. Bu yolla öğrenci nasıl cevap vereceğini şaşırmasın ve programa aykırı bir işlem gerçekleştirmez.

Programların çoğu konuşmadan çok alıştırmalara dayalı olarak tasarlanmaktadır. Kısa cevaplı alıştırmalar diğerlerine göre daha etkili görülmektedir. Ancak program içerisinde serbest bir cümle kurmak ve bunu değerlendirmek mümkün olmayabilir. Sadece tek kelime ya da birkaç kelimeyi değerlendirmek mümkündür. Boşluk doldurma türündeki alıştırmalarda, öğrenci cevaplarında, yazı uzunluğundan kaçınılmalıdır. Çünkü öğrencinin yazması gereken kelime sayısı arttıkça bilgisayar kontrolünün ve değerlendirmesinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi zorlaşacaktır. Öncelikle bilgisayarın öğrencinin doğru cevap verip vermediğini kontrol etmesi gerekir. Bilgisayarın yapacağı tek kontrol ve değerlendirme bu olmayacaktır. Yazımda büyük küçük harf ayırımı yapılmaması, özel işaretlerin kullanılmaması ya da yanlış kullanımı, büyük harfle yazılması gereken yerlerde küçük harf kullanımı ve kelimeler arasında boşluk vermeme gibi yazım hataları için ayrı bir değerlendirmenin yapılması gerekir.

28 AHMAD, 1985, s. 45.

Ayrıca uzun yazı yazmayı gerektiren alıştırmalarda öğrencilerin sıkıldıkları gözlenmiştir. Yabancı bir dilde yazı yazmak, üstelik hatasız yazma mecburiyeti öğrencileri zorlamaktadır. Bu nedenle uzun yazılı cevapları vermekten (eğer isteğe bağlı ise) kaçınacaklardır.

Açık uçlu cevap üretiminin olduğu yerlerde boşluk doldurma türündeki alıştırmalardan kaçınmalıdır. Verilen cevapları bilgisayarın kontrol etmesi ve değerlendirmesi imkansız olabilir.

BDDÖ programının kolay başlatılması sağlanmalıdır. Programın kullanımının kolay olmasının yanısıra çalıştırılmasının da kolay olması gerekir. Öğrencinin programa her girmek istediğinde bir uzmandan yardım istemesi, programı kullanma konusunda bir çekingenlik yaratacaktır.

BDDÖ programından çıkmak istediği zaman öğrenciye seçim izni verilmelidir. Öğrenci istediği zaman çalışmayı sonuçlandırabilmelidir. Bilgisayarın dersin sonuna kadar öğrencinin programdan çıkmasına izin vermemesi, öğrencinin rahatsız olmasına ve sıkılmasına neden olabilir. Ayrıca öğrenci programa yanlış girmiş, daha önce izlemiş, ya da yarım bırakmak zorunda kalmış olabilir. Bu tür durumlar gözönünde bulundurularak öğrenciye istediği zaman programdan çıkış şansı verilmelidir.

Günümüzdeki teknolojiyle bilgisayarda konuşma yöntemi ile giriş yapılması beklenmemelidir. Bilgisayara aktarılan konuşmanın, bilgisayar tarafından anlaşılıp, doğru kabul edilen ses ile karşılaştırılarak değerlendirilebileceği düşünülebilir. Bilgisayarda ses kartı, ses giriş araçları ve ses eşleme programı bulunuyorsa bu tür alıştırmalar yapılabilir. Ancak bir konuşmanın bilgisayar tarafından kontrolü ve değerlendirilmesinin yapılabilmesi için çok yüksek seviyede bir donanıma ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir donanım imkanı olsa bile değişik aksan ve şiveleri ayırt edebilmesi oldukça zor olacaktır.

Bilgisayarda dil eğitimi gerçekleştirilirken ayrıca pedagojik bazı özellikler de dikkate alınmalıdır.

Öğrencilerin olumlu davranışları desteklenmelidir. Örneğin küçük yaştaki öğrenciler, başarılı oldukları durumlarda, program bitiminde oyunlar verilerek ödüllendirilebilir.

Zorlamadan öğrenmek için şans yaratılmalıdır. Öğrenciyi zorlayacak ve

sıkılmasına neden olacak, alışıl gelmiş dışında tasarlanmış ve öğrenciyi şaşırtacak alıştırmalardan kaçınmalıdır.

Bilgisayarda dil öğretiminin gerçekleştirilmesi sadece ders içeriğine dayalı değildir. Dil öğretiminde bilgisayar, sözlük, veri tabanı olarak da kullanılmaktadır. Bilgisayarlaştırılmış sözlük daha çok metin yazarları tarafından kullanılmaktadır. Kullanıcı ile etkileşim olanağına sahip sözlükler de bulunmaktadır. Sözcük yazılıp doğrudan anlamına ulaşabilme olanağı sağlanmaktadır. Böylece kitap türü sözlüklerde kelime aramakla zaman kaybetme engellenebilir.

Bilgisayar destekli dil öğretim programını gerçekleştirirken bu tür özelliklerin gözönünde bulundurulması etkili ve verimli bir dil eğitiminin yapılmasını sağlayacaktır. Bunun yanısıra, bir yabancı dil öğretim tekniği olan bilgisayar destekli öğretim tekniğinin, yabancı dil öğretimine nasıl katılacağı ve uygulanacağı sözcük bilgisi, yapı bilgisi, yazma, okuma, dinleme ve telaffuz, kültür becerileri de ele alınarak incelenebilir.

1.2.7.2.1. Sözcük Bilgisi

Kelime öğretimi ele alındığı zaman kelimelerin sınıflandırılması ve seçimi, sunuş yöntemi, alıştırma çeşitlerinin varlığı, uzmanlık ve kapsamın test edilmesi metodu ile karşılaşılabılır. Alıştırmaların bilgisayara aktarılması başlangıç ve bir üst seviyede kelime öğrenilmesi açısından başarı sağlamasına yardımcı olacaktır²⁹.

Bilgisayarlar, çok kısa sürede karşılaştırma yapma ve tepki gücüne sahip araçlar olması nedeniyle önceden hazırlanan bir kelime listesini kolaylıkla kontrol edebilir, onların ekranda yanıp sönmesini sağlayabilir, öğrencinin verdiği cevapları doğru cevaplarla anında karşılaştırabilir. Bu işlemler, bütün kelime öğretimini temel alan programlarda yapılmaktadır.

Bilgisayar programı bir yönetici sistem olarak işlemektedir. Yaptığı işlerin içinde öğrencilerin alıştırma yapacakları kelime ya da değişik kalıp ve kategorilerle ilgili bilgi

29 HOPE, 1984, s. 19.

depoları, verilen kategoriye göre hatırlanacak olan kelimelerin anlamları ve bütün bunların öğrenciye sunulması yöntemi yer almaktadır.

Öğrenci cevaplarında verilen kelimeler yanlış olabileceği gibi büyük harf kullanmama, boşluk vermeme ya da çok fazla boşluk verme, özel işaretleri kullanmama ya da yanlış kullanmadan kaynaklanan hatalar olabilir. Bunlar bilgisayar tarafından aynı şekilde algılanıp yanlış olarak değerlendirilmemeli, verilen tepkiler farklı olmalıdır.

Alıştırmalar verilirken kelimeler arasında sistematik bir bağlantı kurulmalıdır. Alıştırma konusu olan kelimenin tercümesi, eş anlamı, örnek içinde kullanımı ve sesteş kelimeler kullanılabilir. Kurulan sistematik bağlantıyı gözönünde bulundurarak uygun alıştırmalar türü saptanmalıdır. Çaprazlama, tanımlama, çoktan seçme, boşluk doldurma ve kısa cevap yöntemlerinden biri, eğer uygunsa birkaçı kullanılabilir.

1.2.7.2.2. Yapı Bilgisi

Yabancı dil öğretiminin amaçları dört beceri üzerinde yoğunlaşmaktadır: Dinleme - Konuşma - Okuma - Yazma. Bu beceriler, ses, kelime, kültür ve grameri içeren dil bilgisi temelleri üzerine kurulmuştur³⁰.

Bütün dil becerileri, bazı aşamalarda bilgisayar teknolojisi için yararlı olabilir. Bilgisayar destekli öğretimde gramer yapısı ile ilgili alıştırmalar da başarılı olabilir. Gramer öğretme durumunda, bilgisayarın çözüm ve etkileşim yeteneği iyi bir avantaj olarak kullanılabilir.

Öğretmenlerin özellikle gramer öğretimi çok fazla zamanlarını almaktadır. Öğretmenler, ders süresince sınıftaki herkese yeterince vakit ayıramamaktan yakınırırlar. Öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmek için ayracağı zaman, gramer alıştırmalarına ayrılmaktadır. Eğitimin bilgisayara aktarılması yoluyla soruna çözüm getirilebilir. Bir anlamda teknoloji, öğretimin yerini alacak bir araç olarak değil, öğretme

30 HOPE, 1984, s. 34.

çabasının etkisini arttırıcı bir araç olarak düşünölmelidir.

Pek çok bilgisayar programı kelime ve gramer bilgisi ile ilgilidir. Test ve Alıştırma kitaplarındaki alıştırmalar, bilgisayara aktarılabilir ve sadece doğru ya da yanlış mesajı vererek yol gösterebilir. Bazı programlar ikinci cevap hakkı tanıdıktan sonra yanlış verilen cevabın doğrusunu vermektedir. Öğrenci yaptığı alıştırmalar sonucunda yanlış ve doğru cevap oranını öğrenerek başarısını değerlendirebilir.

Bir başka alıştırma tipi de çoktan seçmeli sorulardır. Ancak verilen şıklarla öğrenciye ipucu verildiği düşünöldüğü için öğretmenler tarafından tercih edilmeyebilir. Yanlış olan şıkların neden yanlış olduğu konusunda gerekli ve yeterli açıklamalar verilirse, öğrencinin yanlışını tekrarlamayacağı düşünölebilir. İyi bir cevaplama yöntemi sadece doğru ya da yanlış şeklindeki geribildirimleri içermemeli, verilen cevaplardaki hatalara uygun açıklamalar da vermelidir.

1.2.7.2.3. Yazma

Pek çok öğrenci yabancı dil öğreniminde yazmaya, biçim, yapı ve kelime bilgisini geliştirmek için alıştırma yapmakla başlamaktadır. Bilgisayar, kelime işlemci olarak yazımın öğrenilmesine yardımcı olmak amacıyla da kullanılmaktadır³¹.

Özellikle verilen alıştırmalarda çoktan seçme yerine klavyeden giriş yöntemiyle uygulanan boşluk doldurma alıştırmalarının yapılması, yazma öğretiminin gelişmesini sağlayacaktır. Bu tür alıştırmalar kelime bilgisini içerebileceği gibi gramer bilgisini ölçmek ve değerlendirmek amacıyla da verilebilir. Amaçlanan sadece öğrencinin doğru kelimeyi ya da gramer bilgisini bilmesi değil bu kelimeleri doğru olarak yazabilmesidir.

1.2.7.2.4. Okuma

Bilgisayarda hazırlanan okuma programları daha çok ileri seviyede dil sanatları

31 HOPE, 1984, s. 43.

becerisine yönelik olarak üretilmektedir³².

Bilgisayar, öğrenci ve metin arasındaki etkileşimi ile kontrol imkanı sağlar ve okuma deneyimini güçlendirir. Metin ve alıştırmalar, öğrencinin yetenek seviyesine göre uygun hale getirilebilir ya da karşılaştırılarak düzeltilebilir.

Okuma bireysel bir çalışmadır ve BDDÖ için oldukça uygundur. Sınıf içinde okuma çalışmasının başarılı olamadığı öğretmenler tarafından da kabul edilmiştir. Okuma hızının öğrenci tarafından saptanabilmesinin, okuma becerisini geliştirmesi açısından oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.2.7.2.5. Konuşma ve Dinleme

Konuşma ve Dinleme insandan insana gerçekleştirilebilecek bir beceridir. Bilgisayarda ekran klavye ilişkisi bu tür bir becerinin kullanımına izin vermez. Bu nedenle çevre araçlara ihtiyaç vardır³³.

1990'dan sonra BDDÖ programları kapsamına ses de girmeye başladı. Önceleri bilgisayar tarafından üretilen dijital ses kullanılıyordu. Ancak kullanılan sesin mekanik ses olması, etkili ve verimli bir öğretim sağlanmasına engel oluyordu. Gerçek anlamda telaffuz öğretimi ancak bilgisayara kaydedilecek insan sesi ile mümkün olabilir. Özel yöntemlerle konuşmaların bilgisayara aktarılmasının dinleme ve telaffuz açısından etkili ve verimli bir öğrenme sağlayacağı kuşkusuzdur.

1.2.7.2.6. Kültür

Özellikle benzeşim (simülasyon) programları, öğrenciden pek çok durumda kültürel bilgiyi açıklamasını ya da değiştirmesini isteyen yapıda oluşturulmaktadır. Nüfus, muhasebe, çeşitli pazar durumları, yol durumu, yıldız haritası, spor, istatistik, coğrafya, müzik, meteoroloji, mimari gibi konular bilgisayar kullanımı ile daha dinamik bir yapıya

32 HOPE, 1984, .s. 46.

33 HOPE, 1984, s. 48.

kavuşturulabilir.

1.2.8. Bilgisayar Destekli Dil Öğretiminin Unsurları

Bilgisayar destekli dil öğretiminin en önemli unsurları, donanım ve yazılımdır. Kaliteli bir ders yazılımı üretiminde, dersin sunumu için gerekli ve yeterli özelliklere sahip bir yazılımın kullanımı şarttır. Günümüzde ders yazılımı üretiminde kullanılan çok sayıda paket program bulunmaktadır. Bu tür programlar ders sunumu için gerekli ihtiyaçlara göre seçilerek, gerçekleştirilebilir. Programları gerçekleştirebilmek için çok az bilgi ve beceriye ihtiyaç duyulması ders yazılımı üretimini kolaylaştırıcı bir unsurdur.

Hazırlanan ders yazılımlarının, yazılımın gerektirdiği bir donanım özelliklerine sahip olmayan bir bilgisayarda kullanılması mümkün değildir. Bu nedenle bilgisayarların sahip oldukları donanım özelliklerinin bilinmesi oldukça büyük önem taşımaktadır. Ancak yazılım ve donanım özellikleri doğru ve tam biçimde bir araya getirildikten sonra ders yazılımının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir. Ders yazılımlarının değerlendirilmesi ise yazılım ve donanım özelliklerini tamamlayıcı bir unsur olarak görülebilir.

1.2.8.1. Donanım

Bilgisayar teknolojisi hızla ve sürekli olarak değişmektedir. Teknolojinin gelişimiyle birlikte bilgisayarlarda sürekli yenilik ve gelişmeler gözlenmektedir. Bu nedenle bilgisayarlar çok kısa sürede demode duruma gelmektedirler. Donanımın birbirine uyumluluğu, gelişmelere uyulanabilirliği, ucuzluğu, piyasada kullanılan teknolojiye uygunluğu gibi ölçütler oldukça önemlidir.

Donanımlar, yazılımların yapılarından oldukça farklıdır. Dolayısıyla yazılımların uyum sağlayabileceği bilgisayar nitelikleri net olarak tarif edilmelidir. Bu tarifin doğru bir şekilde yapılması için öncelikle mikrobilgisayarların sahip olduğu özellikler konusunda temel

bilgilerin öğrenilmesi gerekir³⁴.

Derse destek ve bir öğretim aracı olarak eğitime çok şey kattığı bilinen mikrobilgisayarların temel öğeleri şunlardır:

Merkezi İşlem Birimi (MİB): Aritmetik ve mantıksal işlemleri yapan “Aritmetik-Mantık Birimi” ve işlemlerin sırasını kontrol eden “Kontrol Birimi” bileşenlerine sahiptir ve mikrobilgisayarlarda tek bir yongadan oluşmuştur.

Bilgisayarda bütün işlemleri MİB yapar. MİB sadece dört işlemi yapabilir. Bunun dışında bir de mantıksal karşılaştırmaları yapabilir.

Bellek: Bilgisayarda bütün değerler belleğe yerleştirilir. İşlemci, işleyeceği yani toplayacağı, çarpacağı ya da birbiriyle karşılaştıracığı sayıları bellekten okur. Sonuçları, istenirse yine belleğe kaydedilir. Bilgisayarın belleği ile işlemcisi sürekli olarak ilişki halindedir.

Bellek birimi Ana Bellek ve Yardımcı Bellek olmak üzere ikiye ayrılır. Ana bellek olarak ROM (Read-Only Memory) ve RAM (Random Access Memory) kullanılır. Yardımcı Bellek Birimleri, bilgisayar sisteminin verimini arttırmak, kullanımını kolaylaştırmak, değişik uygulama alanlarında bilgisayardan yararlanmak için kullanılırlar. Yaygın olarak kullanılan yardımcı bellek birimleri disk ve disketlerdir. CD ve laser diskler de giderek kullanımı yaygınlaşan yardımcı belleklerdir.

Giriş - Çıkış Birimleri: Giriş birimi MİB tarafından işlenmek üzere bilgisayarın ana belleğine bilgi yüklemek için kullanılır. Çıkış birimi ise bilgisayar belleğinin bir kısmının içeriğini açıklamak ya da göstermek üzere kullanılır. Bugün en yaygın olarak kullanılan giriş-çıkış birimleri, klavye, monitör, fare ve yazıcıdır.

Klavye: Kişisel bilgisayarlarda bilgisayar sisteminin ayrılmaz bir parçası niteliğindedir. 1990 sonrasında farenin yaygınlaşması ile birlikte klavyenin

34 James EISELE, Mary Ellin EISELE. **Eğitim Teknolojisi**. Çev:Cevat Alkan. Etam AŞ. (Eskişehir: 1994), s.18.

öneminin azaldığı söylenebilir. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan defter türü bilgisayarların klavyesi yoktur. Yine de bilgisayar dünyasındaki en önemli ve yaygın veri giriş birimi klavyedir.

Monitör: Günümüzde bilgisayar monitörleri milyonlarca rengi aynı anda gösterebilen özelliklere sahiptir. Monitörlerdeki bu gelişme bilgisayar programcılarına da yeni imkanlar sağlamıştır. Örneğin, eskiden bilgisayar monitörleri grafik uygulamalarına izin vermiyordu. Kullanıcıya belirli yönergeleri vermek için sadece yazılı metinlerden yararlanılmaktaydı. Bir programın renkli ya da siyah-beyaz monitörde çalışıyor olması, programın değerlendirilmesinde gözönünde bulundurulması gereken bir özelliktir.

Fare: Kendi hareketlerini bilgisayara aktararak, ekrandaki fare imlecinin hareketini sağlayan bir cihazdır. Kullanıcı ekranda gördüğü fare imlecini istediği ekran koordinatları üzerine konumlandırmak için fareyi masanın üzerinde hareket ettirir. Fare bir anlamda kullanıcının ekranda bir noktayı işaretlemesini sağlayan parmağı gibidir.

Yazıcı: Bilgisayardan yazılı döküman almaya yarayan özel bir araçtır. Bilgisayar yazıcıları üç grupta toplanabilir: Satır yazıcılar, matris yazıcılar ve sayfa yazıcılar. Satır yazıcılar, kişisel yazım amaçları için kullanılmaz. Satır yazıcılar çok hızlı olmalarına karşılık, ancak daktilo benzeri, sabit aralıklı metinler dönebilir. Matris yazıcılar ise çok daha yavaştır. Buna karşılık sayfayı nokta nokta tarayabildiği için daha esnek ve çok ucuzdur. Sayfa yazıcılar ise matbaa kalitesinde çıktı üretebilir ama daha pahalıdır.

BDDÖ programlarının değerlendirilmesi aşamasında programların çalışması için gerekli donanım bilgilerine ait kriterler ilgili bölümde verilecektir.

1.2.8.2. Yazılım

Bilgisayar, tek başına kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayamaz. Bilgisayar donanımının mutlaka uygun bilgisayar yazılımı ile desteklenmesi gerekir. Yazılım bilgisayarın yarar sağlayabilmesi için hazırlanmış olan her türlü bilgisayar programına verilen genel bir isimdir.

Yazılım alanındaki gelişmeler, donanım alanındaki gelişmelere paraleldir. Önceleri programcıların bilgisayarı programlama süreçlerini kolaylaştıracak programlama dilleri önemli olmuştur. Programlama dillerindeki gelişmeler bilgisayar kullanımını kolaylaştırmasına rağmen özel bir eğitim görme ihtiyacını ortadan kaldırmamıştır. Bunun sonucunda paket programlar geliştirilmiştir. Paket programlar, belirli bir problemi çözmeye ya da belirli türden işleri yapmaya yönelik olarak, profesyonel yazılım üreticileri tarafından hazırlanan programlardır. Günümüzde bilgisayar kullanıcılarının büyük bir çoğunluğu paket program kullanmaktadır.

1.2.8.3. Ders Yazılımlarının Değerlendirilmesi

Ders yazılımının seçimi, eğitimde teknoloji kullanımı için oldukça önemlidir. Bu nedenle gerek donanım özellikleri gerekse yazılım özellikleri ders yazılımını gerçekleştirirken büyük önem taşımaktadır. Yazılım ve donanım ihtiyaçları doğru ve tam biçimde belirlendikten sonra ders yazılımı geliştirilmelidir. Ancak bunların tam olarak saptanması ve sağlanması bir yazılımın kaliteli bir ders yazılımı olması için yeterli değildir. Kaliteli bir ders yazılımının seçimi için bazı ölçütler geliştirilmesi gerekir.

Ders yazılımı hizmet edeceği işleve dayalı olarak seçilmelidir. Ders yazılımının seçiminde, programın ihtiyaca uygun olması, içeriği yeterli düzeyde kapsamaması, hedef kitleye uygun olması, kullanım açısından zor olmaması, öğretim tasarımının özelliklerini taşıması gibi konular gözönünde bulundurulmalıdır.

Yazılım seçiminden önce söz konusu yazılımı bu açılarından incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Ancak yazılım değerlendirme, bu konuda çok sayıda uygulama ve deneyim becerisine sahip olmayı gerektirir. Son günlerde bu konuda dikkat çekici çalışmalar yapılmaktadır. Yazılım değerlendirme için çok sayıda değerlendirme formu oluşturulmaktadır. Hazırlanan bu formlar, yazılımın değerlendirilmesinin yanısıra yazılım geliştirenler için de önemli ipuçları verecek ve yol gösterecek nitelikte olmalıdır.

BÖLÜM II

YAZILIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de BDÖ projelerinde öğretici yazılımlar büyük önem taşımaktadır. Eğitim amaçlı uygun yazılımlar olmadıkça, okulların bilgisayarlarla donatılmasının bir anlamı yoktur. BDÖ çalışmalarının başarıya ulaşması için sadece tek bir konuda değil, BDÖ ile doğrudan ilişkili dört konu; yazılım, donanım, öğretmen seçimi ve yönetim üzerinde durulması gerekir³⁵. Yeterli ve etkili bir BDÖ çalışması için bunlardan sadece bir ya da ikisinin başarılı olması yetmez. Bu dört konunun da BDÖ çalışmalarının başarısıyla ilişkisi vardır. Burada sadece yazılım ile ilgili sorunlar ele alınmakla beraber diğer unsurların da gözönünde bulundurulması gerektiği unutulmamalıdır. Bileşenlerin başarısı, BDÖ çalışmalarının başarılı olmasını sağlayacaktır. Bu nedenle yazılım ile ilgili çalışmaların daha iyi bir düzeye getirilmesi için gereken destek vermelidir.

Türkiye’deki BDÖ çalışmalarının başlangıcında, öğretici yazılım üretilmesi organizasyonunu Milli Eğitim Bakanlığı üstlenmiştir. MEB bu amaçla 1990 yılında donanım firmalarıyla bağlantı kurarak 37 derse ilişkin yazılımın gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Bakanlıkça hazırlanan şartnamede gerçekleştirilecek yazılımların belleten (tutorial) program niteliği taşıması istenmiştir. BDÖ Projesinin başarılı olması için öğretici yazılım kalitesinin yüksek olması gerekmektedir. Ancak üretilmiş programların, sahip olması gereken özellikler açısından yetersiz kaldığı gözlenmiştir.

35 Deniz TAŞCI, **Bilgisayar Destekli Eğitimin Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 782, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 21, (Eskişehir, 1994) s. 56.

Ders yazılımı üretimi, klasik anlamda bilgisayar yazılımı üretiminden belirli açılardan niteliksel farklılıklar göstermektedir. Bugüne kadar gerçekleşen başarısız uygulamaların nedeni olarak bu farklılıklara dikkat edilmemesi ve ders yazılım üretiminin bilgisayar yazılım uzmanlarına bırakılması gösterilebilir. Ders yazılımı üretimi, yeni ve farklı örgütlenmeler gerektirir. Bu örgütlenmeler, sahip oldukları deneyimleri değerlendirerek daha başarılı yazılımlar geliştirilebilir ve daha verimli çalışmaların ortaya çıkması sağlanabilir³⁶.

Türkiye’de 1990-1991 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı, bilgisayar destekli öğretim yazılımlarının sahip olması gereken nitelikleri, hemen başlangıçta ihale duyurusunda sıralamış, bir anlamda bu konudaki standartları belirlemiştir. Bu standartlardan başlıcaları şöyledir³⁷:

- Yazılımın kitabın kopyası olmaması,
- Bilgisayar yeteneklerinden tam olarak yararlanılması,
- Müfredata ters düşmemek kaydıyla yardımcı kaynaklardan yararlanılması,
- Dersin amaç ve kapsamının başlangıçta belirlenmesi,
- Yazılımın modüler bir yapıda olması,
- Yazılımın öğrencinin ilgisini çekecek grafiksel özelliklere sahip olması,
- Yardım menülerinin bulunması,
- Ekranın rahatlıkla izlenebilir olması,
- Öğrencinin durumuna göre hız ve yolunun değişmesi,
- Öğrenci başarısının ölçülüp değerlendirilmesi,
- Yazılımların dersin bir parçası veya özeti olmayıp, tümünü kapsamaması,
- Ders ünitesi dahilindeki konulararası geçişlerde kolaylık bulunması,
- Kullanıcıya istenen sayfayı anında seçebilme imkanı tanınması.

36 Nabi AVCI ve diğerleri, **Enformasyon Toplumu ve Eğitim Sistemlerine Etkileri**. Milli Eğitim Bakanlığı, Yurtdışı Eğitimi ve Dışişlikler Genel Müdürlüğü, (Ankara: 1993), s. 114.

37 B. Fethi ŞENİŞ, “Bilgisayar Destekli Eğitim Yazılımlarında Standart Sorunu.” Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim 1. Sempozyumu. **Bildiriler**. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 552, (Eskişehir: 1991), s. 183.

Bunların dışında kontroller sırasında denetimcilere dağıtılan resmi olmayan bir yazıda da aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi istenmiştir³⁸ :

- Dış kapak bulunması,
- Ders kapağı bulunması,
- Animasyon, simülasyon, örnek, deney, soru, problem çözümü bulunması,
- Önemli kavram, deyim, kanun vb.lerinin karşılığının bulunması.

Kaliteli yazılım üretmek ve bu yazılımları değerlendirebilmek için standartların iyi tanımlanmış, doğru ve uygulanabilir olması gerekmektedir. Bakanlığın ortaya koyduğu standartlar da bu anlamda geçerli olmalıdır.

Yabancı dil öğretimine yönelik olarak hazırlanan ders yazılımlarının değerlendirilmesi, bütün BDÖ programlarında olduğu gibi üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. BDÖ programlarının değerlendirilmesinde dikkat edilecek konuların hepsi BDDÖ programları için de geçerlidir. Ancak yapılan çalışmada yukarıda sözü edilen değerlendirme çalışmalarına ek olarak, sadece yabancı dil öğretimine yönelik bir takım ölçütlerin de yer aldığı bir değerlendirme ele alınacaktır.

2.1. BDDÖ Yazılımlarının Değerlendirilmesinin Gereği

Türkiye’de yabancı dil öğretimine yönelik kaliteli programlara bakıldığında bu programların büyük çoğunluğunun dış ülkelerde üretilmiş programlar olduğu görülmektedir. Ancak bu programların büyük çoğunluğu Türk eğitim anlayışını yansıtmamaktadır. Ayrıca programlar, okullarda verilen eğitim programına paralel bir eğitim sağlayamamaktadır. Dolayısıyla Türk eğitim anlayışına uygun, müfredat programlarına paralel ve öğretme amaçlarını yerine getirecek BDDÖ programlarının üretilmesine ihtiyaç vardır.

Türkiye’de değişik eğitim programları yürüten, ilkokul, normal lise, Anadolu Lisesi, Teknik Lise, Deneme Lisesi gibi çeşitli okullar bulunmaktadır. Bunlara üniversitelerde

38 ŞENİŞ, 1991, s. 184.

verilen yabancı dil eğitimini de eklenirse, üretilmesi gereken eğitim programlarının sayısı artacaktır. Bütün eğitim programlarını içeren tek bir BDDÖ ders yazılımı düşünülemez. Eğitim programlarına uygun, çok sayıda BDDÖ programının üretilmesi gerekmektedir. Yani Türkiye’de BDÖ çalışmalarının geleceği düşünülürse pekçok kişi BDDÖ yazılımı üretimi konusunda çalışabilecektir. Örnek niteliğinde bir değerlendirme formu bu konu üzerinde çalışmak isteyenler için oldukça yararlı olabilir.

Üretilen ve üretilecek olan ders yazılımlarının hepsinin kaliteli yazılımlar olması düşünülmemeyeceği için yazılım seçimi büyük önem taşımaktadır. Yazılımı seçecek kişilerin her zaman BDDÖ yazılımları konusunda uzman olmaları beklenemez. Okul veya kurs yöneticileri ve öğretmenler de BDDÖ yazılımı seçim sürecine katılacaklardır. Bu nedenle, BDÖ uzmanlarına, eğitimcilere, okul ve kurs yöneticilerine, öğretmenlere yol gösterecek, yazılım seçiminde karar vermelerini sağlayacak bir takım ölçütlerin geliştirilmesi gerekir. Doğrudan BDDÖ’ne yönelik olarak oluşturulan BDDÖ yazılım değerlendirme formu, içinde yabancı dil öğretime yönelik belirgin nitelikler taşıyacağı için BDDÖ yazılımı seçiminde daha doğru ve daha uygun bir seçim yapılmasını sağlayabilir.

Türkiye’de BDÖ çalışmaları, henüz 10 senelik bir geçmişe sahiptir. BDÖ yazılımları konusunda henüz tam ve net bir standart oluşturulamamıştır. Sadece MEB tarafından yürütülen projelerde belli standartlar öne sürülmüş ancak gerçekleştirilen yazılımların bu standartları sağlayıp sağlamadığı net bir şekilde değerlendirilememiştir. Bu nedenle Türkiye’de gerçekleştirilen ders yazılımlarında kalite sorunu ile karşılaşmıştır. Soruna çözüm getirmek amacıyla BDÖ konusu ile ilgilenenler, yazılım geliştirme konusunda belli standartlar oluşturmaya çalışmakta ve gerçekleştirilen yazılımların kalitesini ölçmek amacıyla birtakım değerlendirme ölçütleri geliştirmektedirler.

Yapılan çalışmaların amacı, BDÖ yazılımı üretenleri daha kaliteli ders yazılımı geliştirmeye zorlamak, üretilmiş olan yazılımlar arasından kaliteli olanların seçilip kullanılmasını sağlamaktır. Türkiye’de yapılan BDÖ çalışmalarının başarılı olması ve Türkiye’de yaşanan eğitim sorunlarına çözüm ve destek sağlaması için gerekli çabanın

gösterilmesi gerekir.

Bu çalışma, BDDÖ konusunda yapılan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla yazılımların değerlendirilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Ele alınacak olan yazılım değerlendirme ölçütleri sadece yabancı dil öğretimine yönelik ders yazılımlarını kapsamaktadır. Yapılan çalışmanın özellikle BDDÖ programı seçimini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada, yabancı dil öğretiminde eğitsel iletişim ortamı olarak hazırlanan bilgisayar destekli dil eğitimi yazılımlarının değerlendirilmesinde gözönünde bulundurulması gereken özellikler saptanmaya çalışılmıştır. Saptanan değerlendirme ölçütleri, öncelikle yabancı dil öğretimine yönelik bilgisayar destekli dil eğitimi (BDDÖ) programı hazırlayanlar için rehber niteliği taşıyacaktır. BDDÖ'e yönelik program hazırlamak isteyen yazılımcılar formda yer alan ölçütleri gözönünde bulundurarak yeni yazılımlar geliştirebileceklerdir. Dolayısıyla BDDÖ programı üretmek isteyenler için kaliteli bir yazılım geliştirme olanağı sağlanacaktır.

Değerlendirme ölçütleri, daha önce hazırlanmış olan yabancı dil öğretimine yönelik bilgisayar destekli eğitim programlarının değerlendirilmesi konusunda ışık tutacak, BDDÖ'e yönelik yazılım seçiminde öğretmen ve kullanıcılara kolaylık sağlayacaktır. Öğretmen ve kullanıcılar bu değerlendirme formundan elde edilen sonuca göre yazılımın kalitesi hakkında karar vermekte zorlanmayacaklardır.

2.2. BDDÖ İle İlgili Kaynaklar ve BDDÖ Konusunda Yeterlilik

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesine bağlı Bilgisayar Destekli Eğitim Birimi'nde BDÖ'e yönelik çalışmalar 1989 yılından beri yürütülmektedir. BDE Biriminde BDDÖ programlarına yönelik olarak bir takım çalışmalar yapılmıştır.

1991 yılında Milli Eğitim Bakanlığı için Orta I - II - III. sınıflar için 110 ünitelik INGPROG İngilizce ders yazılımı geliştirilmiştir. Bu dersler şöyle sıralanabilir:

6. Sınıf	İngilizce	30 saat
7. Sınıf	İngilizce	50 saat
8. Sınıf	İngilizce	30 saat

1992 yılında Özel Çağdaş Lisesi için RAINBOW ve READ&WRITE adlı iki program üretilmiştir. Deneme amacıyla üretilen programlar öğrenciler üzerinde uygulanmış ve büyük ölçüde başarılı olduğu görülmüştür. Ancak okulda görev alan danışman öğretmenlerin destek sağlamak için vakit ayıramaması ve gerekli finansman sağlanamaması sonucu bu programlar sadece bir deneme çalışması olarak kalmıştır.

1994 yılında Açıköğretim Fakültesi I. Sınıf öğrencileri için Bilgisayar Destekli Akademik Danışmanlık Merkezlerinde öğrencilere sunulacak olan 30 ünitelik AOFING İngilizce ders yazılımı geliştirilmiştir.

Açıklamalardan da görüldüğü gibi BDE Biriminde günümüze kadar dört farklı BDDÖ programı üretilmiştir. BDDÖ programların üretimine yönelik bütün çalışmalarda bu satırların yazarı da yer almıştır.

1991 yılından bugüne dek süren BDDÖ çalışmaları, konu üzerinde yeterli ölçüde deneyim sahibi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla özellikle BDDÖ yazılımları konusunda bir standart oluşturma ve yazılım değerlendirme ölçütlerini belirleme konusunda yeterli birikimin bulunduğu düşünülebilir.

Bir sonraki bölümde yazılım değerlendirmesi örneği olarak BDE Biriminde 1994 yılında gerçekleştirilen son BDDÖ programı olan AOFING ders yazılımı ele alınacaktır. Örnek olarak hazırlanan son programın üzerinde durulmasının nedeni bilgisayar teknolojisinin son olanaklarının programda kullanılmış olmasıdır.

Çalışmada, BDDÖ yazılımlarını değerlendirilmesi ile ilgili ölçütler oluşturulurken, BDDÖ ders tasarımı ve geliştirmesine yönelik çalışmalar, diğer ülkelerde, yazılım değerlendirme konusunda geliştirilen ölçütler, Türkiye’de ders yazılımı geliştirme ve ders yazılımlarını değerlendirme konusunda yapılan çalışmalar, İngilizce ders yazılımlarına

yönelik yarışmalar için geliştirilmiş yazılım değerlendirme ölçütleri gözönünde bulundurulmuştur.

Bilgisayar destekli eğitim yazılımlarının niteliklerinin değerlendirilmesine yönelik olarak Price³⁹, Smith-Ragan⁴⁰, Hannafin-Peck⁴¹ ve Alessi-Trollip'in⁴² geliştirdikleri değerlendirme formlarından yararlanılmıştır. Ayrıca 1994 yılında European Academic Software Award için oluşturulan değerlendirme formu ve EBİT tarafından hazırlanmış değerlendirme formu, başvuru kaynakları arasında yer almıştır.

Yararlanılan kaynaklardan elde edilen bilgiler, BDE Biriminde BDDÖ yazılımı konusunda sahip olunan deneyim ile birleştirerek, BDÖ konusunda yapılan çalışmalara destek sağlamak amacıyla BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde gözönünde bulundurulması gerekli özellikler saptanmaya çalışılmıştır. Ekte sunulan değerlendirme formu, BDDÖ yazılımlarında değerlendirilmesi gerekli özellikler başlığı altında verilen ölçütlere göre hazırlanmıştır. Ancak ilgili bölüme geçmeden önce yazılım değerlendirme konusunda yer alan faktörlerin ve yazılım değerlendirme türlerinin ele alınması gerekmektedir.

2.3. BDDÖ Yazılımlarını Değerlendirme Türleri

Öğretim tasarımı sürecinde değerlendirme, tasarım boyunca devam eden bir faaliyettir. Değerlendirme ile dersin amaçlarına ulaşip ulaşamadığı, dersin sonunda öğrencilerin gösterdikleri performansların nedenleri ve dersin hangi bölümlerinin tekrar gözden geçirilmesi gerektiği ortaya çıkarılmış olur. Değerlendirme işlemi, bilgisayar destekli eğitimde de aynı amaçlara hizmet etmektedir⁴³.

39 PRICE, 1991, s. 104.

40 Patricia SMITH ve Tilman RAGAN, **Instructional Design**. Macmillan Publishing Company, (USA: 1993), s. 388.

41 Michael HANNAFIN ve Kyle PECK, **The Design, Development and Evaluation of Instructional Software**. Macmillan Publishing Company. (New York: 1988), s. 297.

42 Stephen ALESSI ve Stanley TROLLIP, **Computer Based Instruction**. Prentice Hall. (USA: 1985), s. 374.

43 PRICE, 1991, s. 104.

Genel olarak değerlendirme, öğrencilerin edinmiş oldukları bilgilerle onlardan bekleneni karşılaştırarak yapılan basit bir işlem gibi algılanır. Fakat değerlendirme bir süreçtir. Değerlendirme; tutumlara, öğrenme ortamına, müfredatın gerektirdiği bazı önceliklere ve bunlara benzer konulara ait unsurların gözden geçirilmesini gerekli kılar⁴⁴.

Değerlendirme ve düzeltme (revizyon), bir öğretim tasarımının başından sonuna dek süren faaliyetlerdir. Değerlendirme yapmadan, hangi alanlarda düzeltme yapılacağını kestiremeyiz. Başka bir deyişle, değerlendirmenin hiç bitmediği söylenebilir. Bir BDÖ programının tamamlanıp kullanıma sokulmasından sonra bile, kullanıcılardan alınacak geribildirim, programın çeşitli alanlarında gerekli olabilecek düzeltmeler için ipuçları verecektir. Değerlendirme sürecinde cevap aranacak temel sorular şunlardır⁴⁵:

- Ders etkili mi?
- Beceriler, kavramlar ve bilgiler, amaçlarda belirtildiği gibi derste verilmekte mi?
- Ders ilginç ve motive edici unsurları içeriyor mu?
- Ders içindeki teknik ve estetik unsurlar belirli bir kalitenin üstünde mi?
- Dersi geliştirmek için ne gibi düzeltmeler gerekli?

Bilgisayar destekli eğitim programlarının değerlendirilmesi, basılı materyallerin ve diğer görsel-işitsel araçların değerlendirilmesinden daha da önemlidir denebilir. Çünkü, BDÖ bireyselleştirilmiş bir öğretimdir ve çoğu zaman öğrenci ve bilgisayar, bir öğretmenin kontrolünden bağımsız olarak etkileşimde bulunmaktadır.

Amaçlar gerek tasarım, gerek geliştirme ve gerekse de değerlendirme süreçlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Öğretim amaçları, beklenen öğrenme çıktılarını çok açık bir dille tanımlayarak, öğretim sonunda öğrencilerde beklenen değişiklikleri belirtmelidirler. Dersin beklenen etkilerini tanımlayan amaçlar, bu yüzden değerlendirme sürecinin temel başvuru kaynağı olmaktadır. Fakat değerlendirme sürecinde sadece amaçlara ulaşmış ulaşılmadığını esas almak yeterli değildir. Programı hazırlayıp yürütenler ayrıca, ders

44 HANNAFIN, 1988, s. 297.

45 PRICE, 1991, s. 104.

sırasında öğrenme çıktılarını hem olumlu hem de olumsuz olarak nelerin etkilediğini bilmek zorundadırlar. Ancak bu yolla programda gerekli olabilecek düzeltmeler tam ve eksiksiz yapılabilir.

Bir BDDÖ programını değerlendirirken kullanılacak ölçütlere geçmeden önce aşağıda değerlendirme türlerine yer verilmiştir:

2.3.1. Biçimsel (Formal) ve Biçimsel Olmayan (Informal) Değerlendirme

Değerlendirme pek çok insan için, bir BDÖ yazılımcısını aşan ve onun yapamayacağı bir faaliyet olarak görülür. Gerçekte ise, genellikle biçimsel olmayan (informal) ve sezgisel olarak yapılan değerlendirmelerin, ortaya çıkan BDÖ programının kalitesinde önemli bir payı vardır.

Hazırlanan programı değerlendirmek amacıyla, deneme grupları üzerinde yapılan çalışmalar yazılımcılara büyük ölçüde yol göstermektedir. Hazırlanan programın hedef kitlenin seviyesine uygunluğunun test edilmesi, öğrenci ve öğretmenlerin derse yönelik tavsiyeleri ve diğer fikirleri, donanım özelliklerine ait yapılacak değişiklikler gibi problemler büyük ölçüde sadece gözlem yoluyla elde edilebilecek bilgilerdir. Ayrıca bu bilgilere henüz programın üretim aşamasında erişilmesi, programın verimli ve etkili kullanımını sağlamada avantaj sağlayacaktır. Yazılımcılar, bu değerlendirme sonuçlarına göre programların başarısını ve kalitesini etkileyebilecek sorunları ortadan kaldırma imkanına sahip olurlar.

Biçimsel (formal) değerlendirme teknikleri ise, değerlendirme sürecinde, planlı değerlendirme tasarımlarını ve elde edilen verilerin biçimsel analizlerini işe koşarlar. Derse ait bir biçimsel değerlendirme sürecinde, rastgele seçilmiş bir denek grubu ve yine özenle kontrol edilmiş deneysel koşullar gerekir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli şeylerden biri de, öğrenci başarısını dersin dışında başka hiç bir dış etkenin etkilememesidir. Böyle bir biçimsel değerlendirmede, öğrenci test puanları, belirlenen amaçlara uygun olarak toplanıp düzenlenmelidir. Öte yandan belirlenen ölçütü

etkileyebilecek her türlü değişken kontrol edilmelidir.

Biçimsel olmayan ve biçimsel değerlendirme teknikleriyle ulaşılan sonuçlar, dersin etkinliği konusunda çok değerli bilgiler sağlamaktadır. Biçimsel değerlendirme teknikleri her zaman daha detaylı ve genelleştirilebilir sonuçlar ortaya koyacaktır. Ancak bu teknikler, daha yöntemsel ve teknik süreçleri işe koşmayı gerektirmektedir.

2.3.2. Tasarım ve Üretim Sırasındaki (Formative) Değerlendirmeler

Tasarım yönteminde eğitsel zayıflıkları belirlemek amacıyla yapılan değerlendirmeler, tasarımın daha etkili ve yeterli hale getirilmesini ve eğitsel araçlarla ilişkilendirilmesini sağlayacaktır. Bu amaçla yapılan değerlendirmeler, tasarım ve üretim sırasındaki (formative) değerlendirmeler olarak adlandırılabilir⁴⁶. Tasarım ve üretim sırasındaki değerlendirmeler, bir yazılımın üretimi devam ederken yani üretim sürecinde o yazılımın daha iyi hale getirilmesine yönelik öneriler bulmayı amaçlayan değerlendirmelerdir. Dersin bitmiş haliyle, mümkün olduğu kadar nitelikli olması için, geliştirilmekte olan yazılıma ait değerlendirmeler yapılarak, gerekli düzeltmeler gerçekleştirilmelidir.

Yazılım geliştirme sürecinde, derse yönelik içerik hazırlanırken, öğretim tasarımının akış şeması oluşturulurken, ilgili uzmanlara danışılması gerekir. Böylece henüz program üretim aşamasında iken saptanan sorunlar düzeltilebilir ve eksikler giderilebilir. Program, kullanıcıya sunulmadan önce gerekli değişiklik ve düzeltmelerin tamamlanması gerekir. Yapılacak değişiklik ve düzeltmeleri saptamak üzere gerçekleştirilen tasarım ve üretim sırasındaki değerlendirmeler dört aşamada ele alınabilir. Bunlar sırasıyla, (1) tasarımın incelenmesi (design reviews), (2) uzman görüşü (expert reviews), (3) kullanıcı görüşleri (learner validation), (4) sürekli değerlendirme (ongoing evaluation)dan oluşmaktadır. Aşağıda bu aşamalar ele alınmaktadır:

46 SMITH, 1993, s. 388.

2.3.2.1. Tasarımın İncelenmesi

Tasarım aşamasında, öğretim amacı, hedef kitlenin özellikleri, içerik ve görev analizleri ele alınmaktadır. Tasarım ve üretim sırasındaki değerlendirmeler süresince, tasarımcı aşağıda verilen konulara dikkat etmelidir:

- eğitsel amaçların değerlendirilmesi gerektiğinde, sorunların açık ve net biçimde tanımlanması,
- çevre ve kullanıcı özelliklerinin hatasız bir şekilde tanımlanması,
- görev analizinin, eğitsel amaçları yerine getirmek için gerekli ön bilgi ve becerileri içermesi, gerekli ön bilgi ve becerilerin tamamının verilmesi,
- test miktarı ve test çalışmasının sonuçlarının, eğitsel amaçlara erişmesi ve geçerli çözümler içermesi,
- değerlendirme unsurlarında yer alan ölçütlerin, yeterli ve yetersiz öğrenenleri ayırdetmesi.

Sayılan konular gözönüne alarak başarılı ve yeterli bir tasarım incelemesi gerçekleştirilebilir. Tasarım incelemesinin, başarılı bir değerlendirme için yapılacak çalışmanın ilk aşamasını oluşturduğu unutulmamalıdır.

2.3.2.2. Uzman Görüşü

Eğitsel materyali öğrenenlerin kullanımına sunmadan önce, materyalin uzmanlarca incelenmesi, tasarım ve üretim sırasındaki değerlendirmeler için oldukça yararlı olacaktır. İlgili uzmanlar; konu uzmanı, eğitim tasarımcısı, öğrencilerle ilgilenen uzmanlar ve öğretmenler olabilir.

Uzman incelemesi aşamasında inceleyenin uzmanlığına bağlı olarak, tasarımcı aşağıdaki sorulara cevap arayacaktır:

- İçerik tam ve güncel mi?
- İçeriğin genişliği uygun mu?
- Örnekler, uygulama alıştırmaları ve geribildirimler kullanışlı ve anlaşılır mı?
- İçerik eğitsel açıdan ele alındığında pedagojik yaklaşıma uygun mu?
- Verilen bilgi hedef kitle için yeterli mi?
- Eğitim programının ilkeleri eğitim yöntemlerine uygun mu?

Buraya kadar yapılan değerlendirmelerde henüz program kullanıcı karşısına çıkarılmamıştır. Hazırlanan program ne kadar iyi tasarlanırsa tasarlanırsa kullanımda yine de bir takım aksaklıklar çıkacaktır. Aksaklıkların önceden tespit edilerek, gerekli düzeltmelerin yapılması gerekir. Programı doğrudan kullanıcıya sunmadan önce, bir grup kullanıcı üzerinde deneyerek bir değerlendirme yapılmalıdır. Kullanıcı görüşlerine ve programı izlerlerken yapılan gözlemlere dayanarak bir değerlendirme daha yapılır.

2.3.2.3. Kullanıcı Görüşleri

Kullanıcının program karşısında karşılaşılabileceği sorunları, hedef kitleye uygunluğu gibi konularda kullanıcı görüşleri de değerlendirilmelidir. Kullanıcın görüşlerine yönelik tasarım ve üretim sırasındaki değerlendirme türleri aşağıda açıklanmıştır:

Bire-bir Değerlendirme: Bire-bir değerlendirmeler genellikle biçimsel değildir. Ders tasarımının başlangıcında karşılaşılabilecek temel problemlerin saptanması amacıyla geliştirme aşamasında uygulanırlar. Program konusunda öğrencinin bakış açısını görebilmek için, dersin bir taslağı, dersin hedef kitlesini temsil eden bir kullanıcı tarafından test edilmelidir. Kullanıcıların verilen öğretimi anlamaları, alıştırmalar ve test soruları ile karşılaştığında ne yapacağını bilmesi, ekrandaki grafiklerin yorumlanabilir olması, yazılı metnin okunurluğu, birebir değerlendirmelerde gözönünde bulundurulması gereken unsurlardır.

Küçük Grup Değerlendirmesi: Küçük grup değerlendirmeleri, genellikle programın bağımsız bölümleri tamamlandıkça ve bütün program aşağı yukarı son şeklini alınca gerçekleştirilmektedir. Programın taslak versiyonları gerçek hedef kitle

üzerinde denenerek, önemli ipuçları elde edilebilir. Küçük grup değerlendirmesinin amacı, programın belirlenen öğretim amaçlarına ulaşmasındaki etkinliğini belirlemektir. İçeriği öğrenciye vermede kullanılan yöntemlerin uygunluğu, programın teknik yönden kalitesi ve kullanılan güdüleyici unsurların etkinliği, bu değerlendirmeler için önemlidir. Küçük grup değerlendirmeleri, biraz daha biçimsel teknikler içerirler. Örneğin; öğrencilerin performanslarına yönelik verilerin toplanması, öğrencilerle yapılan görüşmeler, yapılan gözlemler ve öğrencilerin yorumları, gibi.

Uygulama yapılacak grup, dersin hedef kitlesine benzer özellikleri taşıyan öğrencilerden seçilmelidir⁴⁷. Uygulama sırasında öğrencilerin davranışları kontrol edilerek, dersin hangi noktasında öğrencilerin anlama güçlüğü çektiği not edilmelidir. Uygulama sonrasında yapılacak görüşmeyle öğrenciyi gözlemlerken edinilen izlenimlerin öğrencilerle tartışılması programın etkinliği için yararlı olabilir. Bu görüşmelerde, dersin içeriğine ve çalışmasına ilişkin bilgiler edinilebilir. Değerlendirmenin temel amacı, öğrencilerin amaçlananı öğrendiğinden emin olmaktır. Bunun için kullanılan yöntem, öğrencilerin ders sırasında gösterdikleri performansı ölçmektir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, küçük grup değerlendirmesinde dikkat edilecek konuları genel olarak şöyle sıralayabiliriz.

- hedef kitleye başlama seviyesi becerilerin önceden verilmesi,
- eğitimde başarılı olmalarının sağlanması, eğer başarılı değilse nelerin düzeltilmesi gerektiğinin saptanması,
- başlama seviyesi becerileri sağlanırsa eğitimde başarılı olup olamayacakları,
- programın ne kadar sürede tamamlandığı ve kullanıcıların program hakkındaki düşünceleri, eğer düşünceleri olumsuz ise bunun çalışmalarını ne ölçüde etkilediği,
- eğitime karşı tutumlarını değiştirmek için gerekli değişiklikler ve bu değişikliklerin gerçekleştirilmesi de önemlidir.

47 ALESSI, 1985, s. 386.

Alan-Testi Değerlendirmesi: Alan-testi değerlendirmeleri, genellikle BDÖ programının prototipi tamamlandığında uygulamaya konulabilir. Alan testinin temel amacı, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra dersin etkinliğini sınamaktır. Alan-testi değerlendirmeleri, programın son şekliyle uygulanacağı aynı ortamda, öğrencilerin tutumlarını, amaçların ne ölçüde gerçekleştiğini, öğrencilerin program hakkındaki görüşlerini, tepkilerini ve programı bitirmek için ayrılan zamanın uygunluğunu da gözönünde bulundurarak uygulanmalıdır. Bu değerlendirme türünde, genellikle genel hedef kitleyi temsil eden küçük bir grupla çalışılır. Ancak, yazılımcı öğrencileri seçerken, herhangi bir sınıfın en iyilerini ya da programın konusunu daha önceden iyi bilen öğrencileri seçmekten kaçınmalıdır. Değerlendirmede yer alacak öğrenciler rastgele seçilmeli, yazılımcı ya da öğretmen tarafından belirli kişiler arasından toplanmamalıdır.

Alan taraması sonucunda gözönünde bulundurulması gereken konular şöyle sıralanabilir ⁴⁸:

- Eğitimin tasarlandığı gibi tamamlanması,
- Karşılaşılan yönetim problemlerinin saptanması,
- Gerekli bilgileri içeren ve kullanımı kolay bir öğretmen kılavuzu hazırlanması,
- Kullanıcının beklenen başlama seviyesi becerisine sahip olması,
- Kullanıcının öğretim amaçlarına ulaşması,
- Öğretimin tamamen tamamlanabilmesi için verilen zamanın yeterliliği,
- Kullanıcıların öğretim konusundaki düşünceleri,
- Küçük grup çalışması sonucunda yapılan değişimlerin etkinliği,
- Öğretmen ve eğitimcilerin eğitim konusundaki düşünceleri,
- Öğretimde öğretmenlerin sağlayacağı uyum veya değişiklikler.

Alan-testi değerlendirilmesi, yazılımcıya, programın son aşamasında, gerçek

48 SMITH, 1993, s. 402.

uygulamaya geçmeden önce son değişiklikleri ve düzeltmeleri yapma imkanını tanımaktadır.

2.3.2.4. Sürekli Değerlendirme

Önceki değerlendirme aşamalarında elde edilen sonuçlara göre gerekli değişiklikler yapıldıktan ve program tamamıyla kullanıcıların hizmetine sunulduktan sonra da değerlendirme süreci devam etmektedir. Özellikle uzun dönemli kullanımlar için üretilen programların sürekli değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla etkili bilgi toplama yöntemleri geliştirilebilir. Sürekli yapılan değerlendirmeler, daha çok alan taraması sonucu yapılan değişikliklerin etkili olup olmamasına ve kullanıcıların özelliklerinde meydana gelen değişikliklere yönelik yapılmaktadır.

2.3.3. Üretim Sonrası (Summative) Değerlendirmeler

Yazılım geliştirme sürecinde değerlendirmeler yapıldıktan ve kullanılacak araçlar eğitsel içerikle bütünleştirildikten sonra, tasarımcılar, bu yazılımlara talepte bulunacaklar için kalite kontrolü sağlayacak araçların değerlendirme yöntemini geliştirmektedirler. Tasarım ve üretim sırasındaki değerlendirmelerin aksine, biten bir ürünün ya da programın üzerinde yapılan değerlendirmelere üretim sonrası değerlendirmeler denir⁴⁹. Başka bir deyişle, üretim sonrası değerlendirmelerde, yazılımların belirgin unsurlarına yönelik değişiklikleri ya da düzeltmeleri belirlenmeye çalışılmamaktadır. Üretim sonrası değerlendirmeler genellikle programın bütününe yönelik ana değişiklikler konusunda karar vermek amacıyla yapılır.

Eğitsel tasarımın içinde üretim sonrası değerlendirmelerin amacı, verileri toplayarak, analiz ederek ve özetleyerek karar vericilerin programın etkililiği konusunda karar vermelerini sağlamaktır. Üretim sonrası değerlendirmelerde, ihtiyaçların değerlendirilmesinde sorunların tanımlanması için şu soruların cevaplanması gerekir:

49 SMITH, 1993, s. 388.

- Kullanıcılar öğrenme amaçlarında başarılı olabilecekler mi?
- Kullanıcılar, öğretim hakkında neler hissediyorlar?
- Öğretimi tamamlamak kullanıcılar için ne kadar zaman alıyor?
- Eğitim tasarlandığı şekilde tamamlanıyor mu?
- Öğretim beklenmedik sonuçlar ortaya çıkarıyor mu?

Üretim sonrası değerlendirme içinde ele alınacak bölümler için bir liste oluşturularak değerlendirme işlemi kolaylaştırılabilir. Listede öncelikle bir özet yer almaktadır. Sonra programın amaç ve gereklilikleri, kullanıcının, içeriğin ve programın tanımının yer aldığı bir özgeçmiş verilmektedir. Daha sonra ise değerlendirme çalışmasının bir tanımı yapılmaktadır. Tanımda değerlendirmenin amacı ve tasarımı, sonuçların ölçümü gibi konular yer alır. Son olarak elde edilen sonuçlar tamamlanır ve çalışmaların tümü gözönünde bulundurularak yorum ve öneriler sunulmaktadır.

Yazılımların tasarım ve üretim sırasında yapılan değerlendirmeler özellikle yazılımın kalitesini yükseltmek açısından faydalı olacaktır. Üretim sonrası yapılan değerlendirmeler, yazılımın sürekli geliştirilmesine olanak sağlayabileceği gibi yazılım seçimine de yardımcı olacaktır.

2.4. BDDÖ Yazılımlarının Seçimi

Ders yazılımları konusunda standartların oluşturulmasının nedeni, ders yazılımının kalitesi hakkında bir fikir sahibi olmak, dolayısıyla da bu ders yazılımının etkili ve verimli bir öğretim sağlayıp sağlamayacağına karar verilmesini sağlamaktır. Bir başka deyişle, ders yazılımı konusunda standartların oluşturulması, yazılım seçimi işlemini kolaylaştırmaktadır.

Yazılım seçimi, BDÖ uygulamalarında donanım seçimi, öğretmen yetiştirilmesi çalışması kadar önemli bir unsurdur. Yazılım seçimi, eğitimde teknoloji kullanımının uygulanması aşamasında oldukça önemli bir konudur. Yazılım hizmet edeceği işleve

dayalı olarak seçilmelidir. Ancak ondan sonra yazılımın gerektirdiği donanım parçaları seçilebilir⁵⁰. Yazılım seçimi, öğrenimi doğrudan etkileyeceği için bu sürece gereken önem verilmelidir.

Yazılım seçiminde kullanılan ölçütler aynı zamanda yazılım geliştirmek için de kullanılabilir. Teknolojik şartlar değiştikçe ve bilgisayar teknolojisi ilerledikçe bu ölçütlerde değişimler olabilir ya da farklı amaçla üretilmiş yazılımlar için ayrı ölçütler geliştirilebilir.

Günümüzde yazılım değerlendirmek amacıyla çok sayıda değerlendirme formu ile karşılaşmaktadır. Ancak hazırlanan formların çoğu basit düzeyde ya da ulaşılması oldukça zor bir seviyede yer almaktadır. Ayrıca hazırlanan her form bütün yazılımlara uyarlanamamaktadır. Bu nedenle yazılım değerlendirme konusunda da belli uzmanlık ya da eğitim alanlarına ayrılmak gerekebilir. Böylece istediğimiz niteliklere en uygun yazılımı seçmek üzere yapılan değerlendirmeler daha etkili ve verimli olacaktır. Bir sonraki bölümde BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde gerekli özellikler başlığı altında, BDDÖ'e yönelik değerlendirme ölçütlerine yer verilecektir.

BÖLÜM III

BDDÖ YAZILIMLARINDA DEĞERLENDİRİLMESİ GEREKLİ ÖZELLİKLER VE YAZILIM DEĞERLENDİRME ÖRNEĞİ

Bu bölümde, BDDÖ programlarını değerlendirme yöntemi ele alınacaktır. BDDÖ programları değerlendirilirken hangi ölçütlerin gözönünde bulundurulması, saptanan ölçütlerle ilgili hangi yapıda form oluşturulması gerektiği sorularına cevaplar aranacaktır. Hazırlanan formun örnek bir yazılım için uygulamasına yer verilerek değerlendirmenin örneklenmesi yapılacaktır.

BDDÖ programları değerlendirme açısından ele alınırsa farklı ölçütlerle karşılaşılmaktadır. Hannafin - Peck ile Price'a göre bu ölçütler dört açıdan etkin olmalıdır. Onlara göre tüm BDÖ programları eğitsel, estetik, program ya da teknik açıdan etkin olmalı ve müfredat bütünlüğünü sağlamalıdır⁵¹.

Allesi-Trolip ise değerlendirme ölçütlerini bir kontrol listesi yaparak dersin niteliği hakkında doğru kararlar verilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Kalite kontrolü olarak adlandırdığı değerlendirmeyi altı aşamada gerçekleştirmektedir: dil ve gramer, görünen özellikler, sorular ve menüler, görünmeyen fonksiyonlar, içerik, destekleyici gereçler⁵².

EBİT Ders Yazılımı Değerlendirme Formunun ana başlıkları ise şunlardır: genel bilgiler, içerdiği konuların değerlendirilmesi, yazılımın yönetim özelliklerinin değerlendirilmesi, teknik özelliklerinin değerlendirilmesi, öğretim tasarımının değerlendirilmesi, bölüm değerlendirilmesi ve yorumlar, yazılım ve yorumların genel

51 HANNAFIN, 1988, s. 303.

52 ALESSI, 1985, s. 375.

değerlendirilmesi.

Yukarıda değinilen değerlendirme ölçütleri genel olarak bütün BDÖ yazılımlarını içermektedir. Ancak BDDÖ yazılımları ile ilgili daha belirgin nitelikler taşıyan değerlendirme ölçütlerine de değinilmiştir. Konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalarda aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

European Academic Software Award 1994 değerlendirme formunda İçerik Analizi, Eğitsel Ölçüt ,Tasarım Ölçütü, Kültür ve Dil, Yenilikler başlıkları bulunmaktadır.

Hope-Taylor ve Pussak BDDÖ programlarını ele alırken doğrudan yazılımları değerlendirmeye yönelik olarak şu ölçütlere yer vermiştir: İçerik, Yaklaşım, Tasarım, Kontrol, Dağıtım.

BDDÖ yazılımı geliştirme konusunda sahip olunan deneyimler, sıralanan çalışmalarla edinilen bilgilerle birleştirilerek, BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde yer alan ölçütler en geniş kapsamıyla oluşturulmaya çalışılmıştır. Genel olarak hazırlanmış BDÖ yazılımlarına yönelik değerlendirmelerden de yararlanılarak, doğrudan BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde yer alan aşağıdaki ölçütler saptanmıştır.

3.1. BDDÖ Yazılımlarının Değerlendirilmesinde Yer Alan Ölçütler

BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde yer alan ölçütler bu çalışmada, içerik özellikleri, eğitsel özellikler, teknik özellikler ve estetik özellikler olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. Aşağıda bu özelliklere ve bunların alt başlıklarına ait bilgiler sunulmaktadır.

3.1.1. İçerik Özellikleri

BDDÖ programlarının değerlendirilmesinde ele alınacak ilk ölçüt içerik özellikleridir. Ders yazılımının içeriğine ilişkin yapılar, hedef kitlenin tanımı, program amaçları ve bilginin sunumu şeklinde ele alınabilir. İçerik özelliklerinin değerlendirme kapsamına

alınmasının önemi, aşağıda sunulan yapılar altında verilecektir.

3.1.1.1. Hedef Kitlenin Özellikleri

Ders yazılımı hazırlanırken öncelikle hedef kitlenin özelliklerinin gözönünde tutulması gerekmektedir. Aksi takdirde üretilen ders yazılımı ne kadar iyi olursa olsun öğretim amacına hizmet etmeyecektir. Hedef kitle, hedef kitlenin sahip olması gereken beceriler, ders yazılımı değerlendirmesinde önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Ders yazılımlarını değerlendirirken, hedef kitlenin tanımının iyi yapıp yapılmadığı, hedef kitlenin programı kullanabilmesi için gereken ön becerilerin sunulup sunulmadığı ve programın kullanımı için gereken becerilerin hedef kitleye uygun olup olmadığının sorgulanması gerekir.

Hedef kitlenin tanımı: Hedef kitleyi tanımlarken yaş grubu, öğretim amacı, ülke gibi özelliklerin verilmesi çok önemlidir. Kullanıcı, kendi yaş grubuna, ülkesine ya da öğretim amacına uygun bir program kullanmak isteyecektir. Programın kullanımı için gerekli becerilerin hedef kitleye uygun olmasına dikkat edilmelidir.

Programın kullanımı için gerekli ön becerilerin önceden verilmesi: Ders yazılımı içinde konu ve alt başlıkların verilmesi, programın kullanımı için gerekli ön bilgiler hakkında bir fikir sağlayacaktır. Ayrıca programın seviyesinin verilmesi, kullanıcının programın kendisine uygun olup olmadığı hakkında ipucu verecektir. Örneğin, İngilizce öğrenmek isteyen ve daha önce hiç İngilizce eğitimi almamış bir kişiye "advance" seviyesinde bir BDDÖ programı uygulamak doğru değildir.

3.1.1.2. Programın Amaçları

Programın amaçları her konunun başında verilmelidir. Öğretim amaçlarının iyi tarif edilmesi için konu uzmanı ve eğitim uzmanlarının desteği gereklidir. Ders amaçları programın içeriği ile tutarlı olmalıdır.

Yazılımda öğrenim hedeflerinin yer alması: Yazılımda öğrenim hedeflerinin yer

alması, kullanıcıya öğrenim sonucunda ulaşacağı hedefler konusunda bir fikir verecektir. Hedeflerin önceden sunulması, kullanıcının öğrenim sürecinde hedefleri kavramasına yardımcı olacak ve kafasının karışmasına engel olacaktır.

Hedeflerin her konunun başında verilmesi: Konunun öğretime geçilmeden önce o bölümde nelerin öğretileceği kullanıcıya sunulmalıdır. Böylece kullanıcı, henüz öğrenim aşamasına geçmeden öğreneceği konu ile ilgili ulaşması gereken hedefleri saptayacaktır.

Öğrenme amaçlarının belirgin olması: Öğrenme amaçlarının kullanıcıya net bir şekilde sunulması çok önemlidir. Kullanıcının kafasında herhangi bir soru işareti yaratmayacak şekilde açık ve geniş kapsamlı olarak sunulan öğrenme amaçları, hedeflerin saptanmasını kolaylaştıracaktır. Örneğin, Past Tense konusunu içeren bir bölüm verildiğinde ve öğrenim amacı sadece Past Tense olarak belirtilirse belirgin bir hedef olmayacaktır. Question Form gibi bir alt başlık daha verilmesi yerinde olur.

Ders içeriğinin öğrenim amaçlarıyla tutarlılığı: Programın başında verilen amaçlarla programdaki eğitsel faaliyetler ve değerlendirme soruları arasında bir tutarlılık bulunmalıdır. Programın başında belirlenen eğitsel amaçlar, öğretim ve değerlendirme faaliyetlerinin temel kriterleridir. Programın eğitsel açıdan etkin olması isteniyorsa öğrenim amaçları, eğitsel faaliyetler ve değerlendirme soruları bir bütün oluşturmalı ve birbirleriyle ilişkili olmalıdır.

3.1.1.3. İçeriğin Sunumu

BDDÖ programlarının değerlendirilmesinde içeriğin nasıl sunulduğu da önemli bir konudur. Sunulan içerik konuyla tutarlı bir şekilde ve tam olarak verilmelidir. İçerikte doğru bilgiler yer almalı, çağdaş ve güncel bilgiler sunulmalıdır. Ayrıca içerik programa uygun bir genişlikte verilmelidir.

Konunun tam olarak sunumu: Program, öğretim amacını karşılamaya yönelik bilgiler içerebilir ancak hedef olarak gösterilen bilgilerin tamamına, hazırlanan program

içinde yer verilmemesi, öğretim amaçlarına ulaşılmasını engelleyecektir.

Konunun doğru olarak sunumu: Program, hedeflere ulaşmayı sağlayacak bilgileri içerebilir ancak yanlış sunulabilir. Bu durumda öğrenme işlemi yine gerçekleşecek ancak öğrenme amaçlarına ulaşamayacaktır. Örneğin, İngilizce’de yer alan gramer kalıplarından birisinin yanlış verilmesi durumunda, gramer kalıbı yanlış olarak öğrenilecektir. Sonuçta kullanıcı öğrendiği kalıbı kullanarak İngilizce iletişim kuramayacak ya da etkili bir iletişim sağlayamayacaktır.

Konunun güncel olarak sunumu: Program içinde verilen bilgilerin, çağdaş ya da güncel olması gerekir. Konunun daha iyi anlaşılır olması, ilgi ve dikkatin korunmasını sağlayacaktır. Ders yazılımını değerlendirirken, içerikte güncel ve çağdaş bilgilere yer verilip verilmediği de gözönünde bulundurulmalıdır. Ancak sürekli değişim içinde olan örneklerle yer verilirken dikkatli olmalı ve mümkün olduğunca az kullanılmalıdır. Örneğin, Türk Lirası örnekleri, fiyatlar sürekli değiştiği için çok çabuk demode olabilir. Bu ve benzer örneklerle yer vermek gerekiyorsa de böyle programların uygulama planlarına, yapılacak değişiklikler için gerekli ölçütler de eklenmelidir. Gündemde olan sözcük ve terimlerin kullanımından da kaçınılmalıdır.

Konunun uygun genişlikte verilmesi: Program içinde sunulan bilgi, öğretim amaçlarına ulaşmayı sağlamayacak ölçüde kısa olmamalıdır. Aynı şekilde öğretim amaçlarına ulaşmayı sağlama konusunda fazla hassas davranılıp, gereğinden fazla detaylı bilgilere yer verilmesi belki de konunun kavranmasını zorlaştırabilir. Ayrıca konunun gereğinden fazla genişlikte verilmesi kullanıcının sıkılmasına neden olabilir. BDDÖ programlarında yer alan yapıların birbirinden farklı ağırlıklara sahip olacağı düşünülürse, her programın aynı genişlikte verilmesine gerek yoktur. Basit kalıplar için daha az bilgi verilirken, karmaşık kalıplar için daha geniş bilgi verilebilir.

Programın genişliği saptanırken, hem hızlı öğrenenler, hem de yavaş öğrenenler gözönünde tutulmalıdır. Dersin tamamlanma süresi ve çalışmayı nelerin etkileyebileceği konularına dikkat edilerek yeterli süre verilmelidir.

3.1.2. Eğitsel Özellikler

Bir BDDÖ programının eğitsel açıdan kalitesi, o programın, öğrencinin belirlenen amaçları yerine getirmesi için gerekli olan bütün ölçütleri ne derecede içerdiği ile ölçülür. Bir programı eğitsel açıdan değerlendirirken aşağıdaki kriterler gözönüne alınır:

3.1.2.1.Yabancı Dil Öğretiminin Temel İlkelerine Uygunluk

BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde sözü edilen diğer ölçütler genel olarak bütün ders yazılımlarının değerlendirilmesi amacı ile kullanılabilir. Ancak bu başlık altında sunulan unsurlar, özellikle Dinleme - Konuşma - Okuma - Yazmadan oluşan dört temel becerinin geliştirilmesi, sadece yabancı dil öğretimini içeren bir özelliktir.

Dört temel beceriyi geliştirme: Yabancı dil öğretiminin temel ilkelerinin başında Dinleme - Konuşma - Okuma - Yazmadan oluşan dört temel becerinin geliştirilmesi gelmektedir. 1990'lara kadar Türkiye'de üretilen BDDÖ programlarının sadece okuma yazma becerisini geliştirmeye yönelik olduğu önceki bölümlerde belirtilmişti. 1990'dan sonra BDDÖ programları sesli olarak üretilmeye başlanmıştır. Ancak sesli programlarda daha çok dinleme becerisine yönelik olarak ses unsuru kullanılmaktadır. Konuşma becerisine yönelik olarak hazırlanacak programların, geniş ölçüde teknik yapıya ve beceriye sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle konuşma becerisi, BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesi kapsamına alınmamıştır.

Basitten karmaşığa doğru öğrenme: Bir BDDÖ programı içinde yer alan konunun öğretiminde önce basit yapılar ve kalıplar sunulmalı daha sonra karmaşık yapılar ve kalıplar verilmelidir. Kullanılan yöntemde, öncelikle bilinen kelimelerle basit düzeyde örnekler ya da bilgiler verilmeli ve program süresince verilecek olan örnekler ve bilgiler giderek zorlaşan bir yol izlemelidir.

Alıştırmalar için de aynı yöntem uygulanabilir. Önce kolay türde alıştırmalara yer verilir. Kullanıcının verdiği doğru cevap oranına göre bir üst düzeydeki alıştırmalara ulaşması, doğru cevap oranının az olduğu durumlarda ise aynı seviyedeki alıştırmalara

devam etmesi sağlanabilir. Bu yöntem daha çok alıştırma ağırlıklı programlar için geçerli olabilir.

Anadili yalnızca gerekli durumlarda kullanma: Yabancı dil öğretiminin temel ilkelerinden biri de gerek duyulmadıkça ana dilin kullanılmamasıdır. Bu, BDDÖ programlarında da uyulması gereken bir ilkedir.

Ancak bazı durumlarda ana dilin kullanılması zorunlu ve yararlı olabilir. Yine de ana dille yapılan açıklamaların kısa ve öz olmasına dikkat edilmelidir. Örneğin, doğrudan programın kullanımına ait yardım bilgilerinin ana dilde verilmesi kullanıcının programı kolaylıkla kullanabilmesi açısından gerekli olabilir. Elektronik sözlük gibi destek bölümler de öğretim amacına ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

Bir seferde bir tek yapının sunulması: BDDÖ programlarında öğretim amaçlarının önceden verilmesi gerektiği açıklanmıştı. BDDÖ programlarında öğretim amaçlarının genellikle tek bir yapıya yönelik olması öğretimi kolaylaştırıcı bir unsurdur.

Bir konunun anlatımında, her seferinde bir tek sözcük, soru ya da cümle yapısının öğretilmesi yerinde olur. Eğer kullanıcıya çok sayıda bilgi sunulursa, öğrenilen bilgiler birbirine karıştırılacak ve etkili bir öğrenme sağlanamayacaktır.

Verilen bilgilerin günlük yaşama aktarılması: BDDÖ programlarının amaçlarından biri de, kullanıcının öğrendiği bilgileri günlük yaşama aktarabilmesini sağlamak olmalıdır. Kullanıcıya, öğrendiği bilgileri, günlük iletişimde nasıl kullanacağı gösterilmelidir. Bu amaçla, günlük yaşamda kullanılan kelime, cümle ve yapıların kullanıcıya sunulması gerekir. Özellikle dinleme becerisine yönelik örneklerde, günlük konuşma dilinde kullanılan yapılara yer verilmelidir.

Öğrencilerin derse daha etkin katılmalarını sağlama: BDDÖ programlarında kullanıcının öğrenime aktif olarak katılmalarını sağlamak amacıyla, program içinde mümkün olduğu kadar çok etkileşime yer verilmelidir.

Bir BDDÖ yazılımının etkileşimli olması için kullanıcı, anlatılan konuyla iletişimde bulunmaya teşvik edilmeli, konuyu anlamasına ve ders boyunca kendi kendini değerlendirmesine yardım edilmelidir. Bu amaçla yönergelerden yararlanılır. Kullanıcının genellikle programı tek başına ve bağımsız olarak kullandığı varsayılırsa program süresince ona sadece bilgisayar yardımcı olacaktır. Kullanıcılara program boyunca verilen yönlendirme ve bilgiler, anlaşılır ve açık olmalıdır. Aksi takdirde kullanıcının kafası karışır, motivasyonu azalır ve gereksiz telaş içine girer. Kullanıcının ne tür seçeneklere sahip olduğunu bilmesi sağlanmalıdır. Çalışma sırasında, kullanıcının ne tür yönlendiricilere ihtiyacı olduğu analiz edilerek, gereken durumlarda yönlendirici bilgiler verilmelidir.

Bireysel farklılıkları dikkate alma: Kullanıcıların ilgi, yetenek ve öğrenme hızlarının birbirinden farklı olduğu dikkate alınarak BDDÖ programlarında yer alan öğretim çalışmaları çeşitlendirilmelidir. Program, farklı düzeylerde sunulabilir. Ders yazılımının seçimi aşamasında ders yazılımının yapısı ya da türü, bireysel özellikler dikkate alınarak seçilebilir.

Bazı BDDÖ programlarında bir sonraki bilgiye ya da sayfaya otomatik geçişler (zamanlı sayfalar gibi) yer almaktadır. Ancak bazen süre bazıları için çok kısa ve yetersiz gelirken, bazı kullanıcıları da sıkacak kadar uzun olabilir. BDDÖ programları, öğrenciye istediği konuyu istediği hızda ve sürede izleme imkanı tanınmalıdır. Yani konuyu öğrenme hızını kullanıcının ayarlaması ve bir sonraki bilgiye ne zaman ulaşacağına kendinin karar vermesi sağlanmalıdır. Aynı şekilde kullanıcıya istediği konuyu tekrar etme şansı verilmelidir.

Güdüleme ve cesaretlendirme: BDDÖ programlarında konunun anlatılırken sürekli olarak kullanıcının dikkati ve ilgisi çekilmeye çalışılmalıdır. Bu nedenle program kullanıcıyı sıkmayacak biçimde gerçekleştirilmeli, çalışma şevkini artırıcı öğelere yer verilmelidir. Dersin teknik yapısı çok iyi tasarlanmış ve etkin olabilir. Ama konunun sunumu sıkıcıysa bu özellikler kaybolacak, belki de kullanıcı ders programını izlemekten vazgeçecektir.

Özellikle verilen yönlendirmelerde kullanıcının ilgisini çekecek yapılara yer verilmelidir. Yanlış yanıt verildiğinde kullanıcının cesaretini kırarak açıklamalardan kaçınılmalıdır. Renk, grafik ve ses unsurlarının kullanılmasının da oldukça güdüleyici olduğu gözlenmiştir. Renk, grafik ve ses unsurlarına ait bilgiler ilgili konu başlığı altında verilecektir.

3.1.2.2. Alıştırmalar ve Geribildirim

BDDÖ programlarında kullanıcıya yeni öğrendiği bilgileri pekiştirmek için sorular sorularak, yeterli ölçüde alıştırma yapabilme olanağı sağlanmalıdır. Alıştırmalarda birden fazla alıştırma türüne yer verilmesi öğretimin etkinliğini artırır. Aynı şekilde programda verilen cevapların değerlendirilmesi ve geribildirim sağlanmasında çeşitlemelere gidilmesi yararlı olacaktır.

Soruların cevaplanmadan geçilmesi: Bazı BDDÖ programlarında soruların cevaplanmadan geçilmesine izin verilmez. Ancak böyle durumlarda kullanıcının dersin bir yerinde sıkışıp kalmasına engel olunmalıdır. Öğrenci sorunun cevabını bilmiyorsa mutlaka cevaplamak zorunda bırakılmamalıdır. Yanıtını bilmediği bir soruyla karşılaşması ve doğru yanıt verene kadar cevaplamak zorunda bırakılması öğrencide hayal kırıklığı yaratabilir. Problem, sorunun cevaplanabilmesini kolaylaştıracak ipuçlarının verilmesi yoluyla çözüleceği gibi kullanıcıya belli sayıda tekrar cevaplama hakkı tanındıktan sonra doğru cevabın program tarafından verilmesi şeklinde bir çözüme kavuşturulabilir.

Alıştırmalara cevap verme biçimi: BDDÖ programları değişik türlerde alıştırma yapma olanağı tanımaktadır. Soruları değerlendirirken, öncelikle öğrencinin soruyu nasıl cevaplandıracağına açık ve net olup olmadığına dikkat edilmelidir. Cevaplama yöntemi ile ilgili hiçbir kuşku veya belirsizlik olmamalıdır. Çoktan seçmeli cevaplarda birden fazla doğru cevaba yer verilmesi karışıklık yaratabilir. Eğer karşılaştırma yapılacaksa ya da listeleme yöntemi kullanılacaksa açık bir şekilde belirtilmeli, mümkünse bir örnek verilmelidir.

Klavyeden giriş yöntemi ile yapılacak boşluk doldurma türündeki alıştırmalarda eğer sadece harf tuşları kullanılacaksa diğer tuşların işlemesi engellenebilir. BDDÖ programlarında klavyeden giriş yöntemi ile yapılan alıştırmalarda iki tür hataya rastlanır. İlki soruya yanlış cevap verilmesidir. Örneğin; ekranda yeşil bir nesne yer alırken, “What colour is it?” sorusunda verilen yanıtın “green” yerine “red” ya da başka bir yanıt olmasıdır. İkinci tür hata ise doğru cevabın yazımında hata yapılmasıdır. “green” yazmak isterken “gren” ya da “geen” gibi yazım hatası yapılabilir. Ancak iki tür hatanın farklı değerlendirilmesi gerekir. Hazırlanan BDDÖ programlarının iki tür hata konusunda da duyarlı olması gerekir.

BDDÖ programlarında yer alan alıştırmalarda, cevaplama yönteminin öğrenci seviyesine uygun olması da çok önemlidir. Özellikle, yabancı dil öğretiminin başlangıç seviyelerinde, birkaç kelimedenden oluşan boşlukları doldurma türündeki alıştırmalar oldukça ağır gelebilir. Ayrıca belli bir kültür ve bilgi birikimi gerektiren konularda alıştırma verilmemelidir. Bilgi sahibi olmayı gerektiren bir konuda yabancı dil kullanımının zor olduğu gözönünde bulundurulmalıdır.

Kullanıcının doğru cevabı bulamaması durumunda gerekli ipuçları sunarak ya da kullanıcıya çok sayıda cevap hakkı tanıyarak doğru cevaba ulaşması sağlanmalıdır.

Geribildirim sağlanması: BDDÖ programlarında uygun geribildirim sağlanması çok önemlidir. Sorulara verilen cevaplar program tarafından değerlendirildikten sonra geribildirim sağlanması öğrencinin teşvik edilmesine ve olumlu yönde etkilenmesine neden olabilir. Geribildirimlerin anında ve verilen cevaplara uygun olması da kullanıcının bilgisayarla etkileşiminin artmasını sağlar.

Geribildirim biçimi: Geribildirim sağlanması kadar biçimi de oldukça önemlidir. Özellikle yukarıda alıştırmalara cevap verme biçiminde sözü edilen iki tür hatanın farklı değerlendirilmesi, verilecek geribildirimlerle sağlanacaktır. Yanlış cevaplar için, sorunun yanlış cevaplandığı belirtilmeli ancak verilen geribildirimler yapıcı olmalıdır.

Geribildirim kalitesi: Geribildirim yapıcı ve destekleyici özelliklere sahip olmalıdır.

Olumsuz ifadelerden argo kelimeler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Öğrencinin performansını artırmak için güdüleyici, yeteneklerini geliştirici ifadeler kullanılmalıdır.

Kullanıcı, hatalı bir tuşa bastığında ya da bir kelimeyi, cümleyi yanlış yazdığına, yalnızca yanlış cevap verildi şeklinde bir değerlendirme yapılmamalıdır. Olası hatalar program tarafından mümkünse önceden bekleniyor olmalı, ya da bunları ortadan kaldıracak düzeltmeler yapılmalıdır. BDDÖ programları hazırlanırken, kullanıcıların verebilecekleri cevaplar önceden tahmin edilmeye çalışılmalıdır. Yanlış cevaplar için verilecek geribildirimlerde sadece verilen cevabın yanlış olduğu belirtilmemeli, mümkünse cevabın neden yanlış olduğu açıklanmalı ve doğru cevaba ulaşım konusunda ipuçları verilmelidir. Açıklayıcı geribildirim olarak adlandırılan geribildirimlerin öğrenimi kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Çoktan seçmeli sorular için bir sorun yoktur. Ancak yine de öğrenciye verilecek geribildirimlerde çeşitlemeye gidilmelidir.

3.1.2.3. Başarının Değerlendirilmesi

Kullanıcının, öğrenme amaçlarına ulaşmış olup olmadığını saptamak üzere bir seviye testi uygulanabilir. Böylece kullanıcının öğretim öncesi ve öğretim sonrası bilgileri karşılaştırılarak ne kadar öğrendiği tespit edilebilir. Öğrenci öncelikle ders yazılımını izlemeye başlamadan önce bir teste tabi tutulmalıdır. Ders yazılımının sonunda uygulanacak küçük bir test, kullanıcının elde ettiği başarıyı ölçmek için uygun olabilir.

Ancak daha önemlisi öğrencinin çalışma sırasında kendi başarısını kendisinin değerlendirebilmesidir. Sorulara verilen cevaplar için sağlanan geribildirimlerin yanısıra program sonunda ya da uygun bir yerde ders süresince yaptığı alıştırmaların kayıtlarını da görebilmelidir.

3.1.2.3. Eğitsel Bütünlük

Bir ekrandan diğerine, bir bölümden diğer bir bölüme mantıklı ve anlamlı bir sıra takip eden ders programları, öğrenmenin kalıcı olması açısından öğrenciye çok büyük

yardım sağlayacaktır. İyi düzenlenmemiş, ekran ve bölüm geçişleri arasında kopukluklar olan ve organizasyonu zayıf kalan programlar ise öğrenmeyi güçleştirecek hatta imkansız hale getirecektir. Öğrencinin herhangi bir yerden başka bir yere geçişindeki mantığı anlaması ve gerçekten istediği yönde ilerlediği kanısında olması oldukça önemlidir.

BDÖ programının kabul edilebilirliğini etkileyen en önemli faktörlerden biri de, diğer kabul edilmiş standart ve uygulamalara olan uyumudur. Bir BDDÖ programının varolan öğretim sistemine katılabilmesi için öğrenci ve öğretmenlerin kullanımına uygun olması gerekir. BDDÖ programlarını müfredat bütünlüğü ya da uygunluğu açısından değerlendirirken, aşağıdaki kriterler gözönüne alınmalıdır:

Diğer ilgili derslerle uyumluluğu: Mevcut program ya da teknikleri incelemek ve içerinde hangi özelliklerin kaliteli ve etkili olduklarını bilmek faydalı olabilir. Diğer derslerin sahip olduğu özellikler ve hazırlanan yazılım ile bağlantıları dikkate alınarak yazılım içerisinde diğer derslere uyum sağlayacak unsurlara yer verilmelidir.

Ders konusunun uygun parçalara bölünmesi: Bazı programlarda, anlatılan konunun önemli kavramlarının öğrenildiğinden emin olmaksızın, gereğinden fazla bilgi verilir. Öğretilecek konuyu, önemli kavramların etrafında düzenleyerek, kısa ve öz parçalar halinde vermek daha faydalı olacaktır. Aksi halde, çok fazla uzatılan ve amacından sapan konular, öğrenmeyi zorlaştıracak hatta imkansız kılacaktır.

Konulara erişim: BDDÖ programlarında, konulara erişim belli başlıklar altında toplanmış menüler yardımıyla gerçekleştirilmelidir. Böylece konunun uygun parçalara bölünmesi ve kullanıcının öğrenme amacı konusunda bilgilendirilmesine yardımcı olacak biçimde düzenlenmesi işlemi gerçekleşecektir. Hazırlanan menü, dersin değişik bölümlerine ulaşmak için kullanılan en yaygın yöntemdir. Kullanıcı seçimini yaparken verilecek yönlendirmeler çok açık olmalı, yanlış seçim yapması durumunda, verilen geribildirim yeterince bilgilendirici olmalıdır. Bazı menülerde seçimin yapılmasından hemen sonra bölüme geçiş sağlanır. Bir menünün bu yöntemle işlemesi yolu seçilirse,

her bölümün ilk ekranında (eğer bütün ekranlarda yer almayacaksa) menüye dönüşü sağlayacak bir düğme bulunmalıdır.

Konu ile ilgili bölümlerin uygun şekilde sıralanması: Menü hazırlanırken bölümlerin basit konulardan daha karmaşık konulara doğru sıralanması ve birbiri ile bağlantılı konuların arka arkaya verilmesi gerekir.

Konulararası geçişler: Ders hazırlanırken konulararasındaki geçişler mantıklı olmalı, bölümler birbirinin üzerine inşa edilmelidir. Özellikle bölüm sonlarında, bir sonraki bölümle bağlantı kurulmalıdır.

Ders içeriğinin amaçlarla tutarlılığı: BDDÖ programlarında, programın başında verilen amaçlarla programdaki eğitsel faaliyetler ve değerlendirme sorularının arasında bir tutarlılık olmasına dikkat edilmelidir. Eğitsel açıdan etkin bir program hazırlamak için amaçlar, eğitsel faaliyetler ve değerlendirme soruları bir bütün içinde oluşturulmalı ve birbirleriyle ilişkili olmalıdır.

3.1.3. Teknik Özellikler

Program kendisinden beklenildiği gibi işlemelidir. Eğer programın akışında teknik sorunlar çıkıyorsa, çok iyi tasarlanmış bile olsa bütün özelliği kaybolacaktır. Bir dersi bilgisayarda işletebilmek için o dersi, içinde yer aldığı yazılım diline ve/veya bilgisayar diline kodlamak gerekmektedir. Bazı hata ya da sorunları tespit etmek ve düzeltmek kolaydır, ama bazı problemler sadece belirli şartlara bağlı olarak ortaya çıkacaktır. BDDÖ programlarını, program ve teknik açıdan değerlendirirken aşağıdaki ölçütler gözönünde bulundurulmalıdır:

3.1.3.1. Kullanım Kolaylığı

Program kontrolünün öğrencide olması istenilen bir durumdur. Sesin kontrolünü, alıştırma sorularını öğrencinin kaç defa deneyebileceğini, test sonuçlarını görebilmeyi

öğrencinin kontrolüne ve isteğine bırakmak, bilgisayarın kontrolüne bırakmaktan daha etkili ve faydalı olacaktır. Öğrenciler açısından bir BDDÖ programının sahip olması gereken en önemli özelliklerden birinin, öğrenciye program üzerinde mümkün olduğunca fazla kontrol imkanı tanınması olduğu söylenebilir.

Programın başlatılması: Kullanıcılar, BDDÖ programını çalışırken işletim sistemi ile mümkün olduğunca az yüz yüze gelmeli, programı kullanabilmek için işletim sistemini anlamak ya da öğrenmek zorunda kalmamalıdır. Dersler kendileri otomatik olarak başlamalı ve bilgisayarla mümkün olduğunca az uğraşmayı gerektirmelidir. Ancak yine de kullanıcı, öğretmen ya da laboratuvar sorumluları için programın kurulmasına ilişkin bir kılavuz hazırlanması gerekir. Kılavuz mümkün olduğu kadar açık ve detaylı bir şekilde hazırlanmalı ve şüpheye düşürmeyecek bilgiler yer almalıdır.

Yazılımın çalıştırılması, kullanıcı tarafından gerçekleştirilecekse mümkün olduğu kadar basit hale getirilmelidir. Bu amaçla çok uzun kodlamaları içeren basit çalışma dosyaları oluşturulmalıdır.

Programın kullanımı: Öğrenciler Bir BDDÖ programını izlemeye başladıktan sonra, o programa hapsolmuş hissine kapılmamalıdır. Yardım, geri dönüş, çıkış vb. seçeneklerle, öğrencilere açıklamalar getiren bölümlerin konuya dahil edilmesi programı zenginleştirecek ve öğrenciyi rahatlatacaktır.

Öğrenci kontrolü: Dersin ilerleyişi öğrencinin kontrolünde olmalı ve belli bir süreyle sınırlanmamalıdır. Dersin ya da ekranların ilerleyişi bilgisayar tarafından kontrol edilirse bir takım sorunlar çıkabilir. Ekranda otomatik olarak bilgi silinebilir ya da kaybolabilir. Eğer belli zaman sınırı olursa öğrenci süreye uymaya çalışırken önemli bilgileri kaçırabilir.

Başvuru kaynakları: Programın kullanımına, içeriğine ait el kitapçıklarına veya dersle ilgili diğer kaynaklara gönderme yapan çeşitli başvuru kaynakları hazırlanmalı ve bunların yeterlilikleri kontrol edilmelidir.

Dersin bitişi: Ders sonunda öğrenciye dersin bittiği bildirilmelidir. Eğer ders bağımsızsa veya bir müfredata bağlı değilse, son görüntüde öğrenciye ne yapacağı bildirilmelidir. Ders daha büyük bir organizasyonun parçası ise son görüntüde öğrenci uygun yere gönderilmelidir.

3.1.3.2.Yazılımın Güvenilirliği

BDDÖ programlarını teknik açıdan değerlendirirken yazılımın güvenilir olması da gözönünde bulundurulması gereken ölçütlerden biridir. Bir BDDÖ programında, hatasız program akışının sağlanması, bölümlerarası geçişlerin programın gerektirdiği gibi işlemesi sağlanmalıdır. Programın çalışması süresince, kullanıcının yanlış bir tuşa basması ya da hatalı bir işlem gerçekleştirmesi durumunda, program kilitlenmemeli ya da çalışması kesintiye uğramamalıdır.

Hatasız program akışı: Program, dersin öğretim tasarımının gerektirdiği programlamaya uygun olarak çalışmalıdır. Dolayısıyla, bilgisayar, sadece kendine verilen komutları her durumda hiç değiştirmeden uygulamalıdır. Programın doğru işlemesi için gerek sayfalar, gerekse bölümlerarası bağlantı işlemleri için komut verme ve programlama işlemleri iyi yapılmalı, program bittikten sonra bunlar tekrar tekrar kontrol edilmelidir. Her bir simgenin, her bir işlevsel ögenin doğru çalışıp çalışmadığı, programın gerçekten kullanıcıya verilen yönergeler doğrultusunda, kullanıcının seçtiği işlemleri yapmasına olanak verip vermediği kontrol edilmelidir.

Bölümlerarası geçişler: Kullanıcılar çoğu zaman program içindeki bir bölümden diğerine geçerken programlamadan kaynaklanan boşluklara takılır ya da beklemek zorunda kalırlar ve hatta program kilitlenir. Kullanıcıya istediği zaman istediği yere gitme şansı verilmeli ve verdikleri herhangi bir yanlış ya da beklenmeyen tepki ve cevap karşısında program kilitlenmemelidir.

Programın işleyiş etkinliği : Etkin programlama, dikkatli yapılandırılmış programlama tekniklerinin kullanımını, diski gereksiz doldurmamayı ve gerekli yan

programların hızlı ve hatasız kullanımını içerir. Bu teknikler sayesinde programın akışı etkin ve hızlı olacaktır. Aksi halde dikkat ve motivasyonu kaybolacaktır.

3.1.3.3. Destekleyici Gereçler

Bilgisayar destekli öğretimde, öğrenci ve öğretmene yönelik, programın içinde yer almayan bazı destekleyici gereçler de kullanılmaktadır. En sık rastlanan gereçler, programın içeriğini ve nasıl kullanılacağını anlatan el kitaplarıdır. Değerlendirme sırasında bunların işlevlerini yerine getirip getirmediğine dikkat edilmelidir.

Aynı şekilde program içinde de bir takım yardımcı materyallere, sözlük, yardım bölümlerine yer verilebilir. Ancak destekleyici gereçlerin tasarımının da çok dikkatli yapılması gerekir.

Destekleyici gereçlerin tasarımı: İyi tasarlanmış bir kullanım kılavuzunda ders yazılımının öğretim amaçları açık ve net bir şekilde belirtilmelidir. Ayrıca kullanıcıların konuyu takip edebilmesi için gerekli ön bilgi ve beceriler bu kılavuzda bulunmalıdır.

Program içinde yer alan destekleyici gereçlerden, özellikle yardım seçeneğinin her ekranda bulunmasına dikkat edilmelidir. Sözlük ise gerekli olduğu düşünülen her ekranda bulunmalıdır. Sözlüğe erişimin ve kullanımının kolay olması en az niteliği ve içerdiği kelime sayısı kadar önemlidir.

Destekleyici gereçlerin kullanım kolaylığı: Kullanım kılavuzunda yer alan bilgiler, kullanıcının işine yarayacak şekilde anlaşılır ve kullanımı kolay olarak düzenlenmelidir. Kullanım kılavuzunda özellikle gerekli bilgilere yer verilmelidir. Bütün yazılar, diyagramlar ve grafikler okunabilir durumda olmalıdır.

Program içinde yer alan yardım seçeneği, eğer çok fazla bilgiyi barındırıyorsa, bilgilere ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla menü içinde verilmesi uygun olabilir.

Destekleyici gereçlerin ayrıntı düzeyi: Kullanım kılavuzunda, programın nasıl

yükleneceği ve kullanılacağı gösterilmektedir. Özellikle bilgisayara özgü teknik terimlerin kullanılmasından mümkün olduğunca kaçınılmalı, açık ve herkesin anlayabileceği bir dil kullanılmaya çalışılmalıdır. Programda bazı fonksiyonların simgeleştirilmesi söz konusu olabilir. Programın hangi bölümünde yer aldığı, şekli, nasıl kullanılacağı gibi özellikler el kitabında yer almalıdır. Bazen programda yer alan simgelerin anlamına program içinde de ulaşmak mümkün olabilir.

Ayrıca herkesin sadece kendisi ile ilgili bilgilere ulaşımını sağlamak için hazırlanacak olan kullanım kılavuzlarının, öğrenci ve öğretmen için ayrı ayrı planlanması, etkinliğini artıracaktır.

3.1.4. Estetik Özellikler

Bilgisayar teknolojisi, seçtiği hedef kitleyi ses, renk ve hareket unsurları ile cezbedebilecek özelliklere sahiptir. Gerçekten iyi düzenlenmiş, etkileyici grafikler ve ekran tasarımları içeren bir BDDÖ programı yüksek puanlar alacaktır. Fakat sadece bunlar yeterli değildir. Programın iyi görünmesini sağlamak, her zaman iyi öğretmesini sağlamaktan daha kolaydır. Bir çok BDDÖ programı görünüş açısından güçlü ama tasarım ve içerik açısından zayıf kalmaktadır. İçerik ve tasarım açısından güçlü, görünüş açısından oldukça etkisiz ve zayıf programlar da aynı şekilde kullanıcılar tarafından çoğu zaman seçilmemektedir. Seçilmeleri durumunda ise öğrencilerin programa karşı tutumları, kısa sürede öğrenmeyi güçleştirecektir. Böyle bir durumla karşılaşmamak için aşağıda verilen estetik özellikler, kapsamlı ve yapıcı değerlendirme ölçütleri olarak gözönünde bulundurulmalıdır.

3.1.4.1. Metinlerin Niteliği

Harf hataları, cümle bozuklukları gibi hatalar, BDDÖ programının değerini düşürmektedir. Öğretmen ve öğrencilerin, az hatalı, çoğu zaman hatasız materyal ve kitaplara alışık gruplar olduğu düşünülürse, hatalı metinlerle dolu bir ders yazılımının seçilme şansı azalacaktır. Program uygulamaya girmeden tekrar tekrar kontrol edilmeli,

hatalar mümkün olduğunca sifıra indirilmelidir.

Metinlerin anlaşılabilirliği: BDDÖ programı hazırlanırken, özellikle metinlerin anlaşılır ve hatasız olmasına dikkat edilerek, gereksiz ifade ve süslemelerle bu anlaşılabilirliğin kaybolması engellenmelidir. Eğer öğrenci, okuduğu şeyin gerçekten ne demek istediğini anlamak için çabalıyorsa, bu onun dersi öğrenmesini güçleştirecektir. Ancak gerektiği yerlerde, anlaşılabilirliği artırmak ve metni desteklemek için görsel öğeler de kullanılmalıdır. BDDÖ programlarında görsel öğelerin kullanımının, anlaşılabilirliği artıracağı unutulmamalıdır.

Okunabilirlik düzeyi: Hedef kitlenin özelliklerine ilişkin bilgi edinilmelidir. Dersin okunurluk düzeyine karar verirken de bu özellikler esas alınmalıdır. Dilin biçim ve seviyesinin kullanıcının özelliklerine uygun olması okunurluk düzeyini yükseltecektir.

Kültürel yanlılık: Derlerde, kullanılan dil ve referanslar olmak üzere iki tür kültürel yanlılığa rastlanmaktadır. Dil ile ilgili kültürel yanlılık, sadece belirli bir etnik ya da kültürel grup tarafından anlaşılabilir bir dil kullanılmasıdır. Referans ile kastedilen ise içeriğin belirli bir kültürel temele bağlanması ya da sadece içerikle ilgili bilgi verilmesidir.

Bazı durumlarda, kültürel yanlılığı olan materyal kullanmak gerekli olabilir. Örneğin, Türkiye’de hazırlanan BDDÖ programlarında Türkçe isimler kullanmak öğrenmenin etkinliğini artıracaktır.

Teknik terimler: Her bilim dalında, yeni olanlar tarafından anlaşılamayacak terimler olabilir. Programda teknik terimlere yer verilecekse, öğretilen konu ile doğrudan ilgili olmasına dikkat edilmelidir. Bu terimler ilk kez kullanıldıklarında tanımları veya açıklamaları da birlikte verilmelidir. Eğer bir teknik terimin kısaltması kullanılmışsa açılımı öğrenciye gösterilmelidir. Teknik terimlere daha çok programın kurulması ve çalıştırılmasına yönelik olarak hazırlanan kullanıcı kılavuzlarında rastlanabilir. Genelde teknik terimlerin kullanımından kaçınılarak, mümkün olduğunca öğrencinin anlayabileceği bir dil tercih edilmelidir.

Yazım standartları: Dersin üretimine başlamadan önce, metin paragraflama, cümleler arasında ne kadar boşluk bırakılacağı, tire kullanımı gibi konulara karar verilerek standartlar oluşturulmalıdır. BDDÖ programlarında özel harfler ya da kesme işaretinin kullanımı ve bunun için kolaylık sağlanması gerekmektedir. Değerlendirme sırasında, bunlara uyulup uyulmadığı kontrol edilmelidir.

3.1.4.2. Ekran Tasarımı

Ekran tasarımı, çeşitli görsel öğelerin bir araya gelmesi ve bunların düzenlenmesi ile oluşmaktadır. BDDÖ ekranlarındaki görsel unsurlar, metinler, grafik elemanlar (grafikler, çizgiler, resimler), animasyonlar ve simgelerdir. Hedef kitlenin nitelikleri ekranının düzenlenmesinde büyük önem taşır. Ekran düzenlenirken görsel unsurlar hedef kitlenin ilgi alanına, zevklerine uygun olarak seçilmelidir⁵³.

Etkin Ekran Kullanımı: Bütün öğretim araçlarında olması gereken özellik, bilginin düzenli ve temiz bir şekilde sunumudur. Her ekran, kullanıcının gerekli bilgiye nerede ulaşacağını bilmesine imkan verecek şekilde tasarlanmalı, o ekrandaki önemli bölümlere kullanıcının ilgisini yoğunlaştırabilmelidir. Ekranda yer alan her unsurun, kolayca ulaşılabilmeli, okunabilir olmasına özen gösterilmelidir.

Ekrandaki metinlerin merkezlenmesi, sözcük bölünmeleri, ekran boyutları gibi öğeler gözönünde bulundurulmalıdır. Satırların sonunda kelimelerin bölünüşü ya da bitişi rastgele olmamalıdır. Bilginin sunumu, ekran içinde bütünlüğe sahip olmalı ve diğer ekranlarla da tutarlık göstermelidir.

Bilgi miktarı: Sunulacak bilgi miktarının, kullanıcının düzeyine göre değişmesi gerekir. Örneğin, bir yetişkin, bir çocuğa göre, arka arkaya gelen sayfaları daha kolay okuyabilir. Yaşı küçük kullanıcılar için hazırlanan programlarda, bilginin çeşitli şekillerde verilmesi daha yararlı olacaktır. Örneğin, dersin önemli kısımları ile ilgili soruların, metin

53 Ülkü ÖZCAN, "Bilgisayar Destekli Eğitimde Ekranlarının Tasarımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar", BDE Çalışma Raporları. Anadolu Üniversitesi Yayınları No.680, (Eskişehir:1993), s.57-63.

içine serpiştirilmesinin bu konuda etkili bir yol olduğu görülmüştür. Öğrenci etkileşimini sağlamak amacıyla bilgisayarın sağladığı avantajlardan mümkün olduğunca yararlanılmalıdır. Aksi durumda bilgisayar, bir sayfa çeviricisi olmaktan öteye gidemez.

Eğer bir ekran gereğinden fazla kalabalık görünüyorsa, metinler, grafikler vb. bir arada toplanmışsa, öğrencinin neyin nerede ve niçin olduğunu anlaması güçleşecektir. Kalabalık ekranlar birbiri ardına geliyorsa, kullanıcı kolayca sıkılacak ve yorulacaktır. Bilgisayarın uzun metinleri aktarmaya elverişli bir araç olmadığını hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerekir. Her ekran sadece gerekli bilgi ve öğeleri içermeli ve bir sonraki ekrana geçişi devamlı olarak sağlayabilmelidir.

3.1.4.3. Renk, Grafik ve Ses Unsurları

Özellikle BDDÖ programlarında renk, grafik ve ses unsurlarının kullanımı, öğretim etkinliği için neredeyse koşul olarak verilmektedir.

Renk, grafik ve sesin özellikleri: BDDÖ programlarında, anlatım sağlanırken, grafik unsurlarından sadece estetik açıdan değil aynı zamanda eğitsel açıdan da yararlanılması zorunludur. Ancak ekranların hazırlanmasında estetik kaygıların bulunması, kullanıcının güdülenmesi ve öğretimin etkinliğini artırması bakımından önemlidir. Program içinde yer alan grafiklerin açık ve anlaşılır olması gerekir.

BDDÖ programlarına yoğun olarak 1990'dan sonra giren ses unsuru, BDDÖ programlarının kalitesini atırıcı en önemli unsurlardan birisidir. Ancak sesli olan her BDDÖ programının kaliteli olduğu söylenemez. Dijital olarak adlandırılan, bilgisayar tarafından seslendirilen programların kalitesi ile doğal ses kaydına yer veren, gerçek sesleri içeren programın kalitesi karşılaştırılmaz. Dinleme becerisini geliştirmeye yönelik BDDÖ programlarında yer alan konuşmalarda telaffuz ve anlaşılabilirlik da oldukça önemlidir.

Renk, grafik ve sesin uygun kullanımı: Renk, grafik ve ses unsurları öğretimi

canlandırır, gerçeklik katar ve öğrencilere gerekli ipuçları sağlar. Ancak bu unsurların aşırı ve gereksiz kullanımları da öğrencinin kafasını karıştırabilir hatta öğrenmekten vazgeçmesine sebep olabilir. Kullanılan renk, grafik ve sesler, mümkün olduğunca öğrenmeyi desteklemek ve güçlendirmek amacıyla kullanılmalıdır.

3.1.5. BDDÖ Programlarının Kalitesinin Değerlendirilmesi

Bir BDDÖ programının içerik, eğitsel, teknik ve estetik özellikleri açısından ne derece iyi olduğu her zaman açık değildir. Çok iyi ve kötü iki programı ayırtmak ve ona göre sınıflamak kolaydır ama orta ve iyi ya da iyi ve çok iyi olarak sınıflanan iki programın arasındaki farkları görmek oldukça güçtür. Öte yandan, bu düzeyler, en önemli karşılaştırmaların yapılması gereken düzeylerdir. İyi ve güvenilir bir değerlendirme için aşağıdaki gibi beş ölçütten oluşan bir ölçek kullanabiliriz⁵⁴. Çok kötü, kötü, orta, iyi, ve çok iyi sınıflamalarından oluşan bu ölçek, BDDÖ programların değerlendirme ölçütleri sayılan bu dört alanla birleştirildiği zaman, değerlendirme süreci önemli bir güç kazanacaktır. Herhangi bir BDDÖ programını bu beş sınıflamadan birine dahil ederken, aşağıdaki durumlar incelenmelidir:

Çok Kötü: Genellikle, çok kötü sınıfında olan bir program dört alandan hangisinde değerlendiriliyorsa, o alanın hiç bir kriterini yerine getirmiyor demektir. İlginç olmayan, ekran tasarımları bozuk, gereksiz ve kalabalık metinlerle yüklü, öğrencinin motivasyonunu sağlayamayan, harf hatalarıyla dolu, ses ve rengin kötü kullanıldığı, dinleme becerisini sağlamayan programlar, estetik açıdan kötü olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, aynı program, eğer diğer öğretim materyali ve derslerle bir tutarlılık içindeyse ve öğretim amaçlarına sadık kalıyorsa ve kullanımında öğrenciye yeterli esnekliği sağlıyorsa, eğitsel açıdan çok iyi olarak değerlendirilebilir. Bir programı, herhangi bir alanda zayıf olarak değerlendirirken, o alanda görülen problemlerin ve hataların yaygınlığı ve doğurduğu sonuçlar gözönünde tutulmalıdır.

54 PRICE, 1991, s. 116.

Kötü: Kötü sınıflaması, o program hakkındaki genel tatminsizliği ifade eder. Aynı zamanda bu sınıflama, programın diğer önemli özellikleri mevcutsa, bu hataların da kabul edilebilir olduğu anlamına da gelebilir. Örnek olarak, bir BDDÖ programı nasıl kullanılması gerektiğine dair açık ve anlaşılır bilgileri içerirken, aynı zamanda dersin amaçlarını açık ve anlaşılır şekilde ifade etmiyorsa ve içeriği de bu amaçlara her zaman uygun düşmüyorsa, sadece eğitsel alanda kötü sınıflamasına sokulabilir.

Orta: Bir BDDÖ programı, iyi tasarlanmış bir programın sahip olması gereken temel ölçütleri içeriyor, ancak özellikle bütün açılardan güçlü ve kendine özgü değilse bu sınıflama yapılabilir. Bazı dersler kısıtlı öğrenci seçenekleri içerirler, fakat program hızı, ses, sorulara cevap verme sayısı konularında öğrencinin kontrolü dışında ilerlerler. Bu tür programlar, kullanım esnekliği açısından orta sınıflamasına sokulabilirler.

İyi: Çeşitli özellikleri itibariyle ortalamanın üstünde ve alışılmamış metodları uygun şekilde işe koşan programlar bu sınıflamaya sokulabilir. Örnek olarak, öğrencinin becerilerine ve hızına ayak uydurur şekilde hatasız ve hızlı işleyen bir BDDÖ programı, teknik alanında çok iyi sınıflamasında olabilir.

Çok İyi: Hemen hemen bütün özellikleriyle gerçekten diğerlerinden farklı olan bir program mükemmel derecesini alacaktır. Derste geçen kavramların amaçlar doğrultusunda öğrenilmesini, diğer öğretim çalışmaları kapsamında destekleyici yeni bir takım özellikleri, işlemleri gerçekleştiren bir program, eğitsel alanda mükemmel sayılabilir. Tutarlı bir şekilde, anlatılan konunun bütünlüğünü bozmadan, onu destekleyici grafikleri sunan, ekranları iyi ve etkin tasarlanmış bir program da, estetik açıdan mükemmel olarak sınıflanacaktır. Çok az sayıda BDDÖ programı bütün alanlarda mükemmel sınıflamasına girebilmektedir.

Dersin kalitesinin yükseltilmesinde, değerlendirme çok önemli bir yer tutar. Hazırlanan BDDÖ programlarının kalitesiz olması, bu derslerin kitaplarının kalitesiz olmasından daha çok etkilidir. Bu nedenle herhangi bir BDDÖ programını kullanıma sunmadan önce yukarıda verilen özellikler doğrultusunda her yönden

değerlendirilmelidir. Böyle bir değerlendirmeyi kolaylaştırmak ve yazılım seçiminde yol göstermek amacıyla bir BDDÖ Yazılım Değerlendirme Formu oluşturulmuştur. Genel nitelikte hazırlanan bu formda, yabancı dil öğretimine yönelik bazı özelliklerin yanısıra tüm BDÖ programlarının değerlendirilmesinde de yararlanılacak ölçütler yer almaktadır.

3.2. BDDÖ Yazılımlarının Değerlendirilmesi Örneği

BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde yer alan ölçütlerden ve verilen bilgilere dayalı olarak hazırlanan bir BDDÖ Yazılım Değerlendirme Formu'na yönelik yapılan açıklamaların biraz daha netlik kazanması amacıyla değerlendirme ölçütleri gözönüne alınarak bir yazılımın değerlendirilmesi örneği bu bölümde verilecektir. BDDÖ Yazılım Değerlendirme Formunun somut bir program üzerinde uygulanması konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Sayılan özellikler gözönünde bulundurularak oluşturulan değerlendirme formunun örnek yazılım değerlendirmesi ekte sunulmuştur.

3.2.1. Örnek Yazılımın Tanıtımı

Örnek olarak değerlendirilecek olan yazılım, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'ne bağlı olarak çalışmalarını yürüten BDE Birimi tarafından hazırlanmış bir programdır. Daha önce bu birimde üretilmiş olan BDDÖ programları önceki bölümde sıralanmıştır. Örnek olarak ele alınacak BDDÖ yazılımı, son üretilen, Açıköğretim Fakültesi için hazırlanan AOFING İngilizce Ders Yazılımı'dır.

AOFING İngilizce Ders Yazılımının seçilmesinin nedeni, bilgisayar teknolojisinin son gelişmelerinin sağladığı olanakların bu programda kullanılmış olmasıdır. BDÖ alanında gerçekleşen değişikliklerin ve sağlayacağı avantajların yakından takip edilmesi gerekir. Hazırlanan BDDÖ yazılımının önceki BDDÖ yazılımlarından, bilgisayar teknolojisinin kullanılması açısından en büyük farkı, içinde ses unsuruna yer vermesidir. Program sadece teknik bir üstünlüğe sahip olduğu için değil, yabancı dil öğretim ilkeleri arasında yer alan dört temel beceriyi geliştirme ilkesine katkıda bulunduğu için, eğitsel açıdan da daha gelişmiş bir program olarak nitelendirilebilir. Ayrıca bundan sonra üretilecek BDDÖ

yazılımlarının artık sesli olarak hazırlanacağına inanılmaktadır.

3.2.1.1.Üretilme Amacı

Açıköğretim Fakültesi bünyesinde, akademik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılıp geliştirilmesi amacıyla bilgisayarların işe koşulmasının, gerek beklenen akademik etkiler, gerek ekonomik büyüklükler açısından önemli sayılabilecek boyutlara ulaşan bir uygulama olacağı düşünülmektedir⁵⁵. Bu görüşten yola çıkılarak 1994 yılında AÖF danışmanlık derslerini desteklemek amacıyla Bilgisayar Destekli Akademik Danışmanlık Merkezleri AÖF öğrencilerinin hizmetine sunulmaya başlamıştır. Üretilen ilk programlardan birisi AOFING İngilizce Ders Yazılımıdır. 1994 yılında üretilen programdan yararlanacak olan fakülte, bölüm ve sınıfların listesi aşağıda verilmiştir:

<u>Fakülte</u>	<u>Bölüm</u>	<u>Sınıf</u>
Açıköğretim	Bankacılık ve Sigortacılık	1
Açıköğretim	Büro Yönetimi	1
Açıköğretim	Dış Ticaret	1
Açıköğretim	Ev İdaresi	1
Açıköğretim	Halkla İlişkiler	1
Açıköğretim	Mahalli İdareler Yönetimi	1
Açıköğretim	Muhasebe	2
Açıköğretim	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	1
Açıköğretim	Satış Yönetimi	2
Açıköğretim	Sosyal Bilimler	1
Açıköğretim	Turizm ve Otelcilik	1
Açıköğretim	Turizm ve Otelcilik	2
Açıköğretim	İş İdaresi	1
İktisat	İktisat	1
İşletme	İşletme	1

55 ŞENİŞ 1993, s: 43.

Yukarıda hedef kitlesi verilen bu program, basılı materyal, televizyon programı, radyo yayınları ve akademik danışmanlık hizmetlerine destek sağlamak amacıyla AÖF öğretim araçları arasında yerini almıştır.

3.2.1.2. Programın Kullanımı

AOFING İngilizce Ders Yazılımı hedef kitlenin özellikleri gözönünde bulundurularak kullanımı son derece basit bir biçimde tasarlanmıştır. Program şimdilik sadece Açıköğretim Fakültesi Bilgisayar Destekli Akademik Danışmanlık Merkezlerinde (BDADM) kullanıma sunulmaktadır. Hazırlanan tüm programlar network aracılığı ile kullanıcı bilgisayarlara gönderilmektedir. Kullanıcı bilgisayarlar açıldığında öğrencinin karşısına doğrudan derslerin yer aldığı bir menü gelmektedir. Öğrenci menüden İngilizce dersini seçerek İngilizce dersinde yer alan ünitelerin bulunduğu bir başka menüye geçecektir. Burada üzerinde çalışmak istediği üniteyi seçerek programa girebilir. Dersi sesli olarak izleyebilmek amacıyla kulaklıklardan da faydalanma imkanına sahiptir.

Merkezlerde hizmete sunulan bütün derslerde öğrencinin programı kendisinin çalıştırması söz konusu değildir. Çünkü bilgisayarlar açıldığında ekrana doğrudan ders menüsü gelmektedir. Programın kullanımı, öğrencinin programı bağımsız olarak çalışmasına olanak sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Öğrenciler yine de programların kullanımı konusunda yardıma ihtiyaç duyarlarsa, merkezlerde görevli kişiler, gerekli yardımı sağlayacaktır. Ayrıca öğrencilere programı nasıl kullanacaklarına ait bir kullanım kılavuzu sunulmaktadır.

Program içinde öğrencilere programın kullanımına ait bir yardım seçeneği sunulmuştur. Yardım doğrudan programın kullanımına ilişkin olduğu için Türkçe olarak verilmiştir ve programda yer alan tek Türkçe bölümdür. Ancak yine öğrencilere gerektiğinde yararlanmaları için bir sözlük seçeneği sunulmuştur.

Program içinde yer alan bölümler Listening Activities, Main Points, Practice ve Test bölümleridir. Her ekranın ana bölümü Listening Activity bölümüdür. Burada yer alan

konuşmalar kulaklık aracılığı ile takip edilmektedir. Yeni kalıpla ilgili konuşmalara yer verildiği ekranlarda, yapı ile ilgili kısa açıklamaların bulunduğu Main Points bölümünün simgesi ekrana gelir. Yapı ile ilgili konuşmaların son bulunduğu ekrana gelindiğinde ise ekrana Practice bölümünün simgesi gelir. Öğrenci bu simgeye tıklayarak ilgili alıştırmalara ulaşabilir. Programın son ekranında ünite ile ilgili on sorudan oluşan genel bir test yer alır. Ekranın sağ alt köşesinde ileri ve geri düğmeleri yer almaktadır. Ekranın alt kısmında mesaj alanı bulunmaktadır. Ekranın sol üst köşesinde ise programdan çıkış düğmesi vardır.

3.2.1.3. Yazılım Geliştirme Sürecinde Yapılan Değerlendirme Çalışmaları

Yazılım değerlendirme türleri ele alınırken, yazılımların geliştirilme sürecinde de bir takım değerlendirmelerin yapılmasının, yazılımın daha etkili bir öğretim sağlaması için gerekli bir çalışma olduğu vurgulanmıştır. AOFING yazılımı da henüz geliştirilme sürecinde iken değerlendirilerek, ortaya çıkabilecek sorunlar, teknik problemler ve yazım hataları saptanmaya çalışılmıştır.

30 ünitenden oluşan AOFING İngilizce Ders Yazılımının ilk üniteleri gerçekleştirildikten sonra Açıköğretim Fakültesi I. ve II. Sınıfında öğretime devam eden belirli sayıda öğrenci üzerinde denemiştir. Öğrenciler bu çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Öğrencilerin AOFING İngilizce Ders Yazılımı üzerinde yaptıkları çalışmalar gözlenmiş ve doğrudan öğrencilerle görüşülerek program konusunda fikirleri alınmıştır. Değerlendirme sonuçlarına göre programın olumsuz tarafları şöyle sıralanabilir:

- Programda yer alan alıştırmalarda öğrenci cevaplarına verilen geribildirimler programın AOF I. Sınıf öğrencilerine uygun yani düşük seviyede olduğu gözönünde bulundurularak açıklayıcı geribildirimler biçiminde verilmemiştir. Ancak yapılan gözlemlerde öğrencilere çok basit düzeyde açıklayıcı geribildirim sağlanmasının yararlı olacağı görülmüştür. Program üzerinde konu ile ilgili yapılacak değişiklikler bir sonraki sürümde gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

- Programın tasarımında verilen alıştırmaların cevaplandırılması zorunlu kılınmamıştır⁵⁶. Ancak klavyeden giriş ile yapılan cevaplandırmalarda, öğrencilerin doğru cevabı bilemedikleri zamanlarda, doğru cevaba ulaşmak istedikleri gözlenmiş ve öğrencilerin bir ipucu düğmesine basarak doğru cevaba ulaşması sağlanmıştır.
- Öğrenciler, çalışmalarını sırasında sürekli olarak bir sözlüğe ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir. Bu amaçla 30 üniteyi kapsayan kelimeleri içeren basit düzeyde bir sözlük hazırlanmıştır. Hazırlanan sözlüğün kapasitesi çok sınırlı olmasına rağmen ihtiyacı karşılayacağı düşünülmüştür. Her ihtimale karşı bu sözlük geliştirilebilir nitelikte tasarlanmıştır. Yani gerektiğinde sözlüğün içerdiği kelime sayısı artırılabilir.
- Öğrenciler programın kullanımı konusunda bir kullanım kılavuzuna ihtiyaç duyduklarını, bu şekilde programı daha rahat kullanabileceklerini ifade etmişlerdir. Program tamamlandıktan sonra zaten böyle bir kılavuzun hazırlanması düşünülmekteydi.

Gözlem ve görüşmeler sonucunda elde edilen değerlendirme sonuçları gözönünde bulundurularak programda gerekli değişiklikler yapılmıştır, bir takım değişikliklerin gerçekleştirilmesi ise ilk programın üretilmesi sürecinde gerçekleştirilememiş ancak bir sonraki sürüm için ele alınmasına karar verilmiştir.

3.2.2. BDDÖ Yazılım Değerlendirme Formunun Örnek Yazılıma Uygulanması

AOFING İngilizce Ders Yazılımını yukarıda sunulan BDDÖ Değerlendirme Formunda yer alan ölçütler gözönüne alınarak, programın kalite açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirmede öncelikle programa ait donanım bilgileri verilmiştir. Bir programın etkili ve verimli kullanımı için donanıma ait bilgilerin de çok önemli olduğuna daha önce değinilmişti. Daha sonra programın kalite açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirmede içerik, eğitsel, teknik ve estetik özellikleri ele alınmıştır.

56 Açıköğretim Fakültesi için yapılan AOFING İngilizce Ders Yazılımı yetişkinlere yönelik olarak hazırlanmış bir programdır. Ayrıca diğer Açıköğretim dersleri gibi bireyselleştirilmiş niteliğe sahiptir. Bu nedenle bu yazılım üzerinde çalışan öğrencilerin çalışma sorumlulukları kendilerine ait olduğu düşünülerek onlara böyle bir kısıtlama getirilmemiştir.

3.2.2.1. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait Donanım Bilgileri

Yukarıda verilen Donanım Bilgileri şu bilgileri içermektedir: AOFING İngilizce Ders Yazılımı Bilgisayar Destekli Eğitim Birimi tarafından 1994 yılında üretilmiş bir programdır. Açıköğretim Fakültesi I. Sınıf öğrencileri için hazırlanmış programın ilk sürümüdür.

Yazılım IBM uyumlu bilgisayarlarda networke bağlı olarak çalışmaktadır. Program bilgisayarda yaklaşık 40 MB yer kaplamaktadır. Çalıştırılması için en az 4 MB RAM bellek gereklidir. Program alıştırmaya ve tekrar programı olarak, Açıköğretim Fakültesi İngilizce Derslerine destek sağlamak amacıyla üretilmiştir. Ekte sunulan BDDÖ yazılım değerlendirme formunda programa ait bütün donanım bilgileri yer almaktadır.

3.3.2.2. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait İçerik Özellikleri

AOFING İngilizce Ders Yazılımı içerik açısından ele alındığında yapılacak ilk değerlendirme hedef kitlenin tanımına yönelik olmuştur. Programda hedef kitlenin tanımını yapmak oldukça kolaydır. Çünkü program doğrudan Açıköğretim Fakültesi I. Sınıf öğrencileri için hazırlanmıştır. Formda da hedef kitlenin tarifinin "çok iyi" olduğu belirtilmiştir. AÖF I. Sınıf öğrencileri için hazırlanmış olan programın kullanımı son derece basit olarak tasarlandığı için öğrencilerin önceden herhangi bir beceriye sahip olmaları gerekmemektedir. Yapılan gözlemler sonucunda öğrencilerin programı kullanma konusunda herhangi bir zorlanma ile karşılaşmadıkları görülmüştür. Ancak yine de öğrencilere dağıtılmak üzere programın kullanımına ait bir kullanım kılavuzu hazırlanmıştır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, programın değerlendirme formunda, gerekli ön becerilerin hedef kitleye uygunluğu ve sunulması nitelikleri ele alındığında, neden "iyi" ve "çok iyi" seçeneklerinin işaretlendiği görülmektedir.

AOFING İngilizce Ders Yazılımı, program amaçları açısından ele alındığında, sadece ünite başlıkları ile sınırlı kalmadığı görülmektedir. Öğrenci menüden İngilizce dersini seçtiğinde 30 ünitenin yer aldığı bir başka menüye geçmektedir. Bu menüde

sadece ünite numaraları yer almamaktadır⁵⁷. Ekranın alt kısmında bulunan bir mesaj alanında öğrenciler, ünitenin adını da görmektedir. Verilen ünite numaraları ve adları ders kitabı ile birlikte paralel olarak hazırlandığı için kitapta verilen adlar kullanılmıştır. Verilen adlar konunun içeriğini yansıtacak biçimde verilmiştir. Programda hangi kalıp ya da zaman bilgisi verilecekse bu özelliği yansıtan bir cümle ünite adı olarak verilmiştir. Dolayısıyla öğrenci daha programa girmeden, programın içeriğine ait bir bilgi edinmektedir. Değerlendirme formunda da görüldüğü gibi bu niteliklerin “çok iyi” olduğu belirtilmiştir.

Programa girdikten sonra gelen ilk ekranda da öğrenciye, programın amaçları belirgin ve anlaşılır başlıklar halinde verilmektedir. Böylece öğrenci, öğretim hedeflerinden haberdar edilmektedir. Her ünite için, amaç ekranlarının varlığına dikkat edilmiştir. Dolayısıyla, öğretim hedeflerinin her konunun başında verilmesi özelliği, değerlendirme formunda “çok iyi” olarak nitelendirilmiştir. Öğrenciye sunulan bu öğrenim amaçlarının içerikle tutarlı olmasına dikkat edilmiştir. İçeriğin İngilizce öğretiminde uzman kişiler tarafından hazırlanmış olması, öğretim açısından güvenilir olmasını sağlayacak bir unsur olarak görülmektedir.

Hazırlanan programda bilgi sunumu konusunda şunlara dikkat edilmiştir: Verilen konunun miktarı ders kitabı ile orantılı olarak ayarlanmıştır. Verilen bilgiler, İngilizce öğretiminde uzman kişilerce hazırlandığı için doğruluğu konusunda şüphe edilmemektedir ve konunun sunumunun doğruluğu için, değerlendirme formunda “çok iyi” seçeneği işaretlenmiştir.

Konunun sunulmasında güncel bilgilere ve örneklere yer verilmiştir. Programın kolaylıkla yenilenebilir bir program olması bir avantaj sayılabilir. Programda verilen bilgi ve örneklerin zamanla güncelliğini kaybetmesi bir dezavantaj olarak görülmemektedir.

57 AOFING İngilizce Ders Yazılımı Açıköğretim Fakültesinde yürütülmekte olan İngilizce ders programına destek olmak amacıyla üretilmiş bir programdır. Dolayısıyla hazırlanan bu yazılımın diğer dersle ilgili diğer programlarla paralel yürütülmesi gereklidir. Bu nedenle ünite numaraları ve adları Açıköğretim Fakültesi İngilizce I. Sınıf ders kitabı ile aynı doğrultuda verilmiştir.

Program içinde yer alan konuların öğrenim amaçları açısından ağırlıklarının üniteden üniteye değiştiği görülmüştür. Üniteler içinde yer alan bölümler, alıştırmalar ve ekranlar konusunda bir sınırlandırmaya gidilmemiştir. Her konu yeterli ve uygun genişlikte verilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak, konunun, tam, güncel, uygun genişlikte ve uygun sürede verilmesi gibi özelliklerinin “iyi” biçimde sunulduğu düşünülmektedir.

3.2.2.3. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait Eğitsel Özellikler

AOFING İngilizce Ders Yazılımı hazırlanırken öncelikle yabancı dil öğretimine yönelik ilkeler üzerinde yoğunlaşmıştır. Programda öncelikle dört temel beceriden üçüne, okuma, yazma, dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Konuşma bölümlerinde öğrencinin, hem dinleme hem de okuma becerisini geliştirmesi amaçlanmıştır. Konuya ilişkin önemli, kısa bilgilerin verilmesinin de okuma becerisini geliştireceği düşünülmüştür. Alıştırma bölümünde ise kullanıcı hem okuma hem de yazma becerisini geliştirebilir. Programda, okuma ve yazma becerisinin kazandırılması çalışmaları konusunda “iyi” olduğu düşünülürken, “çok iyi” bir dinleme becerisi kazandırma çalışmasının da yapıldığı düşünülmektedir. Çünkü seslendirme çalışmaları titizlikle ele alınmıştır: Seslendirme yapacak kişiler, İngilizce’yi ana dili olarak konuşan kişilerden seçilmiştir. Ses kayıtları, en iyi sonucu alabilmek için Ses Kayıt Stüdyolarında gerçekleştirilmiştir.

Program konuşma becerisi dışında, üç beceriyi geliştirmeye olanak tanımaktadır. Konuşma becerisi, günümüzde gerçekleştirilmesi teknik açıdan oldukça zor bir beceridir. Ancak 1991 yılında BDE Biriminde üretilen ilk İngilizce Ders Yazılımı INGPRO hazırlanırken ses unsurunun programda yer alması teknik olarak çok küçük bir olasılık olarak görünüyordu. Ancak aradan sadece üç yıl geçmesine rağmen sesli bir program hazırlanması bilgisayar teknolojisinin ne kadar hızlı geliştiğini göstermektedir. Aynı şekilde belki de üç yıl sonra son derece kullanışlı ses tanıma programlarının üretilmesiyle konuşma becerisini de içeren BDDÖ yazılımlarını üretmek mümkün hale gelebilir.

Programda yeni kalıp ve gramerlerin sunumunda öncelikle ilk ekranlarda basit konuşmalara ve alıştırmalara yer verilirken, konuşma ve alıştırmalar giderek zorlaşmakta ve karmaşıklaşmaktadır. Dersin tümü gözönüne alındığında da aynı durum gözlenmektedir. İlk üniteler daha basit konulardan seçilmiştir. Giderek daha karmaşık ve zor yapıları içeren ünitelere yer verilmiştir. Görüldüğü gibi, program içinde ve dersin genelinde basitten başlayarak giderek zorlaşan konulara ulaşılmasına dikkat edilmesi, bu özelliğin “iyi” olarak nitelendirilmesini sağlamıştır.

Programda Türkçe kullanımı çok azdır. Sadece programın kullanımına ait bilgileri içeren yardım seçeneğinde ve sözlükte sunulan kelimelerin karşılıklarında Türkçe kullanılmıştır. Diğer bilgi, yönerge ve geribildirimlerde ise İngilizce’ye yer verilmiştir. Türkçe kullanımının çok az olması açısından, program “iyi” olarak nitelendirilebilir.

Program içinde öğrenciye verilen yönergelerin yardım seçeneği dışında çok iyi olmadığı düşünülmektedir. Zira verilen yönergeler, sadece ekranda yer alan sembollerin işlevlerini belirten mesajlardan oluşmaktadır. Yönergelerin sadece simge açıklamalarıyla sınırlı tutulmasının nedeni, hedef kitlenin yabancı dil öğretim seviyesinin düşük olduğununun düşünülmesidir. Daha uzun ve detaylı bilgilerin sunumu için verilecek olan yönergelerin hedef kitle tarafından anlaşılır olmayacağı düşünülmüştür. Ancak bir sonraki sürümde daha açıklayıcı yönergeler verilerek öğrencilerin tepkisi ölçülmeye çalışılacaktır.

Program içinde her seferinde sadece tek bir yapıya yer verilmiştir. Hatta bir bölüm içinde sunulan yapının kendi içinde de bölümlere ayrılması, konuşma, bilgi sunumu ve alıştırmaların tek ve bütün bir yapı oluşturmasına dikkat edilmesi açısından programın “iyi” olduğu belirtilebilir.

Programda verilen bilgiler, hedef kitlenin özelliklerine uygun olarak yetişkinlere hitap edecek konulardan seçilmiştir. Dinleme becerisi kazandırarak, öğrendiklerini günlük yaşamda da kullanabilmeleri istenmiştir. Programda yer alan konuşmalar, kullanıcının, gerçek hayatta İngilizce iletişim kurabilmesine olanak sağlayacak biçimde sunulmuştur. Karşılaşma, tanışma, alışveriş, adres sorma gibi günlük hayata ait konulara yer

verilmesi, programın eğitsel açıdan “iyi” olarak nitelendirilmesini sağlayan özelliklerden biridir.

Öğrencilerin derse daha aktif katılabilmelerini sağlamak amacıyla görsel niteliklere ve programın akışı ile ilgili özelliklere dikkat edilmiş ve bunlar aracılığı ile öğrencinin ilgi ve dikkatini uyanık tutmaya gayret edilmiştir. Geliştirme sürecinde yapılan gözlemlerde, öncelikle bilgisayarın cazibesinin öğrenciler üzerinde oldukça etkili olduğu görülmüştür. Programda yer alan ses unsuru, sık aralıklarla verilen alıştırmalar, ilginç grafik unsurları ve hepsinden önemlisi programın kullanımının kolay olması, öğrencilerin derse aktif katılımlarını sağlayan öğelerdir. Bu öğelerin, öğrencileri öğrenme konusunda güdülediği görülmüştür. Yapılan gözlemler, programın öğrencileri derse aktif olarak katılmalarını sağlama konusunda “iyi” olduğunu göstermiştir (Öğrenciler, hiçbir zorlama olmaksızın kendi istekleriyle programın geliştirme sürecindeki değerlendirme çalışmalarına son derece ciddi biçimde katılmışlardır).

Program bireyselleştirilmiş bir öğretime yönelik olarak hazırlanmıştır. Öğrencinin program içinde ilerleme hızını, programda yer alan bölümleri, hatta tamamını yeniden izlemesi sadece kendisine bağlıdır. Program içinde öğrenciyi kısıtlayacak unsurlara yer verilmemiştir. Öğrenci kontrolü açısından program ele alındığında, ilerleme, istediği düğmeyi etkin hale getirme, yardım alma, sözlüğü kullanma, konuyu tekrar etme ve istediği zaman programa son verme kararını öğrenciye bırakmasının “çok iyi” olduğu belirtilebilir.

Öğrencilerin soruları cevaplamadan geçmelerine olanak tanınmıştır. Ancak öğrencilerin cevabını bilmedikleri sorular için doğru yanıtı ulaştıklarını sağlayacak bir ipucu düğmesi verilmiştir. Öğrencilere soruları yanıtlarken istedikleri kadar cevap hakkı tanınmıştır. Öğrenci kendi çabasıyla doğru cevabı bulamadığında ipucu düğmesini kullanabilecektir. Ancak ipuçları, öğrencinin doğru cevaba ulaşması için bir takım bilgiler sunmak yerine, doğrudan cevabı öğrenciye vermektedir. Öğrencinin istediği zaman ipucu düğmesine basarak doğru cevaba ulaşması eğitim açısından sakıncalı gibi görülebilir. Programın, bireysel öğretime ve yetişkinlere yönelik bir çalışmada kullanıldığı

gözönünde bulundurulursa bir sakınca yaratmayacağı düşünülebilir. Ancak bir sonraki sürümde açıklayıcı nitelikte ipuçlarına yer verilmesi özelliği tekrar ele alınacaktır.

Programda bilgi sunumu sürecinde konuyla ilgili değişik türde alıştırmalar bulunmaktadır. Bunlar, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı ve karşılaştırmalı alıştırmalardır. Boşluk doldurma türündeki alıştırmalara, öğrencinin yazma becerisini geliştirmek amacıyla daha yoğun olarak yer verilmiştir.

Klavyeden giriş ile verilen cevaplarda ne yazık ki tek tip hata mesajına yer verilmektedir. Program, verilen cevapları yanlış ya da yazım hatası olarak ayırd edememektedir. Dolayısıyla, bu özellik formda “kötü” olarak nitelendirilmiştir. Verilen geribildirimler sadece cevabın doğru veya yanlış olduğunu içermektedir. Bir sonraki sürümde eksiklerin giderilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Program sonunda bir test bölümü bulunmaktadır. Test sonunda verilen değerlendirme ekranı ile öğrenci kendi başarısını değerlendirme şansına sahip olacaktır. Öğrenci test içinde yanlış cevapladığı sorulara geri dönerek doğru seçenekleri görebilme şansına da sahiptir. Öğrenciye ait kayıtların saklanması ve değerlendirme sonuçlarının öğrenciye sunulması açısından program “iyi” olarak nitelendirilebilir.

Program Açıköğretim Fakültesi tarafından İngilizce dersine yönelik olarak üretilen diğer öğretim araçlarıyla uyum sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Program içinde Konuşma bölümlerine ağırlık verilmesi, kitapta eksik olan ses unsurunu tamamlayıcı niteliktedir. Çok sayıda alıştırmalara yer verilerek, televizyonda verilen derslerin eksikliği giderilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca öğrencinin dersi izleme hızı ve istediği kadar tekrar etme olanağına sahip olması akademik danışmanlık derslerini bütünleyici niteliktedir. Açıklamalara göre, programın “iyi” bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Öğrencinin istediği zaman istediği konuya ulaşması ve dersler arasındaki geçişin son derece kolay olması gözönünde bulundurulursa, program “çok iyi” olarak nitelendirilebilir.

3.2.2.4. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait Teknik Özellikler

Programın kullanımına ait bilgiler verilirken, programın kullanımın kolaylığından söz edilmişti. Her şeyden önce öğrenci programı çalıştırmak için bir çaba harcamayacaktır. Sadece menüden doğru seçenekleri seçmesi yeterlidir. Programda yer alan her simgenin ne işlev gördüğünü program içinde her an görebilmektedir. Ekranın üst kısmında yer alan barda sadece işlevli olan simgelere yer verilerek öğrenci, bulunduğu ekranda hangi bölümler olduğu konusunda bilgilendirilmektedir. Ayrıca program içinde öğrencinin her zaman başvurabileceği bir yardım seçeneği de bulunmaktadır. Dolayısıyla, programı çalışma kolaylığı, bağımsız çalışma olanağı, ve öğrenciye ders içinde istediği gibi hareket imkanı tanınması özellikleri ele alındığında programın “çok iyi” olduğu görülmektedir.

Programın işleminde kontrol tamamen öğrencinin elindedir. Öğrenci ekranda yer alan düğmeleri iz topu ile tıklayarak işler hale getirebilir, bir sonraki ya da bir önceki ekrana geçebilir. İsteddiği an programdan çıkıp İngilizce ders menüsüne dönebilir. Konuşmaların akış hızını ayarlamak yine öğrencinin kendi elindedir. Alıştırmaları cevaplama ya da cevaplama geçme, doğru yanıtı görme tercihi öğrencinin kendisine bırakılmıştır. Öğrenci dersin sonuna geldiğinde ekranda yer alan ileri düğmesi kalkmaktadır. Bu şekilde öğrenciye programın sona erdiği mesajı verilmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde program içinde yer alan bilgi sunumu, alıştırmaya ve test pencerelerindeki son ekranlarda ileri düğmesi kalkmaktadır. Elbette ilk ekranlarda da geri düğmesi yer almamaktadır. Öğrenci dersi tamamladığında çıkış düğmesine tıklayarak İngilizce ders menüsüne ulaşır ve eğer isterse bir başka üniteyi seçer ya da çalışmasına son verir.

Yazılım öğrencinin programı kontrol etmesine olanak sağlayacak biçimde güvenilir olarak tasarlanmıştır. Öğrenci hangi seçeneği seçerse programın akışı o yönde gelişmektedir. Öğrencinin programın bir yerinde takılıp kalmaması ya da programın bozulduğunu düşünmemesi için konuşma ekranında işlev olmayan bölümlerin simgeleri ekrandan kaldırılmaktadır. Öğrenci menüden bir seçim yaptığında doğru yere gidecektir. Yapılan seçim öğrencinin kendi hatası ise programdan her an çıkmasını sağlayacak bir

çıkış düğmesi bulunmaktadır. Yapılan açıklamalar, yazılımın güvenilirlik açısından “iyi” olduğunu göstermektedir.

Program içinde ve ek olarak yardımcı materyallere de yer verilmiştir. Program içinde verilen yardım ve sözlük seçenekleri ulaşımı kolay ve kullanışlı olarak tasarlanmıştır. Öğrencilerin sözlüğü kullanmada bir zorlukla karşılaşmadıkları gözlenmiştir. Tam tersine yapılan gözlemler, öğrencilerin program içinde yer alan sözlüğün varlığından memnun olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde öğrencilere programın içinde yer alan yardım seçeneğinin yanısıra bir kullanım kılavuzu da sunulmaktadır. Kılavuz içinde programın özellikleri ve kullanımına ait bilgiler belirgin başlıklar halinde verilmiştir. Öğrencilerin okumaktan sıkılmamaları için verilen bilgilerin açık ve öz olmasına gayret edilmiştir. Öğrencinin program içinde karşılaşılabileceği her durum saptanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca anlatım grafik yoluyla da desteklenerek anlaşılabilirliğinin artmasına gayret edilmiştir.

3.2.2.5. AOFING İngilizce Ders Yazılımına Ait Estetik Özellikler

AOFING İngilizce Ders Yazılımı bireyselleştirilmiş bir öğretime yönelik olarak hazırlandığı için sadece içerik, eğitsel ve teknik açıdan iyi olması yeterli değildir. Estetik açıdan da yeterli olması gerekmektedir. Öğrencileri program başında tutacak, programı izlerken sıkılmamalarını sağlayacak estetik özelliklere de sahip olması gerekir. Bu nedenle, program hazırlanırken, diğer özelliklerin yanısıra estetik özellikler konusunda da titizlikle durulmuştur.

Bilgi sunumu sırasında verilen bilgilerde yazım hatası bulunmaması için gerek programı hazırlayanlar gerekse konu ile ilgili uzman kişiler tarafından kontrolü gerçekleştirilmiştir. Program içinde anlatımı destekleyecek nitelikte grafik ve animasyonlara yer verilmiştir. Konuşmalarda yer alan seslerin anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle program, ses, renk ve grafik açısından “iyi” olarak nitelendirilebilir.

Bilgi sunumu sırasında kullanılan özel isimlerde ve yer isimlerinde Türkçe isimlere

yer verilmiştir. Bu yolla öğrencilerin kendilerini programın içeriğine yakın hissetmeleri sağlanmaya çalışılmış ve bunun güdüleyici bir unsur olduğu düşünülmüştür.

Ekranların etkin olarak kullanımını sağlamak amacıyla program, konuşmalardan oluşan bölümlere ayrılmıştır. Ekranda yer alan konuşmalar, grafiklerle uyumlu, kime ait olduğu anlaşılır biçimde sunulmuştur. Konuşmalar, öğrencinin kafasını karıştırmayacak şekilde sırasıyla verilmiştir.

Ekranlarda kullanılan renk, grafik ve ses unsurları birbiriyle uyumlu ve birbirini destekler biçimde kullanılmıştır. Renk ve grafiklerin seçiminde ve ekrana yerleştirilmesinde grafik konusunda uzman çalışanlardan destek alınmıştır.

Ekran düzenlenirken üst kısımda programla ilgili birtakım işlemlere sahip simgelerin bulunduğu bir bar yer almaktadır. Alt kısımda ise ileri geri düğmeleri ve mesaj alanı bulunmaktadır. Ortada kalan bölüm ise konuya bağlı olarak zeminle sınırlı alan vardır. Bu ekran yapısı bütün ekranlarda ve ünitelerde standarttır. Zemin rengi özellikle öğrencinin gözünü yormayacak, üzerindeki grafik ve yazıların vurgulanmasını sağlayacak şekilde seçilmiştir.

Grafiklerin anlaşılır ve anlatımı destekleyecek özelliklere sahip olmasına çalışılmıştır. Kullanılan yazı biçimleri ve renkler, anlatıma uygun ve anlaşılır olarak yapılan tasarım "iyi" olarak nitelendirilebilir.

Kaliteli bir ses sunulması amacıyla, kullanılan konuşmalar bir stüdyoda seslendirilmiştir. Seslerin mümkün olduğunca kaliteli ve anlaşılır olmasına gayret edilmiştir. Bu açıdan program "çok iyi" bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde yer alan ölçütler gözönünde bulundurularak AOFING İngilizce Ders Yazılımının bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmeyle saptanmak istenen durum programın kalite açısından iyi ya da kötü bir program olduğuna karar vermektense çok BDDÖ yazılımlarını

değerlendirme ölçütlerini somut bir örnek üzerinde kullanarak yapılan değerlendirmenin işlerliğini gösterebilmektir. Programın tasarım ve üretim sürecinde yapılan değerlendirmelere de yer verilerek, bir ders yazılımının gerçekleştirilmesi aşamasında dikkat edilecek nitelikler konusunda bilgi verilmek istemiştir. Ancak BDDÖ Yazılım Değerlendirme Formunun, program tamamlandıktan sonra, kalite kontrol açısından gözden geçirilmesini sağlamak ve yazılım seçimini kolaylaştırmak amacına yönelik olarak kullanılabilmesi unutulmamalıdır. AOFING İngilizce Ders Yazılımının bu açıdan değerlendirmesi yapılırken sadece konu üzerinde sahip olunan deneyimden yola çıkarak mümkün olduğunca tarafsız olmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

SONUÇ

Önceki bölümlerde, yabancı dil öğretiminin önemi, bilgisayarda dil öğretiminin nasıl gerçekleştiği, yazılımların değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken noktalar ve BDDÖ programlarında yer alması gereken özellikler ele alınmıştı. Bu bölümde ise yapılan çalışmayla ulaşılan sonuçların bir özetine yer verilmektedir. Ayrıca yazılım değerlendirmenin BDDÖ programlarının gelişimi açısından ne gibi yararlar sağlayacağına değinilmektedir.

4.1. Yazılım Değerlendirmenin BDDÖ Yazılımları Açısından Önemi

Yabancı dil eğitimi, Türkiye’de üzerinde önemle durulan eğitim alanlarından biridir. Yaşına ve ihtiyacına göre pekçok kişi değişik nedenlerden dolayı yabancı dil öğrenmek istemektedir. Ancak yabancı dil öğrenme amaçlarına hizmet edecek çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Yabancı dil öğretimini daha etkili ve verimli hale getirebilmek için araştırma ve çalışmalar yapılmaktadır. Bu amaçla diğer eğitim alanlarında olduğu gibi yabancı dil öğretiminde de Eğitim Teknolojisi’nin sağlayacağı olanaklardan yararlanılmaya çalışılmaktadır.

Eğitim ile ilgili sorunları çözmek, eğitime destek sağlamak, daha etkili ve verimli eğitim olanağı yaratmak üzere yapılan çalışmalardan birisi bilgisayar destekli eğitimidir. 1970’lerde mikrobilgisayarların ortaya çıkışından itibaren öncelikle yönetime yardımcı olmak, daha sonra sadece bilgisayar eğitimi vermek üzere okullara giren bilgisayar 1980’li yılların başlarından itibaren doğrudan bilgisayarlı öğretim işlevini de yerine

getirmekte de kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde pek çok eğitim alanında bilgisayar destekli eğitim çalışmalarından yararlanılmaktadır. Bunlardan biri de dil öğretimidir.

Yabancı dil öğretimine yönelik olarak yürütülen bilgisayar destekli dil eğitimi çalışmalarının gelişimi diğer alanlardaki gelişime paralel yürütülmektedir. Ancak yapılan ilk BDÖ çalışmalarının yabancı dil öğretimine yönelik olması ve yabancı dil eğitimi için üretilen ders yazılımlarının çokluğu bilgisayar destekli dil öğretiminin BDÖ çalışmaları arasında önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Yabancı dil öğretiminin temel ilkelerini ele alındığında bilgisayar destekli öğretim tekniğinin yabancı dil öğretimini destekleyici bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Bu ilkelerin hemen hemen tamamının BDDÖ tarafından karşılandığı görülmektedir:

Yabancı dil öğretiminin en önemli ilkesi, okuma, yazma, konuşma ve dinlemeden oluşan dört temel beceriyi geliştirme çalışmaları bilgisayar tarafından desteklenmektedir. Bilgisayarda verilecek okuma alıştırmaları, öğrencinin okuma becerisini geliştirmesini sağlayacaktır. Okuma becerisinin bireysel bir beceridir. Bilgisayar, öğrenciye okuma parçasının istediği hızda okuma ve istediği kadar tekrar etme olanağı sunmakta ve öğrencinin bireysel çalışmasını desteklemektedir. Geleneksel sınıf ortamında öğrenciler, okuma becerilerini geliştirmek için yeteri kadar vakit ayıramamaktadırlar. Bu nedenle özellikle okuma becerisinin bilgisayar aracılığı ile geliştirilmesi daha yararlı ve etkili olacaktır.

Program içinde verilen değişik türdeki alıştırmalarla da öğrencilerin yabancı dilde yazma becerileri geliştirilmektedir. Boşluk doldurma türündeki alıştırmalar, öğrencilerin hatasız yazma çalışmalarını destekleyici niteliktedir. Verilen cevapların değerlendirilerek, öğrenciye geribildirim sağlanması, öğrencinin derse daha aktif katılımını sağlayacaktır.

Sesli olarak hazırlanan BDDÖ programları, dinleme becerisini geliştirici özelliğine sahiptir. Sesli olarak üretilen BDDÖ yazılımlarının diğer programlara göre daha kaliteli ve yabancı dil öğretimini daha çok geliştirici niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Günümüzde konuşma becerisine yönelik programların üretimi çok gelişmiş ve yaygın değildir. Çok basit düzeyde ses tanıma özelliğine sahip programlar görülmektedir ancak

bu programlar yabancı dil öğretimi için henüz yaygın olarak kullanılacak düzeyde değildir. Gelecekte yabancı dil öğrenmek isteyen kullanıcıların telaffuzlarını ve tonlamalarını anlayacak düzeyde ses tanıma programlarının üretilmesiyle, yabancı dil öğretimi için gerekli becerilerin dördünü de içeren BDDÖ programları hazırlanabilecektir.

BDDÖ çalışmalarının sayılan özelliklerine rağmen, bu çalışmaların yetersiz kaldığı ya da istenen düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Türkiye’de BDDÖ programlarında, diğer ders yazılımlarında olduğu gibi bir standart sorununu yaşamaktadır ve BDDÖ’e yönelik kaliteli ders yazılımlarının üretilmesine ihtiyaç vardır. Türkiye’de üretilen ve eğitim ihtiyacının karşılamak üzere kullanılan BDDÖ programlarının sayısı çok değildir. Daha çok dış kaynaklardan gelen yabancı dil öğretimine yönelik programlarla karşılaşılmaktadır. Ancak programların Türkiye’deki eğitim sistemi içinde, gerek içerik gerekse eğitsel amaçlar yönünden kullanımını oldukça güçtür. Bu nedenle Türkiye’deki eğitim sisteminin ihtiyaçlarına ve amaçlarına yönelik BDDÖ programlarının üretilmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca piyasada satılmakta ve kullanılmakta olan BDDÖ programlarının seçimi için doğru karar verebilmek için programların değerlendirilmesine yönelik kriterlerin saptanması gerekir. Üretim sürecinde ve sonrasında, BDDÖ yazılımlarını değerlendirirken dikkat edilmesi gereken özellikler; içerik, eğitsel, teknik ve estetik özellikler olarak sayılabilir:

İçerik özellikleri, ders yazılımının içeriğine ilişkin yapılar, hedef kitlenin tanımını, programın amaçları ve içeriğin sunumuna ilişkin ölçütleri kapsamaktadır. Ders yazılımlarının belirlenen öğretim amaçlarına ulaşılmasını sağlamak için öncelikle sayılan özellikler açısından dikkate alınması gerekmektedir.

Eğitsel özellikler açısından ders yazılımı ele alındığında özellikle yabancı dil öğretiminin temel ilkelerini içerip içermediğine dikkat edilmelidir. BDDÖ yazılımları değerlendirilirken en önemli ölçüt alıştırmalar ve geribildirimlerdir. Alıştırmalar, öğrencilerin öğretim amaçlarına ulaşip ulaşmadığını kontrol eden çalışmalardır. Ayrıca BDDÖ yazılımlarında alıştırmalara verilen cevaplar karşılığında öğrencilere sunulan geribildirimlerin değişik düzeylerde, yerinde ve yeterli olması gerekir. Öğrencilere yaptıkları çalışmaların sonucu sunularak, kendi başarılarını değerlendirme şansı

verilmelidir. Hazırlanan BDDÖ programlarının eğitsel özellikler açısından dikkatle değerlendirilmesi, öğretim amacına ulaşımın daha etkili ve verimli olmasını sağlayacaktır.

BDDÖ programları, içerik ve eğitsel özellikler açısından ne kadar kaliteli olursa olsun teknik açıdan yeterli değilse, yazılımın kullanımı imkansız hale gelebilir. Ders yazılımı, tasarlandığı biçimde, teknik özellikleri yerine getirmelidir. Bu nedenle BDDÖ yazılımları değerlendirilirken, kullanım kolaylığı, yazılımın güvenilirliği ve destekleyici gereçler gibi ölçütler de dikkate alınmalıdır. Kullanıcının programı bağımsız olarak kullanması, programın ilerleyişinde kullanıcının kontrolü elinde bulundurması, ders yazılımının kalitesini artırıcı özellikler arasında yer alır. Yazılımın, kullanıcı çalışırken teknik hata vermemesi, geçişlerde kullanıcının isteği ve beklentisi yönünde hareket etmesi gerekir. Ayrıca ders yazılımı kullanımı ne kadar kolay olursa olsun kullanım kılavuzu ve içeriğe yönelik elektronik sözlük gibi destekleyici gereçler de kullanıcıya sunulmalıdır.

BDDÖ yazılımlarını değerlendirirken estetik özelliklerinde dikkat edilmesi gerekir. Estetik özellikler, BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesinde diğerleri kadar önemli bir ölçüt olarak görülmeyebilir. Ancak verilen eğitimin bireysel bir eğitim olduğu ve görsel unsurların yabancı dil öğretiminde oldukça etkili olduğu düşünülürse, estetik özelliklerin de diğer özellikler gibi zorunlu bir ölçüt olduğu kabul edilebilir.

BDDÖ yazılımlarının yukarıda sayılan ölçütler ele alınarak değerlendirilmesi, ders yazılımı konusunda daha doğru ve net bir karar verilmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak bir BDDÖ yazılımını kullanmak için sadece yukarıdaki ölçütleri sağlayıp sağlamadığının kontrol edilmesi yeterli değildir. Ders yazılımının sahip olduğu donanım özelliklerinin de dikkate alınması gerekir. Bu nedenle öncelikle programın sahip olduğu donanım özellikleri saptanmalı ve daha sonra diğer özellikler göz önünde bulundurularak ders yazılımı konusunda bir karar verilmelidir.

BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesi, gerek tasarım ve üretim sırasında gerekse üretim sonrasında yapılabilecek bir çalışmadır. Tasarım ve üretim sırasında yapılan değerlendirmeler, tasarımcıya programın daha nitelikli olması için gerekli bilgileri

sağlayacaktır. Üretim sonrasında ise kendilerine uygun bir ders yazılımı seçmek isteyenler için bir kalite kontrol olanağı yaratacaktır.

BDDÖ yazılımında bulunması gereken nitelikleri içeren özelliklerin saptanması ve bu ölçütlere uygun bir değerlendirme formunun oluşturulması BDDÖ yazılımı üretme konusunda çalışmak isteyenler için bir kılavuz niteliği taşıyacaktır.

Türkiye’de BDÖ çalışmalarının, 1980’lerin sonlarında başladığı gözönünde bulundurulursa Türkiye’de bu çalışmaların henüz çok yeni olduğu görülmektedir. Bu nedenle daha önce belirtildiği gibi BDDÖ çalışmaları ile ilgili birtakım sorunların yaşanması doğaldır. Bu çalışmada BDDÖ sorunlarının çözümü için yapılan çalışmalara destek sağlanması amaçlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında, BDDÖ konusunda bir standart oluşturmak üzere bir yazılım değerlendirme formu oluşturulmuştur. BDDÖ yazılımlarının değerlendirilmesine yönelik olarak hazırlanan form yazılım geliştirme sürecinde tasarımcı tarafından rahatlıkla kullanılabilir. Aynı zamanda üretilmiş yazılımlar arasında kaliteli ve ihtiyacına cevap verecek nitelikte olanı seçmek isteyenler tarafından da kullanılabilir.

BDDÖ yazılımlarını değerlendirme formunun hazırlanması aşamasında, daha önce gerçekleştirilen ve bütün BDÖ yazılımlarının değerlendirilmesine yönelik formlardan, BDDÖ konusunda yazılan kitap ve makalelerden ve BDE Biriminde yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Formun, diğer yazılım değerlendirme formları gibi genel olarak tüm dersleri kapsayacak nitelikte değil sadece BDDÖ yazılımlarına yönelik olarak hazırlanması, BDDÖ yazılımlarının daha belirgin özelliklerinin vurgulanmasını ve daha nitelikli bir değerlendirme yapılmasını sağlayacağı düşünülmüştür. Sadece yabancı dil öğretimine yönelik ders yazılımları için değil tüm dersler için ya da benzer özellikler gösteren dersler için de ayrı ayrı değerlendirme formlarının hazırlanması, standart oluşturma konusunda daha belirleyici ölçütleri ortaya çıkartılabilir. Saptanan bu ölçütler gözönünde bulundurulduğunda daha kaliteli ders yazılımlarının üretilmesi ve Türkiye’de yapılan BDÖ çalışmaları istenen düzeye getirilmesi sağlanabilir.

BDDÖ Yazılım Değerlendirme Formu ve Örnek Yazılıma Uygulanması

Tanıtıcı Özellikler

Ders Yazılımın Adı:	AOFING İngilizce Ders Yazılımı
Ders Yazılımını Üreten Firma:	Anadolu Üniversitesi BDE Birimi
Ders Yazılımın Üretim Tarihi:	1994
Ders Yazılımın Sürüm Numarası:	01
Bilgisayar Tipi:	☒ IBM ☐ Mac ☐ Başka
Sürücüler:	☒ 3.5" lik disket sürücü ☐ CD sürücüsü
Monitör:	☒ VGA ☐ EGA ☐ Monochrome
Donanımlar:	Network kartı, Ses kartı, Dış ortama ses aktarma cihazı
Yazılımlar:	Network Yazılımı, Ses Kartı Yazılımı
Bellek Miktarı:	4 MB RAM
Kapladığı Disk Alanı:	80 MB
Mikroişlemci Hızı:	486 DX2 / 50
Programın çalıştığı ortamlar:	☒ Network ☒ Bireysel
Programın Düzeyi:	Açıköğretim Fakültesi 1. Sınıf
Program İçinde Yer Alan Bölümler:	Listening Activities - MainPoints - Practice - Test - Dictionary - Help
Yardımcı Materyaller:	Kullanıcı Kılavuzu
Programın Kullanım Amacı:	☐ Ön hazırlık ☒ Destekleyici Öğretim ☐ Sunuş ☐ Oyun ☐ Diğer

EK - devam

İçerik Özellikleri

Hedef Kitlenin Tanımı	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Hedef kitlenin özelliklerinin tarif edilmesi	X				
Gerekli ön becerilerin hedef kitleye uygunluğu		X			
Program seviyesinin hedef kitleye uygunluğu		X			
Gerekli ön becerilerin hedef kitleye sunulması	X				

Program Amaçları	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Ders yazılımının yer alan öğretim amaçları ve bu amaçlara ulaşımı sağlayan öğrenim hedeflerine erişim	X				
Öğrenim hedeflerine her konunun başında yer verilmesi	X				
Verilen öğrenme amaçlarının anlaşılabilirliği		X			
Kullanıcıya sunulan öğrenme amaçlarının belirgin olması	X				
Verilen öğrenme amaçlarının ders içeriği ile tutarlı olması		X			

İçeriğin Sunumu	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Konunun sunumunun tam olarak verilmesi		X			
Konunun sunumunun doğru olarak verilmesi	X				
Konunun sunumunun güncel olarak verilmesi		X			
Sunulan konunun uygun genişlikte olması		X			
Programın sunulan konunun içeriğine uygun genişlikte olması		X			
Konunun sunumu için gerekli sürenin uygunluğu		X			

EK - devam

Eğitsel Özellikler

Öğretiminin Temel İlkelerine Uygunluk	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Programın yabancı dilde okuma becerini geliştirmesi		X			
Programın yabancı dilde yazma becerini geliştirmesi		X			
Yabancı dildeki bir konuşmayı dinleme becerini geliştirmesi	X				
Konunun giderek zorlaşan bir yapıda verilmesi		X			
Anadilin yerinde ve gerektiğinde kullanımı		X			
Verilen yönergelerin basit ve anlaşılır kalıplardan ya da cümlelerden oluşması				X	
Zorunlu durumlarda anadilden yararlanma		X			
Bölümlerin ayrı düzenlenmesi		X			
Her bölüm içinde sadece tek bir sözcük, cümle ya da kalıbın öğretilmesi		X			
Öğrenilen bilgilerin günlük yaşamda kullanılabilirliği		X			
Ders yazılımının öğrenmeyi etkinleştirmesi		X			
Ders yazılımındaki çalışmaların kullanıcının ilgi ve dikkatini sürekli canlı tutması		X			
Ders yazılımının öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alması			X		
Çalışma hızı ve süresinin kullanıcıya bağlı olması		X			
Ders yazılımının uygun geribildirimler içermesi			X		

Alıştırmalar ve Geribildirim	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Soruların cevaplanmasında gerekli yardımın sağlanması		X			
Soruların cevaplanmadan geçilmesi durumunda gerekli yardım sağlanması			X		
Değişik alıştırma türlerine yer verilmesi		X			
Klavyeden giriş ile verilen cevaplarda tümünden yanlış cevap ve basit hatalarının aynı şekilde değerlendirilmemesi				X	
Alıştırmalara verilen cevaplar için geribildirim sağlanması			X		

EK - devam

Cevaplar için yerinde geribildirim sağlanması		X			
Yanlış cevaplara ve yazım hatalarına verilen geribildirimlerin farklı olması				X	
Geribildirimlerin açıklayıcı nitelikte olması				X	
Geribildirimlerin doğru cevaba ulaşmayı sağlayacak özellikte ipuçları sunması				X	

Başarının Değerlendirilmesi	Çoklyi	İyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Ders yazılımının kullanıcıya ait kayıtları saklaması		X			
Çalışmalara ait değerlendirme sonuçlarının verilmesi		X			

Eğitsel Bütünlük	Çoklyi	İyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
İçeriğinin diğer yazılımlarla uygunluğu		X			
Konunun uygun parçalara bölünmesi		X			
Ders konularına erişim kolaylığı	X				
Bölümlerin uygun şekilde sıralanması		X			
Geçişlerin belli bir mantığı izlemesi		X			
İçeriğin kullanıcıyı bir sonraki konuya hazırlaması		X			
Ders içeriğinin amaçlarla tutarlı olması		X			
Öğrenme amaçlarının eğitsel etkinlikler ve değerlendirme soruları ile bir bütünlük oluşturması		X			

EK - devam

Teknik Özellikler

Kullanım Kolaylığı	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Programı çalıştırma kolaylığı	X				
Çalıştırma becerisinin bağımsız çalışma olanağı sağlaması	X				
Programı bir uzmanın yardımına ihtiyaç olmadan kullanma		X			
Kullanıcının hareket kontrolüne sahip olması	X				
Uygun öğrenci kontrol seviyelerinin geliştirilmesi		X			
Kullanım, geçişler, alıştırmalar ve çıkış gibi konular için etkileşim kontrolünün tasarlanması		X			
Kullanım kılavuzunun varlığı	X				
Kullanım kılavuzunun yeterliliği		X			
Dersin bittiğine ilişkin bilginin kullanıcıya sunulması			X		

Yazılımın Güvenilirliği	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Program akışının hatasız gerçekleşmesi		X			
Bölmelerarasındaki geçişlerde aksaklıklarla karşılaşılması		X			
Programın sorunsuz işlemesine yönelik bilgilerin verilmesi		X			

Destekleyici Gereçler	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Kullanım kılavuzunda öğretim amaçlarının açıklığı ve netliği		X			
Kullanım kılavuzunda gerekli ön becerilerin belirtilmesi		X			
Programda istenildiğinde erişebilecek yardım seçeneği		X			
Programda gerektiğinde erişebilecek elektronik sözlük	X				
Kullanım kılavuzunda gerekli tüm bilgilerin yer alması		X			
Kullanım kılavuzundaki bilgilerin anlaşılır olması		X			
Yardım seçeneğine ulaşımın kolaylığı		X			
Yardım seçeneğindeki bilgilere ulaşımı kolaylaştıran menü			X		
Kullanım kılavuzunda programa ilişkin teknik bilgilerin varlığı			X		
Öğrenci ve öğretmen için ayrı kullanıcı kılavuzlarının varlığı		X			

EK - devam

Estetik Özellikler

Metinlerin Niteliği	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Metinlerin anlaşılır ve hatasız olması		X			
Metinlerin okunurluk düzeyinin hedef kitleye uygunluğu		X			
Bilgilerin kültürel yönden yansızlığı		X			
Kullanılan teknik terimlerin konuyla ilgili olması			X		
Kullanılan teknik terimlerin açıklamalarına erişim sağlanması			X		
Çok teknik kavramların aşırı kullanımından kaçınılması		X			
Metinlerde yazım, gramer ve noktalama işaretleri konusunda belli standartların varlığı		X			

Ekran Tasarımı	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Ekran tasarımında bilgi sunumunda bir bütünlük sağlanması		X			
Ekran tasarımının diğerleriyle tutarlılığı		X			
Sunulan bilgi miktarının hedef kitleye uygunluğu		X			
Ekranda yer alan başlıkların gerekliliği		X			
Başlıkların ekranda yerleşiminin uygunluğu		X			

Renk, Grafik ve Ses Unsurları	Çoklyi	lyi	Orta	Kötü	ÇokKötü
Renk ve grafiklerin açık ve anlaşılır olması		X			
Seslerin dinleme becerisini geliştirecek nitelikte olması	X				
Renk, grafik ve seslerin verilen bilgi ile uyumlu olması		X			

KAYNAKÇA

- Ahmad, Khurshid, Greville Corbet, Margaret Rogers, Roland Sussex. **Computers, Language Learning and Language Teaching**. Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
- Alkan, Cevat. **Eğitim Teknolojisi**. Kavram, Kapsam, S¼reç, Ortam, İřđren, Uygulama. Aşama Matbaacılık Sanayii. Ankara, 1984.
- Alessi, Stephen, Stanley Trollip. **Computer Based Instruction**. Prentice Hall. USA, 1985.
- Avcı, Nabi ve diğerleri. **Enformasyon Toplumu ve Eğitim S¼stemlerine Etkileri**. Milli Eğitim Bakanlığı, Yurtdışı Eğitimi ve Dışilişkiler Genel M¼d¼rl¼đ¼. Ankara, 1984.
- Criswell, Eleanor, **The Design of Computer Based Instruction**. Macmillan Publishing Company, USA, 1989.
- Dalton, David. "Computers in the Schools: A Diffusion / Adoption Perspective". **Educational Technology**. November 1989. s. 20 - 27.
- Demirel, ¼zcan. **Yabancı Dil ¼đretimi: İlkeler - Y¼ntemler - Teknikler**. Usem Yayınları, Ankara, 1987.
- EBİT (Eğitimde Bilgi İşlem Teknolojileri) **Ders Yazılımı Değerlendirme Formu**, Ankara, 1995.
- Eisele, James, Mary Ellin Eisele. **Eğitim Teknolojisi**. Çev:Cevat Alkan. Etam Aş. Eskişehir, 1994.
- European Academic Software Award, **Evaluation Form**, 1994.
- Ferhan Odabaşı, "Yabancı Dilde Dilbilgisi ¼đrenmede Bilgisayar Destekli ¼đrenme Y¼nteminin ¼đrenci Başarısına Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir, 1994.

Hakan, Ayhan. **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**. Anadolu Üniversitesi Yayınları. No: 444. Açıköğretim Fakóltesi Yayınları. No: 208. Eskişehir, 1993.

Hannafin, Michael., Kyle Peck. **The Design, Development and Evaluation of Instructional Software**. Macmillan Publishing Company. New York, 1988.

_____, David Dalton, Simon Hooper. "Computers in Education: Ten Myths and Ten Needs". **Educational Technology**. October. 1987. s. 8 -14 .

Hızal, Alişan. **Bilgisayar Eğitimi ve Bilgisayar Destekli Öğretime İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi**. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 338. Eğitim Fakóltesi Yayınları. No: 11. Eskişehir, 1989.

Hope, Geoffrey, Heimy Taylor ve James Pusack. **Using Computers in Teaching Foreign Languages**, Prentice Hall, USA, 1984.

Lewis, Michael, Jimmie Hill. **Practical Techniques for Language Learning, Language Teaching**, Publications, England, 1985.

Özcan, Ölkü. "Bilgisayar Destekli Eğitimde Ekranlarının Tasarımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar". **BDE Çalışma Rapaorları**. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 680. Eskişehir, 1993. s. 57-63.

Öztürk, M. Canan, "İngilizce Ders Programlarının Gerçekleştirilmesinde Dikkat Edilen Tasarım İlkeleri." **BDE Çalışma Rapaorları**. Eskişehir, 1991. ss: 4.

_____. "İngilizce Ders Programlarının Kullanıcı Kılavuzu." **BDE Çalışma Rapaorları**. Eskişehir, 1991. ss: 8.

_____. "İngilizce Ders Programlarının Eğitsel İlkeleri." **BDE Çalışma Rapaorları**. Eskişehir, 1992. ss: 4.

_____. "İngilizce Ders Programlarındaki Oyunlar." **BDE Çalışma Rapaorları**. Eskişehir, 1992. ss: 4.

_____, Selma Koç. "Özel Çağdaş Lisesinde Gerçekleştirilen Bilgisayar Destekli Eğitim Uygulamaları," **BDE Çalışma Rapaorları**. Eskişehir, 1993. ss: 10.

Microsoft Evaluator's Guide, For Microcomputer-Based Instructional

Packages. November, 1983.

Mutlu, Mehmet Emin. "Bilgisayar Teknolojisinin Gelişimi". **BDE Birimi Çalışma Raporu.** Eskişehir, 1990.

Price, Robert. **Computer Aided Instruction - A Guide for Authors.** Brooks/Cole Publishing Company. USA, 1991.

Shuell, Thomas, Linda M. Schuckler. **Toward Evulating Software Acording to Principles of Learning and Teaching.** J. Educational Computing Reseach Vol. 5 (2). 135-149, 1989.

Smith, Patricia, Tilman Ragan. **Instructional Design.** Macmillan Publishing Company, USA, 1993.

Sutton, Rosemary. "Equity and Computers in the Schools: A Decade of Research", **Review of Educational Research**, 61,4 : 475 - 503, Kış 1991.

Şeniş, B. Fethi. **Açıköğretimde Eğitsel İletişim Ortamı Olarak Bilgisayar.** Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 684. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 333. Eskişehir, 1993.

_____. "Bilgisayar Destekli Eğitim Yazılımlarında Standart Sorunu," **Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim 1. Sempozyumu**'nda sunulan bildiri. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 552. Eskişehir, 1991.

Taşcı, Cemalettin. **Bilgisayarlara Giriş.** Anadolu Üniversitesi Yayın No: 743. Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 373. Eskişehir, 1993.

_____. "Bilgisayar Destekli Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Problemi," **BDE Çalışma Rapaorları.** Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 680. Eskişehir, 1993. s. 1-13.

_____. "Eğitimde Verimlilik Sorunu ve Teknoloji Kullanımının Gerekliliği," **BDE Çalışma Raporları.** Eskişehir : Anadolu Üniversitesi. 1990.

_____. "BDE'de Araştırma ve Geliştirme Çalışmalarının Gerekliliği", **BDE Çalışma Raporları.** Eskişehir : Anadolu Üniversitesi. 1990.

Taşcı, Deniz. **Bilgisayar Destekli Eğitimin Yönetimi**. Anadolu Üniversitesi Yayınları; No: 782, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları; 21. Eskişehir, 1994.

Yaşar, Şefik. "Uzaktan Öğretim Sürecindeki Öğrencilerin Yabancı Dil Öğretimine İlişkin Tutumları", **Eğitim Fakültesi Dergisi**. Ekim 2:2, 1989, ss. 227-233.

_____. "Yabancı Dil Öğretiminde Çağdaş Program Anlayışının Benimsenmesi", **Eğitim Fakültesi Dergisi**. 3:1, 1990, ss. 89-96.

Wyatt, David. **Computers and ESL**. Prentice Hall, USA, 1984.